

วารสารวิชาการ IIพรจากาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 [มกราคม - เมษายน 2557]

ISSN 2351 - 0455

วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

<http://www.acad.ksu.ac.th>

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2557

เจ้าของ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

กำหนดออก : ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน)

วัตถุประสงค์ : เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความหนังสือ ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม เป็นสื่อกลาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการของนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร โฆสิระโยธิน

รองอธิการบดี

รองศาสตราจารย์วิรัตน์ พงษ์ศิริ

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

รักษาราชการแทนอธิการบดี

รองศาสตราจารย์ ดร.จำนง วงษ์ชาวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

อาจารย์ ดร.สุพจน์ ดวงเนตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ผู้ช่วยอธิการบดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.สุชนาถ บุญเที่ยง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิลัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.นิวัฒน์ สาระขันธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ฉายรุ่ง ไชยกำบัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.จินดารัตน์ สมณะณย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ชาญชัยณรงค์ ทรงคาศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร โคตรบรรเทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ บัวผัน

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อาจารย์ ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ ดร.อิทธิรัตน์ เหล่าคมพญาจารย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

อาจารย์ ดร.ศาสตรา สหัทธิน

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

อีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์

กองเลขานุการ

พิธีฐานอักษร การเงินและสมาชิก :	อาจารย์มะลิวรรณ สุวรรณพฤษ
ประสานงานและประชาสัมพันธ์ :	อาจารย์ชนิดา พันธุ์โสภณ
ออกแบบและโฆษณา :	อาจารย์กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์
แปลและเรียบเรียง :	อาจารย์สุริยาจุ สุวรรณบุปผา
เว็บไซต์ :	อาจารย์ศรัณยู ทิพประมวล
	อาจารย์กฤตชัย บุญฉ้วนนท์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำวารสาร

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ประวิทย์ เอราวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย วีระพัฒนานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา ศิริเกษณ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ วิไลวัจน์ ฤกษ์ฉัตร	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบทางวิชาการประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ เพาพาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร.ชาญชัยณรงค์ ทรงศาศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร.ธีระ ภูดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร.ศาสตรา สหัทธกัน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล อีสานวิทยาเขตกาฬสินธุ์
Mr. Paul Dulfer	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิมพ์ที่ บริษัท ศิริภัณฑ์ (2497) จำกัด อ.เมือง จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ 0-4322-1141
www.siriphan.com

วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ อาคารบรรณราชนครินทร์ ตำบลสงเปลือย
อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230 โทรศัพท์ 08-1729-2918, 08-1056-6979

บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอย่างน้อยสองท่าน
ขอคิดเห็นใดๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียน ไม่ถือเป็นทรงสนะและความรับผิดชอบ
ของกองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ สวสนสิทธิตามกฎหมายไทย

ภาพจากปก : “แพรวา” เป็นผ้าทอมือที่มีขนาดความยาว 1 วา หรือ 1 ช่วงแขน ซึ่งเป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความงดงาม วิจิตรบรรจง

Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University
<http://www.acad.ksu.ac.th>
Volume 1 Number 1 January – April 2014

Copyright : Kalasin Rajabhat University

Publication : 3 Number per year (4 monthly)

Purposes : To promote and publish the academic works, research, academic articles, and book review articles which are worth for social development and to be the intermediate for academic sharing of academics, researchers, and graduated students in the scope of Humanities and Social Sciences.

Honor Advisors

Asst. Prof. Nonporn Kosirayothin

Assoc. Prof. Wirat Pongsiri

Assoc. Prof. Dr. Chumnong Wongchachom

Dr. Supot Duangnet

Editor in Chief :

Dr. Suchanart Boontiang

Editorial Board

Asst. Prof. Dr. Komsan Khaajornpanyapaaisan	Kalasin Rajabhat University
Dr. Saksit Rittitun	Kalasin Rajabhat University
Dr. Niwat Sarakhan	Kalasin Rajabhat University
Dr. Chairung Chaikambang	Kalasin Rajabhat University
Dr. Chindarat Somkhane	Kalasin Rajabhat University
Dr. Chanchainarong Songhasri	Kalasin Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Sunthorn Kohtbantau	Buriram Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Prachak Bouphun	Khon Kaen University
Dr. Umarin Tularak	Khon Kaen University
Asst. Prof. Dr. Rachan Ninwannapha	Mahasarakham University
Dr. Thitirat Laokhompruttajarn	Chaiyaphum Rajabhat University
Dr. Sattrra Sahatsathatsana	Rajamangala University of Technology Isan, Kalasin Campus

Secretarial Board

Proofreading/Finance and Membership:	Ms. Maliwan Suwannapruk
Coordination and Public Relation :	Ms. Chainada Punsopon
Design and Advertisement :	Mr. Kittanat Yanpisit
Translation and Composition :	Mr. Suriyawuth Suwannabubpha
Webmaster :	Mr. Saranyoo Tippramual
	Mr. Krittachai Bunsivanon

Journal Peer Review

Prof. Dr. Direk Patmasiriwat	National Institute of Development Administration
Assoc. Prof. Dr. Prawit Erawan	Maharakham University
Assoc. Prof. Dr. Chalard Chantarasombat	Maharakham University
Assoc. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan	Maharakham University
Assoc. Prof. Dr. Issara Suwanabol	Burapla University
Assoc. Prof. Dr. Vinai Veeravatnaond	Valaya Alongkorn Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Niyom Wongpongkham	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Dr. Decha Siriphat	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Dr. Pathan Suwanmongkol	Sukhothai Thammathirat Open University
Assoc. Prof. Wilaiwatt Grisanaputi	North-Eastern University

Issue Peer Review

Assoc. Prof. Dr. Iyom Wongpongkham	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Dr. Chalard Chantarasombat	Maharakham University
Assoc. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan	Maharakham University
Asst. Prof. Dr. Rachan Nilawannapha	Maharakham University
Asst. Prof. Dr. Chaikon Phaophon	Kalasin Rajabhat University
Dr. Theera Phudee	Kalasin Rajabhat University
Dr. Sattria Sahatsathatsana	Rajamangala University of Technology Isan, Kalasin Campus

Senior Technical Editor

Mr. Paul Dulfer	Maharakham University
-----------------	-----------------------

Place of Publication Siriphan (2497) Co.,Ltd., Mueang district, Khon Kaen province. Tel. 0-4322-1141, www.siriphan.com

Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University
Banna Ratchanakharin Bulding, Song Plueai, Na Mon, Kalasin 46230.
Tel. 081-7292918, 081-0566979

All articles were peer reviewed for the academic accuracy by two qualified academic editors in that field. Any comments that have been published in this journal directly belonged to the author. They will not be considered as the opinion and responsibility of the editorial board and Kalasin Rajabhat University.

บทบรรณาธิการ

Editorial

วารสารวิชาการ “แพรวภาพสนธิ์” มหาวิทยาลัยราชภัฏภาพสนธิ์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางสู่เป้าหมายการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาพสนธิ์ อันเป็นหนึ่งในเวทีวิชาการที่เปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา และผู้ที่สนใจได้นำเสนอสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยในรูปของบทความวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความหนังสือ หรือบทความพิเศษ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านวิชาการที่ดีที่สุดสู่ผู้อ่าน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ อันจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านวิชาการและนำไปสู่การพัฒนาประเทศในวงกว้างต่อไป

วารสารวิชาการแพรวภาพสนธิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภาพสนธิ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2557 (ฉบับปฐมฤกษ์) นี้ประกอบด้วยบทความวิจัย 3 เรื่อง บทความวิชาการ 2 เรื่อง บทความพิเศษ 3 เรื่อง และบทวิจารณ์หนังสือ 1 เรื่อง โดยบทความที่ได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเล่มนี้ ล้วนผ่านการกลั่นกรองเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาทางวิชาการจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้วารสารเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือ และเป็นเรื่องที่น่ายินดีของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาพสนธิ์ที่ได้รับเกียรติจากนักวิจัยระดับแถวหน้าของประเทศ อาทิ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราน สุวรรณมงคล เจ้าของบทความเรื่อง บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย วีระพัฒนานนท์ ศาสตราจารย์ สาขา สังคมศาสตร์ (สิ่งแวดล้อมศึกษา) และนายกสมาคมสิ่งแวดล้อมศึกษาแห่งประเทศไทย เจ้าของบทความพิเศษเรื่อง งานสิ่งแวดล้อมศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนในเมืองเมลเบิร์นออสเตรเลีย รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล เจ้าของบทความเรื่อง การศึกษาการจัดการสาธารณะโดยใช้กรณีศึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม และรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เจ้าของบทความ เรื่อง วิถีวัฒนธรรมการแต่งกายและอาหารกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง อาจารย์อนุชิต สิงห์สุวรรณ อาจารย์จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ได้เขียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการก่อเกิด สำนักท้องถิ่นนิยมของคนอีสาน พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500 และอาจารย์มานิตย์ โศกค้อ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เรื่อง วาทกรรมธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมกับการต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจ : กรณีศึกษากลอนลำของ
วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ นอกจากนี้ยังมีบทความวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ที่น่าสนใจอีก 2 บทความ บทความ
เหล่านี้มีความน่าสนใจและมีคุณภาพทั้งในแง่ความเข้มข้นของเนื้อหา วิธีการศึกษา
ตลอดจนข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าลงตีพิมพ์ในฉบับปฐมฤกษ์ และโดยเฉพาะส่วนท้าย
ของวารสารเป็นบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม
ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ ของ กำจร หลุยยะพงศ์ ซึ่งได้รับเกียรติจาก
รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ ผู้ได้รับรางวัลสภากาฬสินธุ์ประจำปี
2555 สาขาสังคมวิทยา รางวัลผลงานวิจัยดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ (วช.) สาขาสังคมวิทยา พ.ศ. 2554 และรางวัลเชิดชูเกียรตินักวิจัยดีเด่น
สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปี 2553 เป็นผู้ประพันธ์
ซึ่งผู้อ่านจะได้ทราบเรื่องราวของบทวรรณกรรมกับบทภาษาภาพยนตร์ และคติชน
กับบทภาพยนตร์ ที่ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน นับเป็นบทวิจารณ์หนังสือที่
ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้คำติชมและคำแนะนำเพื่อ
การพัฒนาคุณภาพของวารสารและร่วมเดินทางไปกับวารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

อาจารย์ ดร.สุชานาถ บุญเที่ยง

บรรณาธิการ

9 เมษายน 2557

สารบัญ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการก่อเกิดสำนึก “ท้องถิ่นนิยม” ของคนอีสาน	9
พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500	

Social Changes and Origin on “Localism Consciousness” of Isan People between 1932 and 1957

อนุชิต สิงห์สุวรรณ

Anuchit Singsuwan

วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจ	31
กรณีศึกษากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์	

Cultural and Environmental Discourse on Fight and Power Negotiation: A Case Study of Northeastern Song’s Lyric of Wiraphong Wongsin

มานิตย์ โศกค้อ

Manit Sokkhor

การศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน	53
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์เขต 3	

A Study of Internal Quality Assurance Conducted by Schools Affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3

เกศรินทร์ แทบสี, ดร.ธีระ ภูดี, ดร.อมร มะลาศรี

Ketsarin Thabsi, Dr. Theera Phudee, Dr. Amorn Malasri

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหาร	66
ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 3	

The Relationship between Leader Types and Conflict Resolution Methods of Administrators Affiliated with Kalasin Primary Education Service Area Office 3

ปิยะฉัตร กว่างสวาสดี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ เพาพาน, ดร.นิวัฒน์ สาระขันธ

Piyachat Kwangsawat, Asst. Prof. Dr. Chaiyon Phaophon, Dr. Niwat Sarakhan

การศึกษาการจัดการสาธารณะโดยใช้กรณีศึกษา	81
The Case Teaching Method for Public Management	
รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล, นายแพทย์ศรรัฐ เสงเจริญ	
Assoc. Prof. Dr. Issara Suwanabol, Sornrat Hengcharoen, M.D.	
บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย	100
The Role of Rajabhat University in Civic Education for Democracy	
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	
Assoc. Prof. Dr. Pathan Suwanmongkol	
วิถีวัฒนธรรมการแต่งกายและอาหารกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง	109
Cultural Pathway of Costumes and Foods of Thai Daeng Tribe	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา	
Assoc. Prof. Dr. Rachan Nilawanapha	
งานสิ่งแวดล้อมศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนในเมืองเมลเบิร์นออสเตรเลีย	124
Environmental Education and Sustainability in Melbourne Australia	
รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย วีระวัฒนานนท์	
Assoc. Prof. Dr. Vinai Veeravatnanond	
บทวิจารณ์หนังสือ : ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์และชาติ	142
รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	
Assoc. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan	
หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์	147

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการก่อเกิด “สำนึกท้องถิ่นนิยม” ของคนอีสาน พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500

Social Changes and Origin on “Localism Consciousness” of Isan People between 1932 and 1957

อนุชิต สิงห์สุวรรณ^{1,2}

Anuchit Singsuwan^{1,2}

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการเกิด “สำนึกท้องถิ่นนิยม” ของคนอีสานในช่วงปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้คนอีสานมีแนวคิดภูมิภาคนิยม มีอยู่ 3 ประการคือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่การปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 การขยายตัวทางการค้าในภูมิภาคทำให้ชาวบ้านประกอบอาชีพค้าขาย บางส่วนได้เข้ารับราชการโดยผ่านระบบการศึกษาสมัยใหม่ ทำให้เกิดชนชั้นนำกลุ่มใหม่ที่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น 2) การเมืองในระบอบประชาธิปไตยหลังปี 2475 ได้กระตุ้นให้คนอีสานเข้าไปมีส่วนร่วมใน “พื้นที่ทางการเมืองระดับชาติ” ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ส.ส.อีสานที่เรียกร้องให้รัฐบาลกลางพัฒนาท้องถิ่นของตน และ 3) การขยายตัวของความคิด “ชาตินิยม” อันเป็นผลมาจากนโยบายของประเทศไทยและรัฐลาวในช่วงทศวรรษที่ 2480 ได้กระตุ้นให้คนอีสานให้ความสำคัญประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน ด้วยปัจจัยเหล่านี้ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นในหมู่คนอีสาน ภายใต้ “สำนึกท้องถิ่นนิยม”

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, ท้องถิ่นนิยม, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสาน

¹ บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อเป็นวิทยานิพนธ์การแก่นมหาวิทยาลัยนครพนม ในโอกาส “ครบรอบ 1 ทศวรรษแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย” ที่จะมีขึ้นในวันที่ 2 กันยายน 2557 ขอให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เติบโตใหญ่ก้าวสู่การเป็น “ชุมคลังแห่งภูมิปัญญา” ของอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงสืบไป

² อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Abstract

This research presents a correlation of social processes that influenced a “Localism Consciousness” of Isan people in the period between 1932 and 1957. Findings revealed that there were three factors that gave Isan people the perception of regionalism: 1) Economic and social change, Municipal regional reform from the era of King Rama V encouraged commercial expansion in the region and influenced villagers to trade. Thanks to a new educational system, some of the villagers graduated to become civil servants resulting in a group of modern leaders who played roles in local development; 2) Politics and democracy after 1932 stimulated Isan people to participate in the “national politics areas.” Members of the House of Representatives for the Isan region requested the central government develop locals, and 3) Thought expansion advocating “Nationalism” resulting from the state policies of Thailand and Lao (PDR) in 1937s motivated Isan people to focus on the importance of their history and culture. These factors influenced social changes among Isan people under the concept of “Localism Consciousness”.

Keywords: social changes, localism consciousness, local history of Isan

บทนำ

บนเส้นทางพัฒนาการของรัฐไทยสมัยใหม่ คงไม่อาจปฏิเสธได้ถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ที่มีต่อวิถีทางการเมืองและสังคมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การเคลื่อนไหวยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์ในวันที่ 24 มิถุนายนในปีนั้น¹ มาพร้อมกับการมีบทบาทนำของกลุ่มคณะราษฎรในช่วงตลอดระยะเวลา 2 ทศวรรษ ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบ และความหมายของรัฐขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของการเมืองภาค “พลเมือง” กล่าวคือ การสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเป็นหลักในการปกครองประเทศนั้น เป็นการถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองจากกลุ่มอำนาจเดิมให้ลงมาสู่ประชาชนทั่วไป ผ่านการเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของ “พลเมือง” ภายในรัฐอย่างเท่าเทียมกัน การเปิดกว้างของพื้นที่ทางการเมืองที่รวมเอาความคิด ความต้องการของคนในสังคมเอาไว้ภายใน นำมาสู่การสร้างนิยามความหมายของ “ชาติ” ขึ้นมาใหม่ จากที่เคยยึดติดผูกมัดอยู่กับสถาบันกษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ให้เปลี่ยนเป็นความหมายในเชิงที่ว่า “บ้านเมืองนี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของพระมหากษัตริย์ตามที่กล่าวอ้าง” ซึ่งคือการเป็นทำให้ “รัฐ” เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า “รัฐประชาชาติ” (Nation State) นั่นเอง ผู้นำคนแรกๆ ของกลุ่มคณะราษฎรที่ได้ให้ความหมายในลักษณะนี้คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) โดยเขาได้กล่าวถึง “ชาติ”(Nation) ว่า

“...ชาติปัจจุบันชนิดที่ประกอบขึ้นโดยรวมหลายกลุ่ม, เผ่าพันธุ์, หลายกลุ่มชนชาติ, เป็นเวลานานข้างจนกระทั่งเผ่าพันธุ์และชนชาติต่อได้มีความเคยชินและจิตสำนึกว่าเป็นสมาชิกแห่งชาติเดียวกัน ชาติดังกล่าวนั้นก็มีฐานะที่จะเป็นหรือเป็น ‘รัฐ’ อันหนึ่งอันเดียวของชาตินั้นได้...”²

¹ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญา และขบวนการทางสังคมต่างๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้จากงานศึกษาเรื่อง “การเกิดแนวคิด “หน้าที่พลเมือง” ในรัฐไทยสมัยใหม่” โดย อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2531), รัฐศาสตร์สาร, 14, น. 3-15; ประวัติการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2500 โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2544), กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 โดย นครินทร์ เมตไตรรัตน์ (2535), กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

² อ้างถึงใน, “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า (น.18), (2550) โดย โสภาค ชานะมูล, กรุงเทพมหานคร : มติชน,

จะเห็นได้ว่าตามความหมายนี้มองว่า “ชาติ” ประกอบไปด้วยความหลากหลายของผู้คนและชาติพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการของ “สยามประเทศ” ที่เต็มไปด้วยการผสมผสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มคนหลายก๊กเหล่า³ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ตัวตนของชาติตามความนี้ถูกทำให้ปรากฏอย่างเลื่อนราง เนื่องด้วยถูกบดบังจากหมอกควันของความขัดแย้งภายใน และลัทธิชาตินิยมที่ถูกโหมกระพืออย่างบ้าคลั่งตลอดทั้งทศวรรษ 2480 ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้รณรงค์ให้คนในชาติตระหนักถึง “ความเป็นไทย” ในทางเชื้อชาติ ที่มีภาระหน้าที่ในการยกย่อง เทิดทูนชาติไว้อย่างสูงสุดไว้เหนือชีวิต ผ่านนโยบายหลากหลายรูปแบบ โดยให้ถือเป็นสิ่งที่คนในสังคมจำต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อพัฒนาตนเองและสร้างชาติให้เจริญวัฒนาถาวร จะเห็นได้ว่าแม้ในช่วงนี้ “ชาติ” มีความหมายที่เล็กแคบลงจนเหลือเฉพาะที่ทางของ “คนไทย” โดยไร้ซึ่งกลุ่มชนชาติอื่นที่เคยเคลื่อนไหวอยู่ในนั้น อย่างไรก็ตามการให้ความสำคัญต่อ “ชาติของพลเมือง” ยังคงมีอยู่อย่างสืบเนื่องและถูกทำให้เป็นรูปธรรมเด่นชัดขึ้น จนรู้สึกได้ถึงการเกิดขึ้นของ “ระบบสังคมใหม่” ในสมัย “รัฐประชาชาติไทย” ซึ่งต่างไปจาก “สังคมเก่า” ของ “รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม” อย่างสิ้นเชิง⁴

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยของ “รัฐประชาชาติ” ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500 เป็นบรรยากาศทางการเมืองที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนอีสานภายใต้สำนึก “ท้องถิ่นนิยม” หรือ “ภูมิภาคนิยม” ที่แสดงถึง สำนึกในชีวิตและวัฒนธรรมในถิ่นที่อยู่ของตน⁵ ดังจะเห็นได้จาก การรวมตัวของคนในชุมชนต่างๆ ใน

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในงานศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดีหัวก้าวหน้าหลายชิ้น เช่น สยามประเทศ (2538) โดย ศรัทธา วรวิไลภมร, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน และสยามประเทศไทย (2547) โดยสุจิตต์ วงศ์เทศ, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

⁴ จาก “การเมืองของการสมมตินามประเทศไทย : จากสยามและไทยกลายเป็นไทย (ระหว่างทศวรรษ 2430-2480)” โดย กัลพล จำปาพันธ์ (2546), อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26(1), น.59

⁵ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2543) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ท้องถิ่นนิยม” และ “ภูมิภาคนิยม” สรุปได้ความว่าเป็นสำนึกที่มีพื้นฐานมาจาก “ความเป็นลาว” ร่วมกันกับชนชาติลาว ต่อมาเมื่อได้อพยพมาสร้างเมืองใหม่ในภาคอีสาน สำนึกนี้ได้ผูกพันกับภูมิศาสตร์ของรัฐไทยที่ได้มีการกำหนดชื่อเมือง ชื่อเขตการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล จึงเกิดความคิดแบบภูมิภาคนิยมที่ซ้อนทับขึ้นมา โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้คำว่า “ภาคอีสาน” ในปี พ.ศ. 2465 เป็นการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างลาวฝั่งขวาในอีสาน กับลาวฝั่งซ้ายในอินโดจีนของฝรั่งเศส ครั้นภายหลังปี พ.ศ. 2475 สำนึกท้องถิ่นนิยมได้ถูกนักการเมืองในท้องถิ่นนำมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับผู้คนภายในภูมิภาค รวมถึงการแยก “เรา” และ “เขา” หรือ “คนนอก” กับ “คนใน” อย่างไรก็ตามแม้สำนึกท้องถิ่นนิยมจะมีการปรับเปลี่ยนในแต่ละบริบทของสังคม แต่สำนึก “ความเป็นลาว” ยังคงเป็นพื้นฐานของความคิดนี้ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อีสาน พ.ศ. 2476-2494(น.14), วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การร่วมกันพัฒนาบ้านเมือง บทบาทของ ส.ส. อีสานในการเรียกร้องให้รัฐส่วนกลาง เห็นความสำคัญของภูมิภาคของตน รวมถึงการตื่นตัวของปราชญ์หรือปัญญาชน ท้องถิ่นในการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของตนเอง ปรากฏการณ์ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ในบริบท “การเมืองของรัฐประชาชาติ” คนอีสานได้มีความ ต้องการในการกำหนดนิยามความหมายของ “ชาติ” ร่วมกับคนกลุ่มอื่น โดยได้ พยายามต่อรองปรับปรนเอา “ตัวตน” ของท้องถิ่นเข้าแทรกไว้ในนั้น การศึกษาเรื่อง “สำนึกท้องถิ่นนิยม” ของคนอีสานในช่วงเวลาดังกล่าว ปรากฏในงานเขียนของคายนส์ เรื่อง “Isan : Regionalism in Northeastern Thailand” คายนส์ได้นำเสนอว่า การเคลื่อนไหวของบรรดา ส.ส.อีสาน เป็นความพยายามในการสร้างเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาวะที่ต้องเผชิญหน้ากับอคติจากไทยภาคกลาง เพื่อเรียกร้องให้ส่วนกลางกรุงเทพฯ ปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนอีสานให้ดีขึ้นภายใต้ กรอบสังคมของประเทศไทย โดยมีได้มุ่งมาดปรารถนาในเรื่องของการแบ่งแยกดินแดน งานชิ้นนี้เป็นกรนำเสนอภาพของ “สำนึกท้องถิ่นนิยม” แต่พอสังเขป ยังมีข้อจำกัด ในเรื่องของข้อมูล ซึ่งไม่สามารถอธิบายถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างปรากฏการณ์ทางสังคม ที่เอื้อต่อการเกิดสำนึกในเรื่องท้องถิ่น⁶ ดังนั้นในบทความนี้จึงพยายามนำเสนอถึงปัจจัย ที่นำไปสู่การก่อเกิด “สำนึกท้องถิ่นนิยม” ซึ่งเป็นพลังที่อยู่เบื้องหลังในการเคลื่อนไหว ทางสังคมของคนอีสานหลายสิ่งอย่างในช่วงเวลาดังกล่าว

1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอีสานกับการก่อเกิดสำนึกท้องถิ่นนิยม ของคนอีสาน

การปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากเป็นการผนวกอีสานเข้า มาเป็นส่วนหนึ่งของภูมิศาสตร์รัฐไทยอย่างสมบูรณ์แล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้สึกนึกคิดของคนท้องถิ่นที่มีต่อตนเอง และสิ่งแวดล้อมรอบตัว จนนำมาสู่การแสดง ออกทางพฤติกรรมในด้านต่างๆ รวมถึงการเคลื่อนไหวทางการเมือง และภูมิปัญญาใน ช่วงภายหลังการปฏิวัติ 2475 ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาค ดังจะกล่าวต่อไปนี้

⁶ แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย (2552) โดยชาร์ลส์ เอฟ. คายนส์ (Charles F. Keyes) แปลโดย รัตนนา ไตรสกุล, อุบลราชธานี : ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เมื่อทางรถไฟเชื่อมโยงกรุงเทพฯ กับหัวเมืองต่างๆ ในอีสานเข้าด้วยกัน⁷ ได้กระตุ้นให้คนพื้นเมืองทำการผลิตเพื่อการค้า โดยมีข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จาก ใน พ.ศ. 2444 หนึ่งปีให้หลังจากที่รถไฟถึงนครราชสีมา ในเขตลุ่มน้ำมูลส่งออกข้าวเปลือกทั้งหมด 3,589 ตัน หลังจากนั้นปริมาณการส่งออกสูงตามลำดับ โดยในปี พ.ศ. 2448 ส่งออก 11,675 ตัน เพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่าจากปีแรก และในปี พ.ศ. 2467 ส่งออก 53,810 ตัน เพิ่มขึ้น 14.8 เท่า นอกจากนี้ยังได้ส่งออกสินค้าอื่นในปริมาณที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ได้แก่ หมู วัว ควาย และของป่าจำพวกไม้ท่อน หนั่งสัตว์เขากวาง เกลือ เสือหายวี่ ครั่ง เร่ว การขยายตัวทางการค้าทำให้ชุมชนที่อยู่ติดเส้นทางคมนาคมกลายเป็น “เมืองแบบใหม่” ที่มีตลาดย่านการค้าของชาวจีนเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มีสถานที่ราชการศูนย์กลางทางการปกครองอยู่ภายในนั้น เช่น เมืองนครราชสีมา เมืองอุบลราชธานี อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น⁸

การขยายตัวของระบบเงินตราได้ส่งผลให้ชาวบ้านมีค่าครองชีพสูงขึ้น อีกทั้งยังเสียภาษีให้กับรัฐ จ่ายค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน ทำให้ชาวบ้านหันไปทำอาชีพอื่นนอกภาคเกษตรกรรม เช่น ทำการค้าขาย หรือทำงานบริการในสังคมเมืองที่กำลังเติบโตทั้งในและนอกภูมิภาค บางส่วนได้อาศัยการศึกษาเป็นช่องทางในเลื่อนชั้นทางสังคม เช่น นายจำลอง ดาวเรือง ส.ส. มหาสารคามในช่วงปี พ.ศ. 2480-2490 มีพื้นเพจากครอบครัวชาวนาได้บวชเรียน แล้วลาสิกขาบทออกมาเป็นข้าราชการ นายเปลื้อง วรณศรี นักเขียนคนสำคัญ เรียนจบมัธยมจากโรงเรียนสุรวิทยาคาร จังหวัดสุรินทร์ และได้เข้าศึกษาต่อด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

ในส่วนของกลุ่มเจ้าเมืองพื้นถิ่นเดิม ภายหลังจากการยกเลิกระบบกินเมืองได้ปรับตัวด้วยการส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาแบบใหม่ ซึ่งเมื่อจบการศึกษาแล้วได้ผลักดันให้ทำงานราชการ เช่น รองอำมาตย์โทขุนพรหมประศาสน์ (วรรณ พรหมกลีร) บุตรท้าวอินชมพูนุ้ยนำท้องถื่นในจังหวัดอุบลราชธานี นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ ส.ส. ขอนแก่น เป็นบุตรของปลัดขวาชื่อเจริญ เรืองสุวรรณ (เป็นหลานชายของ

⁷ การสร้างทางรถไฟเริ่มจากเส้นทางกรุงเทพฯ-นครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2443 เส้นทางอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2473 ถึงบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นในปี พ.ศ. 2475 และสุดท้ายถึงหนองคายในปี พ.ศ. 2499

⁸ เศรษฐกิจอีสานหลังมีทางรถไฟ (พ.ศ.2443-2488) (น.59,66-75), (2551), โดย สุวิทย์ อธิราชสวัสดิ์ ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พระเจริญราชเดช เอื้อง หรือฮึง เจ้าเมืองมหาสารคาม⁹ นอกจากนี้บางส่วนได้ผันตัวเองไปประกอบธุรกิจ เช่น นายก้อน สุวรรณภูมิ ได้ลงทุนตั้งตลาดขึ้นในเมืองวารินชำราบ เพื่อให้เป็นศูนย์การค้าแลกเปลี่ยนสินค้าบนเส้นทางรถไฟ¹⁰ หรือบางกรณีได้ผูกสัมพันธ์กับพ่อค่านายทุนจีน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนเกิดเป็นกลุ่มก้อนพลังอำนาจที่มีบทบาทสูงในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จาก การแต่งงานระหว่างญาติแม่แก้วประภาธิดาเจ้าเมืองมหาสารคาม กับนายทองดี คหบดีชาวเงินจากเมืองวาปีปทุม ผู้เป็นต้นตระกูลอัครการ ซึ่งเป็นตระกูลการเมืองของมหาสารคามภายหลังปี พ.ศ. 2475¹¹

การที่ชนชั้นนำท้องถิ่นกลุ่มใหม่เหล่านี้ เติบโตขึ้นมาในช่วงที่สังคมกำลังเปลี่ยนผ่าน ทำให้ได้เรียนรู้

ประสบการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงมากขึ้น จึงเริ่มมีความคิดที่หลุดออกจากโลกทางศาสนา และเริ่มตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ ในฐานะผู้ที่ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสามารถของตน มีสิทธิในการเลือกหรือกำหนดวิถีทางของชีวิตได้ตามความต้องการ โดยอาศัยพลังความสามารถที่มีอยู่สร้างความก้าวหน้าให้เกิดขึ้นกับตนและสังคม ความคิดเหล่านี้เมื่อผนวกกับสำนึกของ “พลเมือง” ที่ปลูกถ่ายโดยรัฐ ทำให้ชนชั้นนำอีสานตระหนักถึงบทบาท และหน้าที่ของตนเองที่พึงปฏิบัติต่อชาติบ้านเมือง จึงเริ่มมีการตื่นตัวทางการเมือง โดยมีการจับกลุ่มพูดคุยกันถึงเรื่องการเมืองตามร้านกาแฟ และกลุ่มสมาคมของข้าราชการ รวมถึงมีการแสดงความคิดเห็นถึงนโยบายของรัฐบาลผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งวารสาร ฎีการ้องทุกข์ และหนังสือ จนถึงช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 การเคลื่อนไหวของชนชั้นนำอีสานได้เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งนำมาสู่การก่อตัวของสำนักท้องถิ่น โดยพวกเขาเหล่านั้นได้รวมกลุ่มกันภายในชุมชน เพื่อประสานผลประโยชน์ร่วมกัน และช่วยกันพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ. 2491 พ่อค้าและประชาชนในจังหวัดขอนแก่นได้เรียกรายเงินสร้างโรงพยาบาลประจำจังหวัด โดยมีผู้บริจาครายใหญ่เป็นพ่อค้าชาวจีนคือ “...นายเซ่ง แซ่หลี เจ้าของโรงสีหังสแสงไทย นายชา แซ่ไคว่ ยี่ห้อไคว่อยู่ฮะ, นายนกเทศ หงส์เทศ เจ้าของบริษัทสหไทยอีสาน, ลงฮะ, ตงอ่าว, ตั้งจี่หลี และนายเดิม แสงศิริ เจ้าของ

⁹ การรวมกลุ่มทางการเมืองของ “ส.ส.อีสาน” พ.ศ. 2476-2494 (น.71). เล่มเดิม

¹⁰ สถานภาพเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2425-2476(2538), (น.136, 138) โดยเอี่ยมมลล จันทะประเทศ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

¹¹ รายงานการวิจัยทุนเงินกับการขยายตัวของชุมชนผู้นำชี (2546), (น.37) โดย นารีรัตน์ ปรีสุทธรุฒิพร, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

โรงสีหิวแสงไทย...”¹² ในส่วนจังหวัดสกลนครในปี พ.ศ. 2492 ได้ร่วมกันจัดตั้งหอสมุดประชาชนขึ้น โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน และประชาชนภายในจังหวัดที่ได้ร่วมกันบริจาคเงินและหนังสือ ทำให้การดำเนินงานของห้องสมุดประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย¹³

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของภาคอีสานก่อให้เกิดการเติบโตของสำนึกท้องถิ่น อันเป็นพลังสำคัญในขับเคลื่อนทางการเมืองและวัฒนธรรมของคนอีสาน สิ่งนี้เป็นทั้งเหตุและผลของการแสดงออกในพฤติกรรมหลายสิ่งอย่างของคนอีสานในสมัยรัฐประชาชาติ ทั้งการเคลื่อนไหวแสดงออกถึงตัวตนของท้องถิ่นในบริบททางการเมืองของระบบใหม่ และการตื่นตัวทางความคิดและภูมิปัญญาของคนอีสานที่สัมพันธ์กับความคิดชาตินิยมไทย และชาตินิยมลาว ดังจะกล่าวในประเด็นต่อไป

2. การเมืองในระบอบประชาธิปไตยภายหลังปี พ.ศ. 2475 กับการมีส่วนร่วมของคนอีสาน

สภาพการเมืองไทยภายหลังวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย เพราะเกิดเคลื่อนไหวของคนกลุ่มต่างๆ ที่พยายามช่วงชิงพื้นที่การเมืองในระบบใหม่ แม้ในระยะแรกสถานการณ์โดยทั่วไปสงบราบรื่น เพราะกลุ่มอำนาจเดิมสามารถต่อรองกับคณะราษฎร ขอมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองได้¹⁴ แต่ภายหลังการรัฐประหารของพระยาพหลพลพยุหเสนาในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 คณะราษฎรต้องการให้ระบบประชาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบเกิดขึ้นโดยเร็ว ทำให้บทบาทของกลุ่มอำนาจเดิมถูกลดทอนลงอย่างมาก การต่อต้านรัฐบาลจึงเริ่มเกิดขึ้นโดยใช้พื้นที่ภาคอีสานเป็นฐานที่มั่น เริ่มจากกบฏบวรเดชที่ปักหลักยึดครองเมืองนครราชสีมา ภายนำการนำพระองค์เจ้าบวรเดช โดยมีเป้าหมายในฟื้นฟูพระราชอำนาจให้กลับมาอีกครั้ง

¹² “เรื่องจังหวัดขอนแก่น รายงานเรื่องการแสดงมหรสพเพื่อเก็บเงินสร้าง,” พ.ศ. 2491, เอกสารกระทรวงมหาดไทย, มท 0201.2.1.43/46(1), สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

¹³ “คณะกรรมการจังหวัดสกลนครขอความร่วมมือสร้างหนังสือสำหรับห้องสมุดประชาชน,” พ.ศ. 2492, เอกสารกระทรวงมหาดไทย, มท.0201.2.143/52, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

¹⁴ เพื่อป้องกันการณ์ด้านจากประชาชนที่ยังคงยึดมั่นและศรัทธาในระบบกษัตริย์ คณะราษฎรจึงได้พยายามประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเดิม โดยเลือกเอาพระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) ผู้ใกล้ชิดกับราชสำนักมาเป็นนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่เคยมีบทบาทในระบบเก่าให้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ทำให้อำนาจการบริหารยังคงอยู่ที่สถาบันกษัตริย์เช่นเดิม

แต่รัฐบาลได้ปฏิเสธพร้อมทั้งนำกองกำลังเข้าปราบปรามจนสลายตัวไปในที่สุด สืบเนื่องจากเหตุการณ์นี้ นำมาสู่การเกิดกลุ่มกบฏย่อยๆ ในเวลาต่อมา เช่น กบฏ หมอฉานน้อยชาดา จังหวัดมหาสารคาม ทำการยุยงชาวบ้านให้ต่อต้านอำนาจรัฐ โดยได้ประกาศจัดตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่ที่เป็นอิสระจากกรุงเทพฯ แต่เมื่อทางการทราบข่าว ได้สลายการชุมนุมจนล้มเลิก¹⁵ การเกิดขึ้นของขบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึง ความต้องการของคนอีสานในการเลือก หรือกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง โดยอาศัยภาวะความผันผวนที่เกิดขึ้นแสดงเจตจำนงออกมา ดังนั้นสิ่งที่คณะราษฎร ต้องกระทำหลังจากการจัดระเบียบทางสังคมให้เข้าที่เข้าทาง คือการผลักดันให้ระบบ ประชาธิปไตยเต็มรูปแบบเกิดขึ้นโดยเร็ว เพื่อให้ทันช่วงที่กับสำคัญของประชาชนที่ เพิ่มขึ้นทุกขณะ

มาตรการสร้างความมั่นคงของคณะรัฐบาลในระบอบใหม่ เริ่มจากการรวมศูนย์ ระบบราชการและการบริหารแผ่นดินให้รัดกุม ด้วยเห็นว่าจังหวัดและอำเภอเป็น หน่วยการปกครองที่มีความเหมาะสมเพียงพอที่จะสร้างบูรณาการให้ระบบบริหารราชการ แผ่นดินระดับชาติได้โดยไม่จำเป็นต้องมีหน่วยงานระดับกลางเชื่อมโยงระหว่างจังหวัด กับชาติ¹⁶ ดังนั้นจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการสยาม พ.ศ. 2476 ให้ยกเลิกการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้วจัดแบ่งเขตออกเป็นใหม่ ให้ “จังหวัด” ส่วนภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุด และให้รวมจังหวัด ที่อยู่ใบบริเวณเดียวกันเข้า “ภาค” นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา “ภาคอีสาน” หรือ “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” จึงเป็นคำที่ใช้เรียกพื้นที่จังหวัดต่างๆ อันประกอบไปด้วย จังหวัดขอนแก่น ขุขันธ์ (ศรีสะเกษ) ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย อุดรธานี และจังหวัด อุบลราชธานี¹⁷ ทำให้กลุ่มชนที่อยู่ในบริเวณนี้ถูกเรียกโดยรวมว่า “คนอีสาน” ไปด้วย

¹⁵ รายงานวิจัยประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2484(2549),(น.529) โดยสุวิทย์ ธีรศาสตร์,ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์ และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์.

¹⁶ แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย (2552), (น.73) โดยชาร์ล เอฟ คายส์, แปลโดยธนา โสสกุล, อุบลราชธานี : ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2552), 73.

¹⁷ ในระยะแรกมี 14 จังหวัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ได้แยกจังหวัดกาฬสินธุ์ออกจากมหาสารคาม ยโสธรแยกจาก อุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2525 ได้แยกมุกดาหารแยกจากนครพนม และในปี พ.ศ. 2436 ได้แยกจังหวัดอำนาจเจริญ ออกจากอุบล แยกหนองบัวลำภูออกจากอุดรธานี และล่าสุดในปี พ.ศ. 2454 ได้แยกบึงกาฬออกมาจากจังหวัด หนองคาย จนถึงปัจจุบันภาคอีสานมี 20 จังหวัด

ประติสฐกรรณใหม่ที่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยนำมาใช้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นมาบริหารการปกครอง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยในส่วนท้องถิ่นได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 ให้ประชาชนทำการเลือกตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นเทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และสหเทศบาล¹⁸ สำหรับระดับชาติจัดให้ประชาชนในแต่ละจังหวัดเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือ ส.ส. เข้ามาในรัฐสภา เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารปกครองประเทศ เมื่อการเลือกตั้งครั้งแรกเสร็จสิ้นในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2476 โฉมหน้าของผู้แทนจากทุกจังหวัดรวมถึงผู้แทนจากภาคอีสานได้ปรากฏตัวขึ้น การที่พื้นที่ทางการเมืองถูกเก็บกดปิดกั้นมานาน ทำให้ ส.ส. อีสานได้ปลดปล่อยพลังทางความคิดของตนออกมาอย่างเต็มที่ โดยได้รวมตัวกันภายใต้ความคิดภูมิภาคนิยมเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยแก้ไขปัญหา และปรุงปรุงท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น¹⁹ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่เรื่องราวของท้องถิ่นถูกนำเสนอ ณ ศูนย์กลางอำนาจรัฐไทย ดังปรากฏในคำกล่าวของนายบุญมา เสริฐศรี ส.ส. เลย ที่ขอให้รัฐช่วยพัฒนาระบบสาธารณสุขในพื้นที่ เพราะเหตุว่า

...จังหวัดเลยเป็นจังหวัดซึ่งตั้งอยู่ในหุบเขา...มีไข้ป่าชุกชุม คนต่างถิ่นที่เข้าไปจังหวัดใหม่ๆ โดยมากมักเป็นไข้ไม่มากก็น้อยและถ้าไม่หายก็ตายเช่นนี้ จึงทำให้จังหวัดเลยเป็นไข้ปรีชของสยาม...พลเมืองของจังหวัดนี้ไม่ค่อยรู้จักแพทย์หลวงประจำจังหวัด เพราะมีแพทย์คนเดียว แพทย์ไม่สามารถที่จะไปทำการรักษาพยาบาลได้ทุกอำเภอ ทุกตำบล ดังนั้นแพทย์หลวงจึงมีประโยชน์เฉพาะข้าราชการที่อยู่ภายในจังหวัดเท่านั้น²⁰

นอกจากนี้กลุ่มนักการเมืองอีสานยังได้เคลื่อนไหวภายนอกสภา เริ่มจากการแสดงความไม่พอใจ นโยบายของรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามที่มีลักษณะเป็นเผด็จการทหารและฝักใฝ่ลัทธิ “ชาตินิยม” อย่างสุดโต่ง จนนำไปสู่การทำสงคราม

¹⁸ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (2520), (น.79) โดย รอง ตยามานนท์, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

¹⁹ สำนักภูมิภาคนิยมของ ส.ส. อีสาน แสดงออกผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันหลายประการ นับตั้งแต่การสร้างเครือข่ายทางการเมืองกับนักการเมืองท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ การสานสัมพันธ์ด้วยการกินข้าวเหนียวร่วมกัน การนำเสนอประเด็นปัญหาของประชาชนภายในภูมิภาค การจัดตั้งขบวนการเสรีไทย ตลอดจนการช่วยเหลือขบวนการกู้ชาติลาว ดุรายละเอียดยังเพิ่มเติมได้ใน การรวมกลุ่มของ “ส.ส. อีสาน” พ.ศ. 2476-2494, เล่มเดิม

²⁰ ปาฐกถาของผู้แทนราษฎรเรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ (2539), (น.139) โดย สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

เรียกร้องดินแดนกับฝรั่งเศสในอินโดจีน ระหว่างปี พ.ศ. 2483-2484²¹ และต่อมาในสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2484-2488 ที่ได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นทำสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรของอเมริกาและอังกฤษ การดำเนินนโยบายเช่นนี้เป็นเรื่องที่อื้อหล่มต่อ “อำนาจอิมพีเรียล” ซาติเป็นอย่างมาก ส.ส.อีสานจึงได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยกับนายปรีดี พนมยงค์ ทำการเคลื่อนไหวคัดค้านการประกาศสงครามของรัฐบาล โดยนายเตียง ศิริขันธ์ ส.ส.สกลนคร ได้จัดตั้งกองกำลังขึ้นที่เทือกเขาภูพาน ร่วมมือกับขบวนการลาวอิสระในอีสานเหนือ ฝึกปรือกำลังอาวุธให้กับชาวบ้านตามชุมชนแถบนั้น ต่อมาได้ขยายขอบข่ายงานไปยังท้องที่อื่นๆ ทั่วภูมิภาค ในเขตจังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ เลย อุบลราชธานี ทำให้ขบวนการเสรีไทยในอีสานขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งกล่าวกันว่ามีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 3,000 คน²² ผลจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทย เมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ ทำให้ประเทศไทยไม่อยู่ในสถานะผู้แพ้สงครามเช่นญี่ปุ่น อีกทั้งยังได้รับสนับสนุนให้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จขั้นสูงสุดของขบวนการเสรีไทย

ภายหลังสงครามเสร็จสิ้น กลุ่มนักการเมืองสายปรีดี พนมยงค์ได้ขึ้นมามีบทบาทแทนที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเกื้อหนุนให้ส.ส.อีสานหลายคนได้รับตำแหน่งสำคัญของรัฐบาล²³ เช่น ในรัฐบาลควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2487-2488) นายจำลอง ดาวเรือง (ส.ส.มหาสารคาม) ได้รักษาการตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรม นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ส.ส.อุบลราชธานี) ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย²⁴ การที่คณะรัฐบาลอุดมไปด้วยนักการเมืองหัวก้าวหน้าได้ผลักดันให้เกิดนโยบายที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ เช่น การยกเลิกกฎหมายคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2489 ซึ่งทำให้มีการเผยแพร่แนวคิดมาร์ก-เลนินอย่างเปิดเผย โดยมีผู้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น บทความเรื่องชีวิตทัศน์ของ

²¹ สงครามครั้งนี้สิ้นสุดลงเมื่อญี่ปุ่นเข้ามาเป็นตัวกลางในเจรจา โดยตกลงให้ฝ่ายไทยได้เมืองไชยบุรี จำปาสัก เสียมราฐ และพระตะบอง ซึ่งได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นจังหวัด “ลานช้าง นครจำปาศักดิ์ พิบูลสงคราม และพระตะบอง” ตามลำดับ

²² รายงานการวิจัยความขัดแย้งระหว่างอีสานกับรัฐไทย : การครอบงำและการต่อต้าน (มปพ.), (น.36) โดยสมชัย ภัทรธนานันท์, มหาสารคาม : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

²³ นายกรัฐมนตรีในช่วงนี้มีหลายคน ได้แก่ นายควง อภัยวงศ์ (สิงหาคม พ.ศ. 2487-สิงหาคม พ.ศ. 2488 และอีกสมัยหนึ่งในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม พ.ศ. 2489) ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (กันยายน พ.ศ. 2488-มกราคม พ.ศ. 2489) นายปรีดี พนมยงค์ (มีนาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2489) และคนที่นายปรีดีให้การสนับสนุนคือ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (สิงหาคม พ.ศ. 2489-พฤศจิกายน พ.ศ. 2490)

²⁴ แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย (น.84-87), เล่มเดิม

ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร นิตยสารอักษรสาส์นของสุภา ศิริमानนท์ เป็นต้น²⁵ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้สนับสนุนขบวนการชาตินิยมของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในภูมิภาค²⁶

จะเห็นได้ว่า ภายหลังจากรัฐบาลจัดให้มีรัฐสภาแห่งชาติ โดยรวมเอาผู้แทนราษฎรจากทุกจังหวัดเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารปกครองประเทศ เป็นบรรยากาศที่เอื้อให้ ส.ส.อีสานทำการเคลื่อนไหวอย่างเต็มที่ภายใต้บริบทการเมืองของประชาธิปไตย แต่การมีบทบาทมากเช่นนี้ได้ส่งผลส่งคลอนต่อโครงสร้างทางอำนาจของรัฐ ดังนั้น ภายหลังจากการเสด็จสวรรคตอย่างมีเงื่อนไขของรัชกาลที่ 8 ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2489 ผู้นำในกลุ่มนิยมเจ้าต่างเชื่อมั่นว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง จึงทำการปราบปรามนักการเมืองหัวก้าวหน้าอย่างรุนแรง ทำให้นายปรีดี และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ต้องระเห็จออกนอกประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล พร้อมด้วยนายทองเปลว ชลภูมิ (ส.ส.นครนายก) ถูกตำรวจสังหารอย่างทารุณที่หลัก “ก.ม. 11” และท้ายที่สุดในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2495 นายเตียง ศิริขันธ์ถูกตำรวจจับกุมตัวไปและหายสาบสูญไปอย่างไร้ร่องรอย²⁷ เป็นการปิดฉากบทบาทของ ส.ส.อีสานในยุคแรกที่ทำหน้าที่ได้อย่างดีให้เลือนหายไปจากแวดวงเมืองไทย อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของพวกเขาได้แสดงให้เห็นถึง การตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองใหม่ โดยได้มีความพยายามนำเสนอตัวตนของท้องถิ่นในพื้นที่การเมืองระดับชาติ

3. การขยายตัวของความคิดชาตินิยมในภูมิภาคกับการตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนอีสาน

ในระยะแรกของการเปลี่ยนระบอบการปกครองในปี พ.ศ. 2475 โครงสร้างทางการเมืองยังคงรวมศูนย์อยู่ที่ผู้นำในระบบเก่า เพราะสามารถประนีประนอม คณะราษฎรผู้นำในระบบใหม่ได้อุดมการณ์รัฐที่ได้รับการสถาปนาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงถูกให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนั้นรัฐได้ปลูกฝังอุดมการณ์ใหม่ร่วมไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยได้พยายาม สถาปนา

²⁵ ประวัติศาสตร์นิพนธ์แนวคิด ‘ศิลปะเพื่อชีวิต (พ.ศ. 2492-2501) (2548) (น.52-53) โดย สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²⁶ แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย (น.87), เล่มเดิม

²⁷ รายงานการวิจัยความขัดแย้งระหว่างอีสานกับรัฐไทย : การครอบงำและการต่อต้าน (น.40), เล่มเดิม

“รัฐธรรมนูญ” ขึ้นมาเทียบเคียงกับเป็นสถาบันหลักที่มีมาแต่เดิม จนเกิดเป็นคำขวัญที่
รณรงค์ให้คนในชาติท่องจำว่า “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ”
อุดมการณ์ชุดใหม่นี้ถูกปลูกฝังให้กับคนในสังคมอย่างเร่งด่วน โดยภาคอีสานรัฐบาลได้
มอบหมายให้ขุนพรมประศาสน์ (วรรณ พรหมกลีกร) เขียนคำกลอนภาษาไทยอีสาน เรื่อง
“บันทึกเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม” (2476)²⁸ กับ “คำกลอน
พากย์อีสาน บรรยายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม” (2476)²⁹ เพื่อสร้างเข้าใจ
กับประชาชนต่อเหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน 2475 ว่ามิใช่การ “ปั้นแผ่นดิน”
(พลิกแผ่นดิน-ผู้เขียน) ล้มล้างระบอบกษัตริย์อย่างที่รำลือกัน แต่เป็นการเปลี่ยนไปสู่
ระบบที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม โดยคณะราษฎรได้ยึดหลัก
6 ประการเป็นหลักในการบริหารประเทศ การเผยแพร่งานเขียนทั้งสองเรื่องในระยะเวลา
ที่ใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่า รัฐตระหนักถึงตัวตนของท้องถิ่นที่มีอยู่สูง จึง
ต้องการให้เกิดการยอมรับในหมู่ชาวบ้านมากที่สุด

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2480 คณะราษฎรได้ขึ้นมาใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด เพราะ
สามารถบีบเบียดกลุ่มอำนาจเดิมให้พ้นจากที่ทางออกไปได้ ภารกิจในการ “ปฏิวัติ”
ตามเจตนารมณ์อันแท้จริงที่ต้องการเปลี่ยน “ชาติ” ให้เป็นของ “ประชาชน” จึงเริ่ม
ขึ้น ทำให้ความหมายของ “ชาติ” ถูกเน้นไปที่เรื่องของ “เชื้อชาติไทย” ซึ่งครอบคลุม
ความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมได้มากกว่า “ชาติ” ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่
หยุดอยู่เพียงการภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ในการนี้รัฐบาลจอมพล ป. จึงได้นำ
แนวคิด “ชาตินิยม” มาใช้ในการสร้างชาติ โดยเน้นกระบวนการที่เรียกว่า “มนุสสปฏิวัติ”
เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิด นิสัยใจคอ ตลอดจนพฤติกรรมทั้งระบบของคนใน
ชาติ โดยได้บัญญัติ “รัฐนิยม” ขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางให้ทุกคนได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน
เริ่มจากการปรับเปลี่ยน “ตัวตน” ของ “พลเมือง” และ “ดินแดน” ทั้งประเทศให้
เป็น “ไทย” ผ่านรัฐนิยมฉบับที่ 1 “เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติมา
บังคับใช้” รัฐนิยมฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทย
ร่วมกันสร้างชาติ ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี เป็นต้น³⁰

²⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม คำกลอนภาษาไทยภาคอีสาน, (2475)
โดยขุนพรมประศาสน์, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรนิติ

²⁹ คำกลอนพากย์อีสาน บรรยายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (2478) โดย ขุนพรมประศาสน์, พิมพ์ครั้งที่ 2,
มปท, 2478. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระยาวิจิตรธรรมปรีวัตร (คำ พรหมกลีกร).

³⁰ เล่มเดิม, น.103

สิ่งเหล่านี้ทำให้ “ความเป็นไทย” เปียดแทรกเข้าสู่การดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมได้อย่างแนบเนียน

ภารกิจสำคัญประการหนึ่งคือ รัฐได้ทำการเปลี่ยนแปลงสำนึกในเรื่องประวัติศาสตร์ “ชาติ” ขึ้นใหม่ จากเดิมที่เป็นเรื่องของ “ประวัติศาสตร์ราชวงศ์” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่เรื่องของ “เชื้อชาติ” เผ่าพันธุ์ของผู้คนที่รวมกันอยู่ในชุมชนทางการเมืองแห่งนี้ รวมถึงการเขียนประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงยิ่งใหญ่ของชนชาติไทย เช่น งานเขียนเรื่อง “หลักไทย” ของขุนวิจิตรมาตราได้นำเสนอว่า คนไทยเป็นเชื้อชาติมองโกล มนุษย์เผ่าแรกที่เจริญขึ้นบนโลก มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เทือกเขาอัลไต ต่อมาได้มาสร้างมหาอาณาจักรที่ใหญ่โตขึ้นในดินแดนประเทศไทย³¹ ในส่วนของเรื่องราวของภาคอีสาน รัฐได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมเนียมประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุของท้องถิ่น อันแสดงถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งของชาติมารวมไว้ ดังจะเห็นได้ผลงานเรื่อง “ของดีในภาคอีสาน” (2484) ของหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวถึง ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรมของศาสนสถาน “ขึ้นเอก” 3 แห่งในอีสาน คือ พระธาตุพนม ปราสาทวัดภูจำปาศักดิ์ และปราสาทเขาวีหาร ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึง ความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนอีสานที่มีมานานแล้ว นอกจากนี้ภาคอีสานยังอุดมด้วยธรรมชาติอันงดงาม หากมีการบำรุง “...ให้มีทางหลวงไปใต้สะดวกแล้ว ข้าพเจ้ามีความหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถชักจูงนักท่องเที่ยวได้มากหลาย และอาจชักจูงให้ไปดูพิมาย เขวพระวิหาร จำปาศักดิ์ พระธาตุพนม หนองหาร สกลนคร ภูกะดิงเป็นการท่องเที่ยวอย่างดีที่สุด...”³²

การให้ความสนใจของภาครัฐที่มีต่อเรื่องราวของท้องถิ่นดังกล่าว ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ขึ้นในหมู่ปัญญาชนพื้นเมือง โดยพวกเขาได้ทำการเรียบเรียงประวัติความเป็นมาของบ้านเมือง เรื่องราววีรกรรมของบรรพชน ศาสนสถาน-วัตถุในท้องถิ่น โดยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่มีต่อประวัติศาสตร์ชาติ เช่น “เรื่องปราสาทหินพิมาย” (2496) ของหลวงศรีโยธา (สี จูฑะพล) นำเสนอว่าปราสาทหินพิมายถูกสร้างโดยกษัตริย์เขมรโบราณ เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงถึง ความเจริญรุ่งเรืองในการศาสนาของดินแดนแถบนี้

³¹ หลักไทย โดย ขุนวิจิตรมาตรา, อ้างถึงใน ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2516 (2530) (น.85) โดยยุพา ขมจันทร์, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

³² ของดีในภาคอีสาน ปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ (2484) (น.20) โดยกรมศิลปากร, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์.

ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการเขียนเรื่อง “ประวัติวัดสุปฏิหาราม” (2479) ของ สมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์ (อ้วน ติสโส) ที่ศึกษาผ่านข้อมูลหลักฐานหลายชั้น เพราะต้องการให้คนทั่วไปเห็นว่า “...วัดนี้มีเกียรติประวัติและความสำคัญแก่บ้านเมืองอยู่ ไม่น้อย..น่าจะบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองได้ส่วนหนึ่ง...”³³

ความต้องการมีส่วนร่วมในสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชนอีสาน สะท้อนออกมาจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้ทางประวัติศาสตร์กับชนชั้นนำ กรุงเทพฯ โดยปัญญาชนอีสานได้นำเสนอความรู้จากแง่มุมของ “คนใน” ผ่านวารสาร ต่างๆ เช่น เทศาภิบาล วิทยากรย ศิลปากร หรือหนังสือที่จัดทำขึ้นเอง ดังจะเห็นได้จาก อรรถาธิบายเรื่อง “ชนกลางชาติทางฝั่งแม่น้ำโขง” (2484) ของสมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์ (อ้วน ติสโส) ที่ได้ขยายความข้อเสนอของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ว่า ชนชาติต่างๆ ในแถบลุ่มน้ำโขงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ ชาตไทย และชาติเขมร โดยได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ชนชาติเหล่านั้นถึงแม้มีลักษณะการตั้งถิ่นฐาน และ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน แต่ล้วนเป็นเครือญาติชาติภาษาที่ใกล้ชิดกันกับ คนไทย โดยเข้าใจ “เขาเป็นพี่ ไทยเราเป็นน้อง” เพราะยึดเอาตามตำนานที่ข้า และไทยมีกำเนิดมาจากน้ำเต่าปูลูกเดียวกัน กลุ่มชนชาวออกมาก่อนจึงถือว่าเป็นพี่ ส่วนไทยออกมาทีหลังจึงนับว่าเป็นน้อง³⁴ ความเห็นดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เนื่องจาก ทรงเห็นว่า “...ไม่ทราบอะไรเลยทางนั้น...” เห็นมีแต่สมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์เพียง ผู้เดียวที่รู้เรื่องของหัวเมืองลาวได้ดีที่สุด³⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความต้องการรับรู้ใน ความรู้จากปากคำของคนพื้นเมืองเพื่อมาเติมเต็มในส่วนที่ไม่รู้ของชนชั้นนำไทย

อย่างไรก็ตาม ความเห็นดังกล่าวมีสถานะเป็นเพียงการเล่าสู่กันฟังภายในกลุ่ม สนทนาในวงแคบเท่านั้น ไม่ได้นำมาเผยแพร่ในที่สาธารณะแต่อย่างใด³⁶ เพราะชนชั้น นำของรัฐคงไม่ปล่อยให้ความเห็นที่ไม่สอดคล้องกับความรู้กระแสหลักเล็ดลอดออกมาได้ การเขียนประวัติศาสตร์ของชนอีสานไม่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทาง

³³ ประวัติวัดสุปฏิหาราม (2496) (คำนำ) โดย สมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, มปท.

³⁴ “เรื่องชนกลางชาติทางฝั่งน้ำโขง” โดย สมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์, วารสารศิลปากร, 1,(2) (น.56-57)

³⁵ เล่มเดียวกัน, น. 60.

³⁶ ความเห็นดังกล่าวปรากฏในรูปของลิขิตส่วนพระองค์ของสมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์ที่ถวายแด่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระยากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. 2484 ในช่วงเวลาที่มีการปกครองเผด็จการทหาร กำลังเข้มข้น จนเมื่อถึง พ.ศ. 2490 บรรยายการเดินทางการเมืองเริ่มผ่อนคลาย งานเขียนชิ้นนี้จึงได้ถูกเผยแพร่ใน วารสารศิลปากร 1, 2 (ตุลาคม, 2490)

วัฒนธรรมของตนได้อย่างเต็มที่ เพราะถูกจำกัดด้วยความรู้ประวัติศาสตร์ “เชื้อชาติไทย” ที่ได้กดทับ ลดทอน หรือเบียดขับความรู้ที่ไม่สอดคล้องต้องกันออกไป ความพยายามของคนอีสานในการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการสร้างประวัติศาสตร์รัฐประชาชาติ จึงทำได้เพียงบางส่วนเท่านั้นที่ยินยอมให้ “ความเป็นไทย” มาคลุมทับความทรงจำดั้งเดิมให้อยู่ภายใน

ในส่วนของกระแส “ชาตินิยมลาว” ก็มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาของคนอีสานเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในช่วงทศวรรษ 2480 กระแสชาตินิยมลาวได้ทวีความเข้มข้นขึ้น ภายใต้การสนับสนุนจากรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสที่ต้องการสร้างความภักดีในหมู่ชาวลาวให้เกิดขึ้น และต้องการสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นลาว” ขึ้นมาต่อต้านลัทธิ “ไทยเป็นใหญ่” ของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการรวมลาวเข้าไว้กับไทย โดยได้รณรงค์ให้ประชาชนชาวลาวเกิดความรักชาติผ่านทางรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียง และหนังสือพิมพ์ “ลาวใหญ่” ที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2483 ซึ่งได้มีการเขียนปลุกระดมด้วยคำขวัญต่างๆ เช่น “ความดุนัน (ขยัน)-ครอบครัว-ชาติ” “เตรียมพร้อมรับใช้ชาติแม่” “ลาวในสหพันธ์ฝรั่งเศส” พร้อมทั้งยุยงให้คนลาวเกลียดไทย และระมัดระวังต่อญี่ปุ่นไปด้วยพร้อมกัน นอกจากนี้เพื่อเป็นการย้ำอัตลักษณ์ความเป็นลาว ได้มีการรื้อฟื้นภาษาและวรรณคดีดั้งเดิมขึ้นมา ด้วยการส่งเสริมให้มีการปริวรรตคัมภีร์ไบลาน และจัดพิมพ์เผยแพร่ในหน้าหนังสือพิมพ์ “ลาวใหญ่” โดยมีเรื่องราวทั้งนิทานชาดก ประเพณี พิธีกรรม คำสอน ตำนานต่างๆ เช่น “พื้นขุนบรมราชาธิราช” “พื้นเมืองหลวงพระบาง” “พื้นเมืองพวน” “พื้นเมืองเวียงจันทน์” เป็นต้น³⁷ และยังได้มีการเขียน “ประวัติศาสตร์สมัยใหม่” ซึ่งเป็นการจัดเรียงความรู้เรื่องอดีตให้เป็นแบบแผนเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น “พงศาวดารลาว” เขียนโดยมหาสีลา วีระวงศ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2500 ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์เล่มแรกของรัฐชาติลาวสมัยใหม่ พงศาวดารเล่มนี้เขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการสร้างสำนึกชาตินิยมให้เกิดแก่ประชาชนลาว และเรียกร้องประชาชนลาวให้หันมาใจรักชาติ ดังความว่า

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หรือพงศาวดารของชาติเป็นทางจงใจให้เกิดความรักชาติอย่างแก่กล้า...สมัยนี้เราทั้งหลายพวม (กำลัง) ทำการฟื้นฟูประเทศชาติ เพื่อให้เรา

³⁷ “การฟื้นฟูคัมภีร์ไบลานลาวในยุคอาณานิคมฝรั่งเศส” โดย บัวไข เพ็งพระจันทร์, ใน วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 4, 3 (กันยายน-ธันวาคม, 2551) : 71-72.

เป็นชาติที่อยู่ได้และให้เจริญทันชาติอื่น ดังนั้นการเรียนรู้พงศาวดารของชาติตน จึงเป็นการจำเป็นและสำคัญยิ่งเพราะความรักชาติอย่างแก่กล้าแท้จริงนั้นเกิดจากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หรือพงศาวดารของชาตินั้นเอง...”³⁸

การขยายตัวของความคิดชาตินิยมในลาวเป็นไปอย่างกว้างขวาง จนเกิดกลุ่มต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสขึ้นหลายกลุ่ม เช่น ในปี พ.ศ. 2468 มีการจัดตั้งสมาคมลาวคำม่วนกู้ชาติขึ้นที่ท่าแขก และชาวเวียตนามในลาวได้จัดตั้งกลุ่มเหวียนสี กลุ่มเรือดาว แต่สำหรับกลุ่มที่คนอีสานได้เข้าร่วมเคลื่อนไหว ที่สำคัญคือ ขบวนการลาวอิสระหรือขบวนการเสรีลาว จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2488 มีผู้นำคนสำคัญคือ เจ้าสุวันนะพума ท่านอ่อน ชนะนิกร ท่านมหาสีลา วีระวงศ์ กลุ่มนี้ได้รับความช่วยเหลือจาก ส.ส.อีสานสายเสรีไทยคือ นายเตียง ศิริขันธ์ (ส.ส.สกลนคร) นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ส.ส.อุบลราชธานี) นายจำลอง ดาวเรือง (ส.ส.มหาสารคาม) นายถวิล อุดล (ส.ส.ร้อยเอ็ด) และนายผล แสนระดี (ส.ส.ขอนแก่น) โดยในระหว่างสงคราม โลกครั้งที่ 2 ได้รับเอาคนลาวจำนวนหนึ่งมาฝึกอาวุธที่ภูพานร่วมกับขบวนการเสรีไทย นอกจากนี้นายเตียง ศิริขันธ์ ยังได้ให้เงินสนับสนุนขบวนการลาวอิสระผ่านทางโจน ชนะนิกรด้วย³⁹ และท้ายที่สุด ส.ส.อีสานได้ร่วมกันจัดตั้ง “สันนิบาตเอเชียอาคเนย์” เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่การดำเนินการไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะเกิดรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เสียก่อน ทำให้การเคลื่อนไหวของ ส.ส.อีสานถูกยุติลงอย่างสิ้นเชิง

นอกจากนี้การแพร่กระจายของความคิดชาตินิยมลาว ก่อให้เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมภาษา และวรรณคดีพื้นบ้านขึ้นในหมู่คนอีสาน เพราะเห็นว่าการศึกษาเรื่องเหล่านี้เป็นการแสดงความ “...กตัญญูต่อบรรพบุรุษบรรพบุรพจารย์...ผู้สามารถรักษา มรดกทางศาสนาและวัฒนธรรมอันดีของชาติบ้านเมืองไว้ได้ จัดเป็นอนุชนที่ประเสริฐ...” นอกจากนี้วรรณกรรมดั้งเดิมยังเป็นสิ่งยืนยันว่า “...เราเป็นชาติเก่าแก่ มีของดีประจำบ้านเมืองมานมนาน ชาวเรามีใช้คนปากคนดงเกิดมาจากลิงค่าง เราภูมิใจว่าเรามีบรรพบุรุษที่เจริญรุ่งเรืองมานานแล้ว...”⁴⁰ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีผู้เรียบเรียง

³⁸ พงศาวดารลาว โดย มหาสีลา วีระวงศ์, อ้างถึงใน เล่มเดียวกัน, 73

³⁹ การรวมกลุ่มทางการเมืองของ “ส.ส.อีสาน” พ.ศ. 2476-2494 (น.283-287), เล่มเดิม

⁴⁰ “ประวัติพระธาตุบังพวน” โดย พระพนมเจติยารักษ์, ใน ประมวลประวัติ-ตำนาน ของพระธรรมราชาผู้วัด, คณะศึกษาศาสตร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : เทพรัตน์การพิมพ์, 2530. เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบรอบ 80 ปี, 2530), น.69

และปริวรรตตำนาน นิทานพื้นบ้าน คำสอน และคัมภีร์โบราณเป็นจำนวนมาก ซึ่งบ่งบอกถึงค่านิยมของผู้คนที่เพิ่มขึ้นด้วย เพราะได้เกิดกลุ่มผู้ประกอบการด้านสื่อสิ่งพิมพ์เกิดขึ้น ทั้งนักเขียน โรงพิมพ์ จนถึงร้านขายหนังสือ เช่น ที่จังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2490 นายพงศ์ศักดิ์ โพธิ์ปักขิยธรรม เปิดร้านคลังนานาธรรม ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 ได้ร่วมกับน้องชายคือ นายสงวน หาญพานิช เปิดกิจการโรงพิมพ์คลังนานาวิทยา จัดพิมพ์และจำหน่ายวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน วรรณกรรมแปลจากภาคกลาง และหนังสือธรรมะ ผลงานที่สำคัญ เช่น “กลอนลำประวัติเวียงจันทร์” “นิทานท้าวลันทอง” “ปู่สอนหลาน-หลานสอนปู่” “นิทานท้าวกำพร้าคำสอน” “นิทานขุนช้างขุนแผน (ฉบับภาษาอีสาน)” งานเขียนเหล่านี้เป็นผลงานของนักเขียนคนสำคัญอย่าง อินตา กวีวงศ์ ป.น้อย ผิวพัน และจินดา ดวงใจ ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่เป็นศิษย์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดธาตุกุดกว้าง จังหวัดขอนแก่น สำนักสอนภาษาและวรรณคดีลาวที่มีชื่อเสียงในแถบจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม⁴¹

การขยายตัวของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์เป็นไปอย่างกว้างขวาง พร้อมกับการตื่นตัวทางความรู้และภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นทุกขณะ ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นต่างนิยมเสาะความรู้เพื่อเพิ่มพูนพลังทางปัญญาในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และการบริโภคในเชิงสุนทรีย์รสของชนชั้นกลางที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมเมือง ดังนั้นในตัวเมืองของจังหวัดต่างๆ จึงมีจำนวนของร้านหนังสือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ที่เมืองมหาสารคามในทศวรรษ 2470 มีห้างอุดมธรรมพานิชของนายบุญช่วย อัตถากรเพียงแห่งเดียว ต่อมาเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2490 ได้มีร้านของพ่อค้าชาวจีนเพิ่มขึ้นคือร้านบ่วนเอียน เสริมไทย แสงมหาชัย ร้านเหล่านี้ขายสินค้าเบ็ดเตล็ดทั่วไป แบบเรียนวรรณคดีพื้นบ้าน และหนังสือพิมพ์จากกรุงเทพฯ⁴² ในส่วนชุมชนหมู่บ้านที่ห่างไกลทางโรงพิมพ์ได้ใช้วิธีให้คนหาบเอาหนังสือไปตะเวนขาย ซึ่งชาวบ้านได้ให้การอุดหนุนเป็นอย่างดี ดังเช่น กรณีของทองพูล ครีจักร หรือมหาทองพูล ปราชญ์ชาวเมืองนครพนม ได้ให้ลูกศิษย์ลูกหาหาบเอาหนังสือร้อนแรงไปขายทั่วทั้งจังหวัดนครพนม สกลนคร มุกดาหาร และข้ามโขงเข้าไปขายในประเทศลาว งานเขียนของมหาทองพูล

⁴¹ การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมไทยภาคกลางเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน (2541) (น.37-47) โดย อ๋มใจ ศิริชะภูมิ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์).

⁴² สัมภาษณ์นางทองเลียม เวียงแก้ว, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2 ธันวาคม พ.ศ. 2553.

เป็นที่นิยมชื่นชอบของประชาชนทั้งสองฝั่งโขง โดยเฉพาะผลงานชิ้นเอก 2 เรื่องคือ “เพชรพื้นเมืองเวียงจันทน์” (2479) “อุบัติบรมจักรลาว” (2479) รายได้ส่วนหนึ่งจากการขายหนังสือนี้ ท่านทองพูลได้นำไปใช้ในบูรณวัดทั้งฝั่งลาวและฝั่งไทย รวมถึงวัดโพธิ์คำที่บ้านน้ำก่ำ อำเภอธาดุพนมบ้านเกิดของท่าน⁴³ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเดินทางภูมิปัญญาที่มีต่อการก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นนิยมของชนอีสานได้เป็นอย่างดี

ดังที่ทราบมาก่อนหน้านั้นแล้วว่า ในการสร้างชาติของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไทยได้ทำการปิดกั้นความคิดความเชื่อของท้องถิ่นที่ไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐไว้ภายใต้อำนาจจากองค์ความรู้ของชนชั้นนำ การรื้อฟื้นตำนานนิทานพื้นเมืองของอีสานขึ้นมาอีกครั้ง ในบริบททางการเมืองที่เปิดกว้างของรัฐประชาชาติ จึงเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของชนอีสานที่ต้องการต่อรองขอมิพื้นที่ในความทรงจำร่วมแห่งชาติ เพื่อแสดงออกถึง “ตัวตน” อันแท้จริงของท้องถิ่น โดยอาศัยกระแสชาตินิยมในการนิยามความใหม่ให้กับระบบความรู้แบบเดิม เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม โดยได้พยายามแสดงให้เห็นว่า “ตำนานพงศาวดาร” เป็นเครื่องจูงใจให้เป็นพลเมือง “รักชาติถิ่นปิตุภูมิของตน” อีกทั้งความรู้เรื่องอดีตแบบเดิมในตำนานยังเป็นทั้งรากฐานความรู้ทั้งหมด ซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น⁴⁴

บทสรุป

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในบริบททางการเมืองของสังคมรัฐประชาชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500 ที่ให้ความสำคัญต่อประชาชนในฐานะองค์ประกอบสำคัญของรัฐ ทำให้คนอีสานทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองและวัฒนธรรมบนพื้นฐาน “สำนึกท้องถิ่นนิยม” โดยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นได้สร้างความตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้คนอีสานรวมกลุ่มกันในการพัฒนา

⁴³ สัมภาษณ์พระครูโพธิ์สุวรรณกิจ (หลวงพ่อเสนอ), วัดโพธิ์คำ บ้านน้ำก่ำ ต.น้ำก่ำ อ.ธาดุพนม จ.นครพนม, วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2552.

⁴⁴ ความสำคัญของการศึกษาตำนานพงศาวดารพื้นเมือง ปรากฏในคำกล่าวของทองพูล ครีจักร ความว่า “...ความจริงการศึกษาทางโบราณคดี ถ้าไม่รู้ถึงต้นตอดั้งเดิม รู้แต่กลางๆ ครึ่งๆ กลางๆ ก็หมดรส เสื่อมหนึ่งบุคคลรับทานข้าวสุก ไม่รู้ว่าข้าวสุกมาจากข้าวสาร ข้าวสารมาจากข้าวกล้อง ข้าวกล้องมาจากข้าวเปลือก ฯลฯ ก็รู้จักแต่กินข้าวสุกเท่านั้น เหตุการณ์ดังนี้ข้าพเจ้าจึงได้พยายามเก็บรวบรวมร้อยกรองขึ้นเป็นตอนต้นแห่งพงศาวดารล้านช้าง...” อุบัติบรมจักรลาว, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามวิทยากร, 2479, คำนำ.

ท้องถิ่น และในทางการเมือง ส.ส.อีสานได้พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์อย่างสูงสุดให้กับภูมิภาค ในส่วนทางด้านวัฒนธรรม การขยายตัวของความคิดชาตินิยมในภูมิภาคได้กระตุ้นให้คนอีสานเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง เพื่อนำเสนอถึงตัวตนทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นความพยายามต่อรองและปรับปรนของคนอีสานในการเข้าไปมีพื้นที่ของ “ความเป็นชาติ” ในระบบการเมืองใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2484). **ของดีในภาคอีสาน ปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- กำพล จำปาพันธ์. (2546). “การเมืองของการสมมตินามประเทศไทย: จากสยามและไทยกลายเป็นไทย (ระหว่างทศวรรษ 2430-2480)” โดย, **อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 26(1),59.
- ขุนพรหมประศาสน์. (2475). **เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม คำกลอนภาษาไทยภาคอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรนิติ.
- “_____.” (2478). **คำกลอนพากย์อีสาน บรรยายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2, มปท, 2478. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระยาวิจิตรธรรมปรีวัตร (คำ พรหมกลสิกร).
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). **ประวัติการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2500**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาร์ล เอฟ คายส์. แปลโดยรัตนา โตสกุล (2552) **แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย**. อุบลราชธานี : ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2543). **การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส.อีสาน พ.ศ. 2476-2494**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองพูล ศรีจักร. (2479). **อุบัติบรมจักรลาว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามวิทยากร.
- นครินทร์ เมตไตรรัตน์. (2535). **การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นาริรัตน์ ปริสุทธวุฒิพร. (2546). รายงานการวิจัยคนจีนกับการขยายตัวของชุมชน
ลุ่มน้ำชีน. กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บัวไข เพ็งพระจันทร์. (2551). “การฟื้นฟูคัมภีร์โบราณลาวในยุคอาณานิคมฝรั่งเศส”,
วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 4(3),71-72.
- พระพนมเจติยารักษ์. (2530). ประมวลประวัติ-ตำนานของพระธรรมราชานุวัตร.
กรุงเทพฯ : เทพรัตนการพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบรอบ 80 ปี.
- ยุพา ขมจันทร์. (2530). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2516. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รอง ศยามานนท์. (2520). ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). สยามประเทศ. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ. (2548). ประวัติศาสตร์นิพนธ์แนวคิด ‘ศิลปะเพื่อชีวิต’ (พ.ศ.
2492-2501). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชัย ภัทรธนานันท์. (2539). รายงานการวิจัยความขัดแย้งระหว่างอีสานกับรัฐไทย
: การครอบงำและการต่อต้าน. มหาสารคาม : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. (2494). ประวัติวัดสุปฏิหาราม. (2496) พิมพ์ครั้งที่ 2, มปท.
_____. (2490). “เรื่องชนกลางชาติทางฝั่งน้ำโขง” วารสารศิลปากร, 1(2),56-57.
- สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย ปาฐกถาของผู้แทนราษฎรเรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2547). สยามประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุวิทย์ ธีรสาสวัตต์. (2549). รายงานวิจัยประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2484. ขอนแก่น
: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์.
- สุวิทย์ ธีรสาสวัตต์. (2551). เศรษฐกิจอีสานหลังมีทางรถไฟ (พ.ศ. 2443-2488).
ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โสภา ชานะมูล (2550) ‘ชาติไทย’ ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า. กรุงเทพฯ :
มติชน.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. “เรื่องจังหวัดขอนแก่น รายงานเรื่องการแสดงมหรสพ
เพื่อเก็บเงินสร้าง,” พ.ศ. 2491, เอกสารกระทรวงมหาดไทย, มท.0201.2.1.
43/46(1).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. “คณะกรรมการจังหวัดสกลนครขอความร่วมมือสร้างหนังสือสำหรับห้องสมุดประชาชน,” พ.ศ. 2492, เอกสารกระทรวงมหาดไทย, มท.0201.2.143/52.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2531). รัฐศาสตร์สาร. 14 ,3- 15.

เอี่ยมมกล จันทะประเทศ. (2538). สถานภาพเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2425-2476.

อัมใจ ศีระะภูมิ. (2541). การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมไทยภาคกลางเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นางทองเลี่ยม เวียงแก้ว, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2 ธันวาคม พ.ศ. 2553. ข้อมูลสัมภาษณ์.

พระครูโพธิสุวรรณกิจ (หลวงพ่อเสนอ), วัดโพธิ์คำ บ้านน้ำคำ ต.น้ำคำ อ.ธาตุพนม จ.นครพนม, วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2552. ข้อมูลสัมภาษณ์.

วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการต่อสู้และการต่อรอง เชิงอำนาจ : กรณีศึกษากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ Cultural and Environmental Discourse on Fight and Power Negotiation: A Case Study of Northeastern Song's Lyric of Wiraphong Wongsin

มานิตย์ โศกค้อ¹
Manit Sokkhor¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายในการศึกษากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกลอนลำว่าเป็นวรรณกรรมที่ยังคงมีชีวิตอยู่และถูกผลิตซ้ำความหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ท้องถิ่นการเห็นคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและความรู้สึกอยากกลับไปสู่อุดมคติ ทั้งนี้ผู้แต่งได้นำพื้นที่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้มาใช้ในการสร้างสรรค์กลอนลำทั้งในด้านของสุนทรียภาพ ให้ข้อคิดคติเตือนใจ และยังคงเป็นปากเสียงที่ส่งสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชาวอีสาน จึงทำให้เกิดวาทกรรมโต้กลับกระแสของการพัฒนาที่ขาดความรับผิดชอบต่ออย่างน่าสนใจ การศึกษาในครั้งนี้ จึงพยายามชี้ให้เห็นว่าผู้แต่งและหมอลำ ในฐานะผู้จับจ้องการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้มีบทบาท ในการส่งสารทางวัฒนธรรมให้ผู้คนชาวอีสานที่หลงในมายาโลกาภิวัตน์ปัจจุบันได้ทวนกลับมามองถึงความต้องการ/จำเป็นที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตและยังแสดงให้เห็นว่ามีชาวอีสานจำนวนไม่น้อยที่มีสำนึกรักษ์ท้องถิ่น และโยกหาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของตนโดยมีกลอนลำเป็นสื่อกลางที่เชื่อมร้อยให้ผู้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีตลอดไป

คำสำคัญ : วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจ, กลอนลำ

¹ อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

The purpose of this article was to study the folk lyrics of Veeraphong Vongsin. The author noticed that the folk lyrics are the existing literature and are reproducing in terms of meaning on the local preservation, the appreciation of and importance of nature and environment, and the nostalgia. The author composed the folk lyrics based on the nature and environment in terms of appreciation, commentaries, and the reflection on the social development processes of Isan people pointing the reactive discourse on the irresponsible development which also could be found in the folk lyrics. This study, therefore, attempted to point out that the author and the folk singer (Molam) as the observers of social development had the roles in transmitting the cultural messages to the Isan people who doted in the globalization to look back to the real needs and necessities for living and to present. This article also presented that there were numerous of Isan people who have been realizing about the local preservation mind and the nostalgia through the use of folk lyrics as a medium to connect people for the life-long prosperity.

Keywords : Natural and Environmental Discourses, Fight and Negotiation for Power, Folk Lyrics

บทนำ

ในยุคสมัยของการพัฒนา กระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวอีสาน โลกาภิวัตน์ได้สร้างวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ในการดำเนินชีวิตหลายประการ เช่น วัฒนธรรมการกิน การใช้จ่าย การประกอบอาชีพ ตลอดจนความคิดความเชื่อของผู้คนก็มีการปรับเปลี่ยนให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันมาก็ได้เลือนหายไปเป็นจำนวน

มาก กระแสของท้องถิ่นนิยมจึงได้เกิดขึ้นหลังจากที่เกรงว่าวัฒนธรรมที่ตึ๊งามจะสูญหายไป ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมในกระแสโต้กลับว่าทกรรมการพัฒนาในหลายมิติ พัฒนา กิตติอาษา (2546 : 2) ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ในลักษณะนี้ว่า “ท้องถิ่นภิวัตน์” “(Localization)” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่กระแสหลักของการพัฒนาประเทศ เน้นการให้ความสำคัญกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) มาโดยตลอด

ลักษณะเดียวกันนี้ เสน่ห์ จามริก (2543 : 12) ได้เรียกกระแสดังกล่าวว่า “กระแสชุมชนท้องถิ่น” ท่านได้ชี้ให้เห็นว่า ภายใต้กระแสโลกที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในนามของกระแสโลกาภิวัตน์ว่า “กระแสชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีนัยความหมายเป็นไปเพียงเพื่อการยืนหยัดต่อสู้เพื่อความอยู่รอดหรือป้องกันตัวเองเท่านั้น หากหมายถึงเป็นการเสนอทางเลือกเพื่อการปฏิรูปสู่ระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งสงวนที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” การเกิดขึ้นของท้องถิ่นนิยมจึงเป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งทางสังคมที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

หมอลำเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมกระแสนิยมที่ผู้คนชาวอีสานยังคงอ้างอัตลักษณ์ไว้อย่างแนบแน่น ในฐานะที่เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2543 : 31) ได้กล่าวถึง ความหมายของหมอลำว่า “หมอลำ หมายถึง การขับลำท่องคำกลอน เป็นทำนองต่างๆ ประกอบเสียงแคน” นอกจากนี้ จารุวรรณ ยังได้นำเสนอให้เห็นว่า “การฟังหมอลำมีคุณค่าอย่างหลากหลาย เช่น ให้ความบันเทิง ให้ความรู้ด้านการดำรงชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีและประวัติศาสตร์” แม้ในยุคปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจะมีความเปลี่ยนแปลงไปแต่หมอลำก็ยังคงได้รับการตอบรับด้วยดีเสมอมา การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านกลอนลำจึงเป็นอีกบทสะท้อนหนึ่งที่ผู้แต่งได้นำเสนอภาพแทนทางความคิด ความเชื่อตลอดจนอุดมการณ์ทางสังคมที่ย้ำเตือนให้ตระหนักรู้ว่า “เขาคือใคร” ในขณะเดียวกัน ผู้แต่งกลอนลำในยุคปัจจุบันก็ไม่ลืมที่จะนำเสนอภาพของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความสูญเสียทั้งธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ตึ๊งามอันเกิดจากการพัฒนาของยุคโลกาภิวัตน์ ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบและนำไปสู่ปัญหาต่างๆ อีกมากมาย สิ่งเหล่านี้ได้ถูกส่งผ่านกลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ที่ถือว่าเป็นกระแสของการตอบโต้ว่าทกรรม

การพัฒนาได้เป็นอย่างดี ภาพที่กลอนลำได้นำเสนอจึงเป็นการโหยหาอดีต (Nostalgia) สิ่งที่เคยกิน เคยอยู่ เคยใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตัวเอง เช่น การปลูกข้าวกินเองโดยไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืช ใช้ควายไถนา มีวัฒนธรรมการลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ จึงเป็นการประกอบสร้างความหมายทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นที่ลุกขึ้นมาต่อสู้และ ต่อรองกระบวนการพัฒนาได้อย่างน่าสนใจ

ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ มีลักษณะที่แตกต่างจากกลอนลำในอดีต อยู่หลายประการ เช่น กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ไม่ได้มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่กลอนลำ ยังนำเสนอภาพแทนทางความคิด ความเชื่อและอุดมการณ์อันมั่นคงของชาวอีสาน กลอนลำมิได้เป็นแค่วรรณกรรมที่ส่งสะท้อนสังคมอีกต่อไปในขณะเดียวกันกลอนลำกลับเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีความหมายในตัวเอง กลอนลำมิใช่ผลผลิตของมนุษย์ที่ทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ภายใต้แนวคิดมนุษย์ คือ ผู้กำหนดสรรพสิ่งในทางตรงกันข้ามกลอนลำกลับเป็นผลผลิตของวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับสรรพสิ่งอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าคน สัตว์ หรือพืช ด้วยประการที่กล่าวมานี้อาจกล่าวได้ว่า กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ คือ ปรากฏการณ์ใหม่ของคนอีสานที่มีอุดมการณ์ท้องถิ่นนิยม โดยได้เห็นความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากวาทกรรมการพัฒนาที่มุ่งปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อก้าวให้ทันยุคสมัยแต่ขาดการพินิจพิเคราะห์ถึงความเป็นจริงจึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการต่อสู้และต่อรองเชิงอำนาจในกระแส โลกาภิวัตน์ของชาวอีสานผ่านวัฒนธรรมหมอลำของชาวอีสาน โดยใช้แนวคิดวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนว ทางในการศึกษากลอนลำในฐานะที่เป็นตัวบททางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง ในที่นี้ผู้เขียนได้มุ่งเน้นศึกษาตัวบทกลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ในชุด “ข้าวนาหว่านสารเคมี” จำนวน 10 กลอนลำ ได้แก่ 1) พระบอกแม่ออกทุกข์ 2) ข้าวนาหว่านสารเคมี 3) ปังจี้ยั้งห้า 4) สร้างคนสร้างของ 5) ประทับใจไทยร้อยเอ็ด 6) หมึงไทยใจกล้า 7) เตือนใจวัยรุ่น 8) เหล้าพาเสีย เปียร์พาแตก 9) กินเมาให้เขารวย 10) ขอขอบคุณฯ

ทั้งนี้เนื่องจากว่ากลอนลำชุดดังกล่าวเป็นกลอนลำที่มีลักษณะเป็นปฏิบัติการของกระบวนการต่อสู้ต่อรองเชิงอำนาจกับกระแสทุนนิยม บริโภคนิยมและความเป็นสมัยใหม่ในบริบทโลกาภิวัตน์ กลอนลำที่ผู้เขียนจะได้ใช้ในการวิเคราะห์นั้นยังเป็นข้อมูล

ทางวัฒนธรรมอีกชุดหนึ่งที่น่าเสนอกระแสความเป็นท้องถิ่นนิยม (Localism) ให้เห็นได้ชัดเจน นอกจากนี้ผู้เขียนยังตั้งข้อสังเกตว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นการโต้กลับวาทกรรมการพัฒนาของรัฐ โดยสร้างกระแสสำนึกรักท้องถิ่นด้วยการใช้วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการต่อสู้รองวาทกรรมการพัฒนาได้อย่างน่าสนใจ ประการสำคัญกลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ยังเป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่สื่อสารถึงชาวอีสานยุคใหม่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อเตือนใจให้ผู้คน ชาวอีสานได้เลือกสรรวัฒนธรรมที่หลงไหลและแพร่หลายเข้ามาจากวัฒนธรรมอื่นอย่างพอเหมาะพอควรและประยุกต์ใช้ในเหมาะสมกับบริบทชุมชนของคนอีสานด้วย ในบทความนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวคิดวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. วัฒนธรรมการทำนาของชาวอีสานในบริบทดั้งเดิม
3. วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกลอนลำของ วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์
4. การต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจ ในกลอนลำของ วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

1. มโนทัศน์ว่าด้วยเรื่อง “วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

Ecocriticism เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่ให้ความสนใจศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในการศึกษาวรรณกรรม แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ใช้ฐานความรู้ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) และแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) มาเป็นพื้นฐานในการศึกษา

Ecocriticism เป็นวาทกรรมหนึ่งที่ทำให้ความหมายและสร้างความรู้ใหม่ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในวรรณคดีโดยกำหนดแนวคิดและความหมายในการศึกษาวรรณคดีทั้งในด้านกฎเกณฑ์ วิธีการในการวิเคราะห์วิจารณ์ในฐานะที่เป็น “พื้นที่ใหม่” ของทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้ช่วงชิงทางความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างและนิยามความหมายให้กับการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดี นับว่าเป็นแนวการวิเคราะห์วรรณคดีที่ก่อรูปมาจากจิตสำนึกเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกใน สหรัฐอเมริกาในช่วงกลางทศวรรษที่ 1990s โดย ใช้คำว่า “Ecocriticism” และให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมชาติ ส่วนในประเทศอังกฤษ ใช้ศัพท์ “Green Studies” เน้นศึกษาการทำลายธรรมชาติ และวิกฤติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Ecocriticism มาจากแรงกระตุ้นของความตระหนักที่ว่าเราได้มาถึงยุคของวิกฤตสิ่งแวดล้อม ช่วงเวลาของการกระทำของมนุษย์ได้สร้างความยับเยินเสียหายแก่ระบบนิเวศของโลก ดังจะเห็นได้จากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ทั้งภัยที่เกิดจากน้ำท่วม ดินถล่ม ภูเขาไฟ พายุ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เกิดจากการบุกรุกทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์แทบทั้งสิ้น หลายส่วนจึงให้ความสนใจและตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว

Ecocriticism ปรากฏครั้งแรกในบทความเรื่อง Literature and Ecology ของ วิลเลียม เรอเคิร์ต (William Rueckert) ในปี 1978 นำมาใช้ในการวิจารณ์วรรณกรรม ในปี 1989 โดยการเริ่มต้นของ กล็อตเฟลต์ตี้ (Cheryll Glotfelty) นักวิชาการที่ให้ความสนใจอย่างมากในเรื่องของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม ซึ่ง กล็อตเฟลต์ตี้ เป็นบุคคลสำคัญที่สนใจวรรณกรรมของ Henry David Thoreau, Edward Abbey ซึ่งเป็นงานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติในยุคแรกๆ แต่เธอไม่พบแนวทฤษฎีใดที่จะใช้ในการศึกษา ต่อมาเกิดความคิดสีเขียว (Greening) ในทุกวงวิชาการ โดยมีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นขบวนการสิทธิมนุษยชน และขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรี แต่ความสนใจเรื่องวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบน้อยมาก หลังจากนั้น กล็อตเฟลต์ตี้ได้รวบรวมและออกวารสารเกี่ยวกับวรรณกรรมเชิงนิเวศ ต่อมาเธอก็กลายมาเป็นศาสตราจารย์ในสหรัฐอเมริกาในตำแหน่งเฉพาะของนักวิชาการผู้สนใจ วรรณกรรมเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ

“การเริ่มต้นของฉันเกี่ยวกับ สมมติฐานของบางสิ่งที่เราเรียกว่า *Ecocriticism* เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่เราต้องสร้างพื้นที่ของมันขึ้นมาเอง” (Glotfelty, 1996)

ความพยายามเป็นรูปร่างขึ้น เมื่อมหาวิทยาลัยแห่งจอร์เจีย ได้ตีพิมพ์หนังสือซึ่งเป็นการสำรวจขอบเขตของสาขานี้ ในชื่อ The Ecocriticism Reader บรรณาธิการโดย กล็อตเฟลต์ตี้ และฟรอมม์ (Harold Fromm) จากนั้นมาก็เริ่มมีงานเขียนที่นำเสนอความรู้และความคิดในวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศมากขึ้น ปี 1989 มีการประชุมวรรณคดีตะวันตกว่าด้วยการศึกษางานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติ (The Study of Nature Writing) คำว่า Ecocriticism ได้กลายเป็นศัพท์ที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง มีบทความและงานเขียนเกี่ยวกับการศึกษาธรรมชาติในวรรณกรรมมากขึ้น ปี 1992 ก่อตั้งสมาคมนักวิชาการชื่อ Association For The Study of Literature and Environment (ASLE) เป็นสมาคมที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ ในสหรัฐอเมริกา ได้ออกหนังสือ วารสารและจดหมายข่าว

Ecocriticism เป็นทฤษฎีที่มุ่งพิจารณาบทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดแทรกอยู่ในจินตนาการทางวัฒนธรรมจากอดีตเป็นต้นมา โดยตรวจสอบโนทัศน์เกี่ยวกับการมองธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับบทบาทของธรรมชาติในวรรณกรรม โดยศึกษาวิธีการนำเสนอธรรมชาติในวรรณกรรม รวมทั้งสุนทรียศาสตร์ การใช้ภาษาความเปรียบที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับวรรณคดีวิจารณ์ หรือการวิจารณ์ทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน (Heise, 1994)

นอกจากนี้ยังมี นักคิดคนสำคัญ สก็อต สโลวิค ได้กล่าวถึงแนวคิด *Ecocriticism* ว่า “คือการศึกษาวรรณกรรมโดยวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระบบนิเวศวิทยา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม โดยพิจารณาแนวคิดที่นำเสนอ เป็นการศึกษาเพื่อให้นักศึกษาเข้าถึงธรรมชาติ”

ในขณะที่หลายฝ่ายให้ความสนใจและนิยามความหมายและขอบเขตของการศึกษา *Ecocriticism* กลือตเฟลตี้ นักคิดคนสำคัญของทฤษฎีนี้จึงได้กล่าวว่า

“*Ecocriticism is The Study of The Relationship Between Literature and The Physical Environment*” (Glottfelty) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

“วรรณคดีไม่ได้เกี่ยวข้องกับโลกเฉพาะวัตถุทางสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์และอยู่ในระบบโลก พลังงาน วัตถุและปฏิสัมพันธ์ทางความคิด” (Glottfelty, 1996: 18-19)

แนวคิดดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาความเกี่ยวข้องระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการนำเสนอภาพตัวแทนของธรรมชาติในตัวบทวรรณคดีไม่ว่าจะเป็นงานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติหรือในตัวบทชนิดอื่น ต่อต้านแนวคิดมนุษย์คือศูนย์กลาง (Anthropocentric) ที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ว่าอยู่เหนือธรรมชาติ เป็นการพยายามแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและโลกธรรมชาติที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบทที่เรียกว่างานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติ (Nature Writing) หรือ “วรรณกรรมสีเขียว” (Green Literature)

วิธีการศึกษาของ *Ecocriticism*

ในการศึกษาโดยใช้ ทฤษฎี *Ecocriticism* เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษารากเหง้าและบทบาทของภาษา เห็นว่าภาษาไม่สามารถแยกได้จากโลกธรรมชาติ

สนใจภาษาในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้าง “วาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ให้ความสนใจต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในตัวบท เห็นว่า การเสนอภาพตัวแทนธรรมชาติ ช่วยในการพิจารณาว่าตัวบทนั้นๆ เป็นงานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่

การเชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์สาขาต่างๆ เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางด้านนิเวศวิทยา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมชาติ พันธุ์วิทยา เพศสภาวะ ฯลฯ การบูรณาการเอาทฤษฎีที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ ไม่ว่าจะเป็น Marxist Theory, Feminist Theory, Postcolonial Theory, Cultural Studies ฯลฯ วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจึงเป็นสหวิทยาการและบูรณาการรวมอยู่ด้วยกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นได้ว่า สังคมส่วนใหญ่กำลังตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เรื่องราวของธรรมชาติจึงถือว่าเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่งส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

จากแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่ากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์อาจถือได้ว่าเป็นวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกชุดหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อต่อต้านแนวคิดมนุษย์ คือ ศูนย์กลางของอำนาจ (การให้ความสำคัญกับมนุษย์ว่าอยู่เหนือธรรมชาติ) ตรงกันข้ามกลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์กลับเป็นตัวบทวรรณกรรมที่พยายามแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากนมือของมนุษย์ เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพ ก่อให้เกิดโรคมัยกับชาวนาเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยเรื้อรัง ในระยะยาวอาจทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร เพราะพืชและสัตว์จำนวนมากล้มตายเพราะสารเคมี ที่เหลืออยู่ก็ไม่สามารถนำมาประกอบอาหารได้ ลักษณะเช่นนี้จึงนำมาสู่แนวทางในการวิเคราะห์วรรณกรรมโดยใช้แนวคิดดังกล่าว

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนจะได้นำแนวคิดดังกล่าวมาในการวิเคราะห์กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ เพื่อชี้ให้เห็นว่ากลอนลำดังกล่าวได้ปรากฏลักษณะบางประการที่สอดคล้องกับวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยจะได้นำมาในประเด็นต่อไป

2. วัฒนธรรมการทำนาของชาวอีสานในบริบทดั้งเดิม

ในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาของชาวอีสานที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านการผลิต

เช่น การปลูก เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการหาของป่าของชาวอีสาน ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวมี นักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2543 : 12) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาอีสานด้านการผลิต ได้อย่างน่าสนใจว่า “ชุมชนอีสานเดิมดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง คือ เกษตรกรแต่ละ ครอบครัวทำกิจกรรมการผลิตหลายอย่าง เช่น ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า เครื่องจักสานและหาอาหาร ผลตอบแทนที่ได้จากการผลิต คือ ข้าว อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ ผลผลิตเหล่านี้เพียงพอสำหรับครอบครัว ไม่ต้องพึ่งพาตลาด หรือคนอื่น ยกเว้นปีที่ประสบปัญหาฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเท่านั้น สภาพการผลิต แบบพึ่งตนเองเลี้ยงตนเองปีนี้เป็นไปได้เพราะชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติมาเกื้อหนุน คือ มีที่ดินสำหรับอยู่อาศัยและการเพาะปลูก มีป่าไม้และ ต้นน้ำลำธารเป็นแหล่ง อาหารในฤดูต่างๆ ประกอบกับจิตสำนึกเรื่องการผลิตเป็นไปเพื่อให้พออยู่พอกิน มิใช่ ผลิตหรือเก็บเกี่ยวทรัพยากร ธรรมชาติมาเป็นสมบัติส่วนตัวให้มากที่สุดเพื่อขาย ดังนั้น ชุมชนหมู่บ้านจึงใช้ทรัพยากรร่วมกันแบ่งปันกันในการหาเห็ด หาหน่อไม้ หาผักหวาน หาแมลงจักจั่น หรือหาอาหารประเภทเนื้อจากป่าดงและแม่น้ำ เศรษฐกิจ เพื่อยังชีพ จึงเป็นลักษณะของการผลิตที่สมดุลกันระหว่างมนุษย์ที่สันโดษกับ ทรัพยากร ธรรมชาตินั่นเอง” ความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตของชาวอีสานส่วนหนึ่ง ได้กลายเป็นเสน่ห์ที่ทำให้คนอื่นมองว่าคนอีสานเป็นคนดีและซื่อสัตย์ ด้วยการดำรงชีวิต แบบพออยู่พอกินจึงทำให้ชาวอีสานมีความสงบสุขเสมอมา

นอกจากนี้ จารุวรรณ ธรรมวัตร ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “แบบอย่างการผลิตเพื่อ เลี้ยงตนเองนี้ ชาวนาในชุมชนหลายแห่งยังคงปฏิบัติอยู่ โดยในฤดูฝนชายหญิงจะช่วย กันทำนา ทำไร่ คู่กับการเลี้ยงวัว-ควาย-หมู-เป็ด-ไก่ ไว้ที่ลานบ้าน ครั้นเสร็จจาก งานนาอย่างเข้าฤดูหนาว จะเป็นการทอผ้าและทำเครื่องจักสาน บางครอบครัวทำเพื่อ ใช้สอย แต่บางครอบครัวทำเพื่อขายชาวบ้านบางรายเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตไป เป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ปลูกข้าวอย่างเดียว ปลูกมันสำปะหลังอย่างเดียว แต่ประสบปัญหาการขึ้นลงของราคาซื้อขายและต้นทุนสูง จึงกลับไปประกอบการผลิต เพื่อเลี้ยงตนเองแบบเดิม” ในขณะเดียวกันจารุวรรณยังได้เสนอวิธีการทำนาแบบ ธรรมชาติที่ทำให้เกิดผลดีต่อชาวนาคือ ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ต้องใช้ยาปราบศัตรูพืช ดังนี้ “ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายนหลังจากฝนตกครั้งหนึ่งหรือสองครั้งแล้ว ให้ดินมี ความชื้นประมาณ 80% ขึ้นไปให้น้ำเมล็ดข้าวมาหว่านในอัตรา 15 กก./ไร่ และ

ถั่วเขียวประมาณ 2 กก./ไร่ คลุมฟางหรือหญ้าแห้ง บริเวณใดหญ้ามากก็คลุมฟางให้หนา บริเวณใดหญ้าบางก็คลุมฟางแต่น้อย โดยเฉลี่ยหนาประมาณ 10 ซม. หลังจากนั้นประมาณ 30 วัน ปล่อน้ำเข้านา ชังไว้ 2-3 วัน เพื่อชะลอการเจริญเติบโตของต้นถั่ว ต่อมาใบถั่วจะร่วงก็ให้ระบายน้ำออกต้นข้าวจะเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อต้นข้าวสูงขึ้นก็เก็บกักน้ำได้ตามต้องการ หญ้าที่ขึ้นมาก็จะถูกฟางกลบยุบลงในน้ำและเน่าตายเป็นปุ๋ยรวมทั้งฟางก็จะเน่ากลายเป็นปุ๋ยเช่นกัน ประมาณเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ข้าวเริ่มแก่ รวงข้าวเป็นน้านม ในดินยังมีความชื้นอยู่ให้เอาถั่วดำหว่านลงไป เวลาเก็บเกี่ยวข้าวต้นถั่วก็จะงอกขึ้นประมาณ 12-20 ซม. เราสามารถเหยียบย่ำได้เพราะต้นอ่อนจึงไม่หัก ประมาณเดือนมีนาคมก่อนจะเก็บเกี่ยวถั่วดำให้เอาแตงโมลงสลักกับต้นถั่ว เมื่อเก็บเกี่ยวถั่วแล้วแตงโมก็จะเจริญเติบโตจนถึงพฤษภาคม-มิถุนายนผลแตงโมจะโตขึ้นเต็มที่ก็จะครบรอบได้เวลาลงหว่านข้าวต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมการอยู่การกินของชาวอีสานมีลักษณะเป็นวัฒนธรรม ที่เรียบง่าย ใช้ชีวิตแบบพอเพียง เป็นการทำเกษตรแบบอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการปลูกข้าวของชาวอีสานที่เน้นการปลูกไว้กินในครอบครัว ไม่ได้เน้นการปลูกขายอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ภาพของการทำนาปลูกข้าวเช่นนี้จึงกลายเป็นวิถีแบบอดีตไป เมื่อมาพิจารณาถึงความเป็นไปในวิถีการทำนาแบบปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้ได้ผลผลิตในปริมาณมากที่สุดเพื่อการขาย จึงได้มีการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชมากขึ้น ผลที่ตามมาคือ ได้เกิดผลกระทบต่อชาวนาและผู้บริโภค ตลอดจนระบบนิเวศในพื้นที่การทำนาด้วย ลักษณะเช่นนี้จึงนักอนุรักษ์จึงได้ประกอบสร้างวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการต่อสู้วาทกรรมการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตได้อย่างน่าสนใจ

3. วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกลอนลำของ วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

เมื่อกล่าวถึงหมอลำแล้วจะพบว่า หมอลำเป็นภูมิปัญญาของชาวอีสานที่มีความโดดเด่นเป็นอย่างยิ่ง วัฒนธรรมการสร้างและการเสพหมอลำที่มีมาอย่างยาวนานได้แสดงให้เห็นว่า หมอลำมีความสำคัญต่อผู้คนชาวอีสานที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ดังที่จารุวรรณ ธรรมวัตร (2543 : 7) ได้กล่าวถึงหมอลำว่า “การลำเป็นมหรสพที่พัฒนาจากการอ่านหนังสือผูกมาเป็นการแสดงบทบาทสมจริง โดยอาศัยเสียงและท่าทางแบบชายจริง-หญิงแท้ การลำมีหลายประเภทแต่กลอนลำเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของชาวอีสานได้เด่นชัด เพราะลำกลอนเป็นการร้องโต้ตอบระหว่างหมอลำชายหญิง

เรื่องที่น่าสนใจมีทั้งกลอนเกี่ยวพราสี กลอนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ลัทธิธรรมนิยม ท้องถิ่น หลักคำสอนทางพุทธศาสนา การเมือง การปกครอง และงานอาชีพ องค์ประกอบของกลอนสามารถแสดงภูมิปัญญาได้หลายเรื่อง เช่น ความรู้เรื่อง การประพันธ์ ความรู้เรื่องการดนตรี ซึ่งหมอแคนคิดประดิษฐ์ลายแคนเป่าประกอบ การลำ ความรู้เรื่องการพ้อนลำ ซึ่งหมอลำคิดขึ้นประกอบบทกลอน การลำกลอนจึง เป็นแหล่งรวมศิลปะศาสตร์หลายด้าน ทั้งประพันธ์ศาสตร์ ดุริยางคศาสตร์ ดังคำกล่าวที่ว่า “สิบปราชญ์ผู้รู้ บ่ปานเจ้าแตกลำ”

ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาเนื้อหากลอนลำ ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ประการแรก การศึกษากลอนลำในฐานะที่เป็นตัวบททางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่น่าเสนอวิถีชีวิตของคนอีสานได้เป็นอย่างดี ประการที่สอง การศึกษากลอนลำในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านกลอนลำได้ถูกประกอบสร้างความหมายอย่างไรบ้างในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะยุคแห่งการพัฒนา ในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ชักนำวัฒนธรรมตะวันตกให้ไหลบ่าเข้ามาสู่ท้องถิ่นอย่างไม่ขาดสาย หมอลำได้มีการปรับตัวและนำเสนอมุมมองอย่างไรกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ผู้เขียนมองว่าศิลปะหมอลำมิได้เป็นตัวบทที่มีความบริสุทธิ์แต่อย่างใด ตรงกันข้ามผู้เขียนกลับมองว่า ตัวบทหมอลำเป็นอีกหนึ่งในหลายตัวบททางวัฒนธรรมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้อำนาจบางประการ อาจจะเป็นทุนนิยม บริโภคนิยม หรือท้องถิ่นนิยม อาจจะเป็นรัฐที่เน้นการพึ่งพาตนเอง หรือเป็นนโยบายขยายฝันของรัฐก็ได้ ดังนั้นคำถามที่มีต่อตัวบทหมอลำจึงอยู่ที่ว่า ทำไมหมอลำจึงเกิดขึ้นมาในยุคของการช่วงชิงความหมายและการประกอบสร้างความหมายเช่นนี้ ?

จากการศึกษากลอนลำในท้องถิ่นอีสานผู้เขียนพบว่า กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ นักร้องลูกทุ่ง หมอลำเจ้าของคณะ วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ จากจังหวัดกาฬสินธุ์ มีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลอนลำของหมอลำ คนอื่นๆ กล่าวคือ กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ได้นำเสนอมุมมองใหม่ที่แปลกออกไป โดยในเนื้อหาของ กลอนลำมีการกล่าวถึงภาวะเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในปัจจุบันที่แตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เช่น คนในปัจจุบันหันไปทำนาหว่านและใช้สารเคมีมากขึ้นเพราะมุ่งหวังที่จะได้ผลผลิตที่มากขึ้น และเพิ่มความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น แทนที่จะทำนาดำและใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเช่นอดีต ลักษณะเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมกระแสหลักในยุคปัจจุบัน คือ การทำนาหว่านใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มากที่สุด ส่วนวาทกรรม

กระแสรอง คือ การทำนาคำใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อสุขภาพและชีวิตที่ปลอดภัย ในประเด็นนี้ ผู้เขียนจึงจะได้ชี้ให้เห็นว่าตัวบทกลอนลำได้มีลักษณะเป็นวาทกรรมกระแสรองที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อทำท้าวาทกรรมกระแสหลักได้อย่างน่าสนใจ

วาทกรรมกระแสรองที่ว่านี้ถูกประกอบสร้างขึ้นมาโดยใช้พื้นที่ของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาเป็นเป้าหมายหลักในการตอบโต้วาทกรรมการพัฒนาในครั้ง นี้ จากการศึกษากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์พบว่า มีกลอนลำที่นำเสนอวาทกรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน คือ “กลอนข้าวนาหวานสารเคมี” กลอนลำ กลอนนี้ได้กล่าวถึง ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคม ของชาวอีสานที่ได้รับผลกระทบจากการที่กระแสของวาทกรรมการพัฒนาได้เข้า มามีบทบาทในการดำรงชีพของชาวนาอีสานมากขึ้น กล่าวคือ ภายใต้วาทกรรม การพัฒนาและระบบทุนนิยมได้มุ่งเน้นให้เกษตรกรเพิ่มผลผลิตข้าวให้ได้จำนวนมาก ที่สุด โดยการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร เช่น รถไถนา รถเกี่ยวข้าว ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช เป็นต้น ผลที่ตามมา คือ หลังจากที่ทำนาหวานแล้ว นาในนาจะไม่ข้ง เมื่อนำไม่ข้งข้าวก็ไม่เจริญเติบโต ชาวนาก็ใช้ปุ๋ยเคมีเร่งให้ข้าวเจริญเติบโต ในขณะที่เดียวกันเมื่อนาข้าวไม่มีน้ำ ตามธรรมชาติของหญ้าก็ขึ้นขอบลักษณะเช่นนี้มากแถมยังมีปุ๋ยเคมีมาบำรุงอีก หญาก็เลยเจริญเติบโตตามไปด้วย บางแห่งหญ้าเจริญเติบโตเร็วกว่าข้าวจนหญ้าขึ้นปกคลุมข้าวทั้งหมด เมื่อนาข้าวมีหญ้ามกชาวนาก็ต้องรีบกำจัดหญ้าโดยการไถยาปราบศัตรูพืช ทั้งชนิดฉีดยา หว่าน และละลายน้ำ ผลจากการใช้ สารเคมีเหล่านี้ก็ทำให้เกิดสารเคมีตกค้าง ส่วนหนึ่งก็สะสมอยู่ในเมล็ดข้าวที่เราทาน ทั้งหลายได้กินลงไป อีกส่วนหนึ่งก็สะสมอยู่ในดินและน้ำตามต่อนา ปุปลาทั้งหลายที่อาศัยอยู่ต่างก็ได้รับผลกระทบแทบทั้งสิ้น ในขณะที่เดียวกันการใช้ปุ๋ยเคมีก็ทำให้ดินแข็ง กระด้างและเกิดการสะสมของสารพิษในร่างกายเป็นต้นเหตุของโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ที่ชาวนาอีสานกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ก็จะพบว่า มีการปะทะกันระหว่าง วาทกรรมที่เรียกว่า “การพัฒนา” กับวาทกรรม “ความพอเพียง” สิ่งที่เกิดขึ้น หากพิจารณาในลักษณะของคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ก็จะพบว่า มีคู่ตรงข้าม ของวาทกรรมอยู่หลายคู่ ได้แก่ การทำนาคำ & การทำนาหวาน, การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ & การใช้ปุ๋ยเคมี, การใช้ควาย ไถนา & การใช้ควายเหล็กไถนา, การลงแขก & การจ้าง

ดังนี้

คันเถียงมลงนาเพิ่นกะทำนาซัง จ้างเขาไถแล้วไปหว่าน เกิดเป็นต้นแดงคือฝาน
น้ำบ่ซังมีแต่หญ้า เอ็ดนาซังใส่แต่ปุ๋ย ปุ๋ยกะปุ๋ยเคมี ไปเซ็นเขาเอาเป็นหนี้ ใส่แล้วเขียว
งามดี สารตกค้างปักคืบึง ละเค็งหนึ่งข้าวมันกิน ละเค็งหนึ่งลงสู่พื้น ซีนดินด้านหว่าน
แต่ปุ๋ย..เออ..เออ

(กลอนข้าวนาหว่านสารเคมี)

จากเนื้อหาของกลอนลำข้างต้น วีระพงษ์ได้นำเสนอให้เห็นว่าการทำนาหว่าน
ของชาวนาอีสานได้เกิดผลเสียมากมาย เริ่มตั้งแต่ผลของการทำนาหว่านคือ ต้นข้าวใน
แปลงนามักมีหญ้าขึ้นเป็นจำนวนมาก เพราะน้ำไม่ซังเหมือนการทำนาดำ เมื่อต้นข้าว
ก็ไม่ค่อยเจริญงอกงาม ชาวนาก็ต้องไปหาซื้อปุ๋ยเคมีมาใส่ ผลกระทบที่เกิดจากปุ๋ยเคมี
ก็ตามมาอีก ทั้งราคาที่แพงมากไม่มีเงินซื้อก็ต้องเป็นหนี้กู้ยืมมาซื้อปุ๋ย การใช้ปุ๋ยเคมี
แม้จะทำให้ข้าวเขียวขึ้นมาทันใจแต่สารตกค้างส่วนหนึ่งอยู่ในเมล็ดข้าวที่เรากินและ
อีกส่วนหนึ่งอยู่ที่แปลงนาทำให้เกิดสภาพดินด้านแข็งตัวไม่ร่วนซุย รากข้าวไม่สามารถ
ดูดซึมอาหารได้สะดวก ผลเสียของการทำนาหว่านยังไม่จบเพียงเท่านั้นในกลอนลำ
ยังกล่าวถึงอีกว่า

“พอเป็นต้นมาแน่ แผลงกินหม่นอ้อยปุ๋ย ก็ต้องเพ็งสารเคมี ซำแผลงเทิงบูแม่แต่
ปลาอยู่ในน้ำ สารเคมีมันตกค้างสะสมกันเป็นกรดต่าง กินข้าวเหมาข้าวห่าง เลิงข้าว
เหนียวปั้นจั่ว พวกเขาหมำตั้งแต่สาร เอ็ดให้เขาเจ็บป่วย เป็นอะเหิงเค้อ...เอ้อ...จั่งฟ้าว
เล่นไปโรงหมอ งอมำทำนาคำอย่าพึ่งนำแต่เงินแบงค์ ออกแองไกลงแองปั่นคันแทนหา
เอาน้ำแช่ พวกกันเฮ็ดเอาแน่ ปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใส่ข้าวจ้าวควายเจ้าเลี้ยงแน่เด้อ...”

(กลอนข้าวนาหว่านสารเคมี)

จากกลอนลำจะเห็นได้ว่าผลเสียหลังจากที่ทำนาหว่านแล้วก็ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ปู ปลา
และสัตว์น้ำทั้งหลายก็ตายหมดเพราะสารเคมี แผลงก็จะตามมาส่งผลให้ต้องใช้
สารเคมีปราบศัตรูพืชอีก ทำให้เกิดสารพิษตกค้างเมื่อเรารับประทานเข้าไปก็เป็น
สาเหตุของโรคภัยไข้เจ็บ เงินที่ได้จากการขายข้าวชาวนาอีสานก็ต้องนำมาเป็นค่าใช้จ่าย
ในการรักษาพยาบาล วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์จึงนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับการประกอบ
อาชีพ ทำนาของชาวนาอีสานว่า ควรหันกลับมาทำนาแบบเดิมจะดีกว่า เพื่อสุขภาพ
และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชาวนา ความสุขทั้งหลายไม่สามารถวัดที่ตัวเงิน ออกแรง
ทำคันทนาให้ดีเพื่อนำจะได้ซัง ทำปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้แล้วก็ทำนาคำความสุกกายสุขใจก็จะ
เกิดขึ้นมาอีกครั้ง ดังคำชี้ชวนในกลอนลำที่ว่า

“คนเจ้าเลี้ยงควายดอนให้เป็นโตเขาค่ำ คนเจ้าเลี้ยงควายดำไต้ล่างเฮายังมีซี่
 ปุ่ยอินทรีย์ยังมีค่า เฮ็ดนาตำแม่นเฮ็ดน้อยแต่ผลได้...เอ่อ..เอ่อ...เออ...แม่นต่างกันว่า
 เค้พอ..เอ่อ..เฮอะ... เออ..ละน่า...”

(กลอนข้าวนาหว้าสารเคมี)

ด้วยประการทั้งปวงนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ที่วิระพงษ์ได้นำเสนอผ่านกลอนลำนั้นเป็นปฏิบัติการอย่างหนึ่งในการตอบโต้วาทกรรม
 การพัฒนาได้อย่างน่าสนใจ ทั้งนี้วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้ว่าจะเป็น
 วาทกรรมกระแสรองแต่วาทกรรมชุดดังกล่าวก็ได้รับความสนใจอย่างยิ่งในวงวิชาการ
 ปัจจุบัน การเกิดขึ้นของวาทกรรมชุดดังกล่าวมีความเป็นไปได้ว่าจะเกิดขึ้นจาก
 ทั้งกระแสท้องถิ่นนิยม หรือกระแสเศรษฐกิจพอเพียง หรือแม้แต่กระแสนโยบายข้าว
 ปลอดภัยจากโครงการ “ร้อย แก่น สาร สินธุ์” ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้จังหวัดร้อยเอ็ด
 ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์เป็นผู้ส่งออกข้าวหอมมะลิรายใหญ่ของโลกก็เป็นที่
 ความน่าสนใจของปรากฏการณ์นี้จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในระบบ
 โครงสร้างทางสังคม ค่านิยมใหม่ในการพึ่งกลอนลำ โดยเฉพาะชาวอีสานยุคใหม่ที่
 กำลังลี้ภัยจะเลือกวิถีการดำเนินชีวิตแบบใด

4. การต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจ ในกลอนลำของ วิระพงษ์ วงศ์ศิลป์

เมื่อพิจารณาถึงเรื่องของการต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจที่ปรากฏในกลอนลำ
 ของ วิระพงษ์ วงศ์ศิลป์แล้วก็จะพบว่า ไม่ใช่เพียงวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 เท่านั้นที่เป็นปรากฏการณ์ของการต่อสู้และการต่อรองของผู้ที่มีพลังอำนาจด้อยกว่า
 โดยเฉพาะอำนาจของชาวไร่ชาวนาเมื่อเทียบกับอำนาจทุนนิยมและบริโภคนิยมที่
 กำลังปรากฏแพร่หลายให้เห็นในปัจจุบัน เรื่องราวของการช่วงชิงในมิติความสัมพันธ์
 เชิงอำนาจเป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายในแวดวงวิชาการปัจจุบัน
 ทั้งนี้หมายถึงการสร้างความหมายใหม่ของกลุ่มคนต่างๆ หรือแม้แต่ในระดับ
 ปัจจุบันบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาทั้งในอดีตและปัจจุบัน การช่วงชิงการให้
 ความหมายในทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่างๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับการที่ต้องการ
 เคลื่อนไหว เพื่อสร้างและปรับเปลี่ยนความหมายในภาวะที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจกลุ่ม
 ต่างๆ ซึ่งถือเป็นการต่อสู้ดิ้นรนด้วยประการหนึ่ง (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2549 : 17)

ในกรณีของชุมชนในสังคมชาวอีสานก็จะพบว่าในภาวะปัจจุบันสังคมชาวอีสานได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเป็นอย่างมาก ในอดีตชาวอีสานเคยอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีการลงแขกช่วยเหลืองานกัน มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง แม้แต่การแต่งกายก็ยังคงธำรงรักษาวัฒนธรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ลักษณะเช่นนี้ผู้เขียนจึงมองว่าเป็นการต่อสู้และต่อรองเชิงอำนาจของท้องถิ่นนิยมที่มีต่อบริโภคนิยมดังที่ปรากฏในกลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ดังนี้

การต่อสู้ต่อรองเชิงอำนาจระหว่างความพอเพียงกับความฟุ่มเฟือย (สะดวกสบาย)

ในประเด็นของความพอเพียงนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้เห็นได้อย่างชัดเจนหลังจากที่การพัฒนาประเทศในยุคปัจจุบันได้มุ่งเน้นให้ประชาชนนำเงินออกมาใช้จ่าย ใช้สอย ซื้อหาเครื่องอำนวยความสะดวก เพื่อชีวิตที่ดีกว่าเดิม ทั้งเครื่องซักผ้า โทรทัศน์ ตู้เย็น ตลอดจนรถยนต์ ที่เห็นเพื่อนบ้านมีก็อยากมีด้วย กระบวนการเหล่านี้เกิดจากการที่ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทต่อสังคมอีสานผ่านโทรทัศน์ โฆษณาชวนเชื่อ และความรู้สึกภายในที่คิดว่าตนเองยังขาดสิ่งเหล่านี้อยู่ หากมีสิ่งเหล่านี้แล้วจะทำให้ตนเองมีความสุข มีเกียรติศักดิ์ศรีเพิ่มมากขึ้น ลักษณะของความฟุ่มเฟือยนี้จึงปรากฏในกลอนลำที่ว่า

“เขามียรถคันงาม เฮากะตามเขาด้วย หาเงินดาวน้อออกมาซื้อ โทรทัศน์ วิซีดี เครื่องซักผ้า แพรซักผ้า ตู้เย็นพร้อมจนอั่งเฮือน ไทศัพพ์มือถือนี ลูกสามคนฮอดมีให้เสียค่าโทรเดือนละหมื่น ไทเหมิด้วันเหมิด้คืน หลับคาหูกะพองนั้น มันเห็นแล้วลูกผู้เดียว..”

(ปัจจัยทั้งห้า)

คนในยุคปัจจุบันเห็นว่าการใช้ชีวิต ในยุคนี้จะต้องสะดวกสบายมากขึ้น การจะอยู่ในสังคมได้จะต้องมีศักดิ์ศรี มีหน้าตา มีฐานะในสังคม สิ่งเหล่านี้ก็นำมาซึ่งวัตถุอันเป็นเครื่องบ่งชี้ความสุขทั้งหลายทั้งมวลรวมไปถึงความมีหน้ามีตาในสังคมด้วย จึงได้เกิดเหตุการณ์ซื้อตาม ผ่อนตาม และก็เป็นอย่างนี้ไปตามๆ กัน เครื่องอุปโภคบริโภคที่ได้มาขาดการคัดกรองว่าสิ่งไหนสำคัญต้องมาก่อน สิ่งไหนไม่ค่อยสำคัญต้องมาทีหลัง สิ่งไหนจำเป็นที่สุดในการดำเนินชีวิต ตรงกันข้ามคนในยุคนี้มักจะ “เฮากะตามเขาด้วย” ไปเสียทุกอย่างเห็นเขามีต้องมีไม่อย่างนั้นตกยุค โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ คนในบ้าน

มีทุกคน บางคนอาจมีมากกว่าหนึ่งเครื่องเพราะสิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่ไม่ตกยุคสมัยนั่นเอง ยิ่งในปัจจุบันมี 3G ยิ่งทำให้โลกของโทรศัพท์มือถือเป็นมากกว่าเครื่องมือสื่อสาร “ใครไม่มี 3G เซย” นี่คือ สิ่งตอบแทนที่ระบบบริโภคนิยมมอบให้โดยไม่รู้จักสิ้น หากใครไม่รู้เท่าทันก็จะตกเป็นทาสของบริโภคนิยมได้โดยง่าย

ด้วยความห่วงใยในเรื่องของการบริโภคนิยมของคนอีสานแล้ว กลอนลำของวีระพงษ์ยังได้ยกเอากระแสพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” และหลักพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่อง “ความพอดี” มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบันนี้ ดังกลอนลำที่ว่า

“ขอยกเอาพระดำรัสองค์เหนือหัวเพ็นตรัสไว้ เศรษฐกิจพอเพียงจั่งค่อยเลี้ยงชีพง่าย บ่ฟุ่มเฟือยฟุ่มฟ้าย เห็นเขามีก้อยยากได้ เลยเป็นหนี้ซื้อแต่ของ... เออ..เฮอะ...เฮย... พระโคตมของเฮาเพ็นตรัสไว้ถูกต้องบัจจยี่สี่คือ “พอดี” กรณีทั้งสองควรวไตร์ตรงอวไว้เหนือเกล้า...

(บัจจยี่ทั้งห้า)

ดูเหมือนว่าแนวทางของทั้งสองพระองค์จะเป็นแนวทางที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งเหมาะสมสำหรับคนทั่วไปมิได้จำกัดเฉพาะคนอีสานเท่านั้น หลักการทั้งสองนี้ถือว่าเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตของคนทุกคนได้โดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ด้วยลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการต่อสู้และต่อรองของวาทกรรมความพอเพียงที่กำลังปะทะวาทกรรมบริโภคนิยมอย่างดุเดือดเลือดพล่านเลยทีเดียว แน่นนอนที่สุดว่าหากใคร มีสติก็จะเลือกความพอเพียงและความพอดี หากแต่ว่ามีคนจำนวนไม่น้อยที่ยังขาดสติ หลงระเหิงไปกับการ มอมเมาของบริโภคนิยม ไม่เห็นธรรม ไม่ได้ยินเสียงเตือนสติก็จะเป็นหนี้สินในที่สุด ดังกลอนลำที่ว่า

“สมัยนี้คนเฮาบ่ถือเอาผัดลื้มซ้ำ บ่ทำตามแล้วยังสิ้น มีแต่บิ่นนำเขา เอาของเข็นเป็นแต่หนี้ คั่นมีไว้กะแม่นเฮา..เออ..เฮย..”

(บัจจยี่ทั้งห้า)

เป็นที่น่าเสียดายว่ายังมีคนจำนวนมากที่ยังขาดสติ ขาดการพินิจพิเคราะห์ไตร่ตรอง การดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันจึงมีแต่ความฟุ่มเฟือย การใช้เทคโนโลยีอย่างขาดสติ ผลที่ตามมาก็คือ การเป็นหนี้ล้นพ้นตัว ชีวิตที่เหลืออยู่จึงไม่มีความสุข

ไม่มีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพราะในสมองยังครุ่นคิดถึงแต่หนี้สิน ดอกเบี้ย และความ แม้แต่ชวานาเองก็ตกอยู่ในภาวะดังกล่าว ดังตัวอย่างเรื่องการซื้อรถไถนาที่ว่า

“ควายไถนาพาขายข้าว บ่มีเงาเหลือแต่หุ่น มีแต่ควายญี่ปุ่น ควายคูๆ ตั๊ๆ ควาย ผีน้ำภูย่าบักิน..เออ.. เฮอ... เอย... ควายสีตีนควายกินหญ้ามีควายดำกับควายด่อน ไถนาแล้งยามแดดอ่อน ซี้เฮ็ดปุ๋ยไว้ใส่กล้า โอยนาข้าวจ้งแม่นงาม ควายญี่ปุ่นกินแต่น้ำ ทางก็ดีมีหลายสี มีเงินดวามบ่จักพันกะแม่เอาโอยมาใช้ ไถงานเดียวผ่นเที่ยวซ่อม ยอมเสียเงินบ่แล้วง่าย แล่นหาเงินแปดตาย ส่งแต่ววดอยู่ป้อมๆ เอามาบ้อมส่งผู้ขาย.. เออ.. เฮย..เอย...”

(ปัจจยทั้งห้า)

การมีรถไถนาของชวานาถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของความเป็นคนทันสมัย เป็นชวานา ยุคใหม่ เป็นชวานายุคพัฒนา เป็นที่น่าสังเกตว่าการพัฒนาที่ขาดสติ ขาดรากเหง้า ค่าเดิมของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ติดาม นำมาซึ่งภาวะของการเป็นหนี้ ควายญี่ปุ่นเมื่อ เทียบกับควายเนื้อข้อดีข้อด้อยก็แตกต่างกัน ควายญี่ปุ่นแม้ว่า จะมีข้อดี คือ สามารถ ไถนาได้ทั้งวันโดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แต่ควายญี่ปุ่นกินน้ำมัน (ต้องซื้อ) ส่วนควายเนื้อ ไถนาได้เฉพาะเช้ากับเย็น แม้ว่าจะไถช้าแต่ควายเนื้อกินหญ้า (ไม่ได้ซื้อ) ควายญี่ปุ่นซึ่ ออกมาเป็นคว้นพิษ (ไร้ประโยชน์เพิ่มโทษ) แต่ควายเนื้อซื้อออกมาเป็นปุ๋ย (มีประโยชน์) ใส่นาข้าวเพิ่มผลผลิตและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของแมลงต่างๆ ด้วย ข้อเสียของควาย ญี่ปุ่นที่สำคัญ คือ เสียเงินจำนวนมากเมื่อต้องซ่อม ต้องจ่ายงวด ซึ่งชวานาหาเงินได้ปี ละหนจากการขายข้าว แต่ต้องจ่ายงวดรถไถนาทุกเดือนทำให้ความสุขในการใช้ชีวิต แตกต่างกันไป ด้วยประการนี้กลอนลำของวีระพงษ์ยังได้เน้นย้ำให้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ดังกลอนลำที่ว่า

“อย่าไปเพลินนำปัจจยที่ห้า กลับคืนมาหาพื้นของเก่า เอาพอยอยู่พอกิน เฮ็ดพอดี พองาม คือในหลวงเฟ้นว่า พระองค์เจ้ากล่าวเตือน อย่าไปผื่อนแต่นำเขา อย่าไปเอา แนวเป็นหนี้ ดำรงตนแต่พอดีพอเพียงอย่าจำได้..เอ้อ..บ่ นำหาแนวเมืองพอ อย่าได้มีแต่ พอกพัน จนเป็นหนี้...ผู้อื่นเขา เหางในทรงวง...เฮอ.. เออ.. เอ้อ..เอย...โอย..นอ..ละน่า...”

(ปัจจยทั้งห้า)

จากที่กล่าวมานี้จึงแสดงให้เห็นว่ากลอนลำได้แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้และการต่อรองอำนาจบริโศกนิยมโดยใช้เรื่อง “ความพอเพียง” มาเป็นอาวุธสำคัญในสงครามครั้งนี้ ท้ายที่สุดกลอนลำของวีระพงษ์ยังได้เสนอให้เห็นว่าการใช้ชีวิตแบบพอเพียง มีสதிய่อมนำไปสู่ความสุขมาให้ กลอนลำจึงเป็นอีกเสียงสะท้อนหนึ่งที่ถูกนำเสนอในสังคมชาวอีสานได้อย่างน่าสนใจ

บทสรุป

จากการศึกษาว่าทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการต่อสู้และต่อรองเชิงอำนาจที่ปรากฏในกลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ในครั้งนี้ พบว่า กลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ถือได้ว่าเป็นตัวบททางวัฒนธรรม ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอการต่อสู้ของความเป็นท้องถิ่นของคนอีสานในภาวะปัจจุบัน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่ว่ายุคสมัยและสังคมเปลี่ยนไปวิถีการดำเนินชีวิตของชาวอีสานซึ่งถือว่าเป็นพลเมืองที่มีอยู่จำนวนมากได้รับผลกระทบจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตกไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย การใช้เครื่องอำนวยความสะดวก รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีโดยขาดการพิจารณาถึงความเหมาะสมของสภาพการณ์ของตน เมื่อนำวัฒนธรรมต่างชาติมาใช้โดยขาดสติก็ย่อมจะนำความเสียหายมาให้ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนพบว่า การต่อสู้และการต่อรองนั้นได้ปรากฏใน 3 ด้าน คือ ด้านการประกอบอาชีพ ด้านการแต่งกายและการใช้เครื่องอุปโภคบริโภค และด้านคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต

ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า เมื่อชาวนาอีสานใช้ปุ๋ยเคมีผลกระทบที่ตามมาคือข้าวมีสารพิษตกค้างเป็นต้นเหตุของการเจ็บป่วยนาข้าวก็มีสภาพแข็งกระด้างทำให้ผลผลิตลดลง นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในท้องไร่ ท้องนาเปลี่ยนไป สัตว์ทั้งหลายที่อยู่อาศัยในแปลงนาก็ตายหมดเพราะชาวนาใช้สารเคมีลักษณะเช่นนี้จึงก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นห่วงอนาคตของชาวนาพร้อมกันนี้ก็โยกหาอดีตในการดำรงชีพของชาวนาที่อยู่อย่างเรียบง่ายด้วย

ส่วนด้านต่อมา คือ ด้านการแต่งกายและการใช้เครื่องอุปโภคบริโภค พบว่าหญิงสาวชาวอีสานรวมถึงหญิงสาวชาวไทยส่วนหนึ่งเมื่อได้รับวัฒนธรรมการแต่งกายจากต่างชาติที่ดูทันสมัยน้อยจนเกินไปทำให้เกิดความรู้สึกว่าน่าเป็นห่วงวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวอีสานที่ตามสมัยนิยมมากจนลืมรากเหง้าของตน ในขณะเดียวกัน

ก็ใช้โทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์ ตู้เย็น พัดลม เครื่องซักผ้าและเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ จนรบ้านเต็มไปหมดโดยไม่คำนึงถึงความพอเหมาะพอดี สิ่งของเหล่านี้หากเป็นผู้ที่มีความสามารถซื้อด้วยเงินของตนเองก็สามารถซื้อได้ไม่เป็นปัญหา แต่มีบางคนกำลังซื้อน้อยเห็นเพื่อนบ้านมีก็อยากมีบ้างแต่ตัวเองไม่มีเงินก็ต้องซื้อเงินผ่อนส่งจ่ายกันวันวายไปหมดสิ่งเหล่านี้คือปัญหาของการตกเป็นทาสของบริโภคนิยม หลงใหลในวัตถุสิ่งของนึกว่ามีสิ่งเหล่านี้แล้วจะทำให้มีความสุข ลักษณะเช่นนี้ก็เลยเกิดอารมณ์ความรู้สึกโหยหาอดีตว่าคนสมัยก่อนไม่เป็นเช่นนี้ สังคมอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลมากกว่านี้ผู้คนมีจิตใจที่ดีงามมากกว่านี้ เป็นต้น

ในด้านคุณธรรมในการดำรงชีวิต จะพบว่า คนในปัจจุบันมีคุณธรรมน้อยลง เพราะคนขาดศีล โดยเฉพาะศีลข้อที่ 5 เรื่องของการดื่มสุรา เมื่อดื่มจนเมาขาดสติก็จะทำให้เกิดการทำผิดศีลข้ออื่นๆ ตามมาด้วย สาเหตุของการผิดศีลก็เพราะคนไม่ศรัทธาพระด้วยความจริงใจ พระวัดบ้านจึงถูกปล่อยปละละเลยคนก็หันไปนับถือพระวัดป่าแทนเพราะพระวัดป่าไ้ห้วย สังคมในปัจจุบันนอกจากจะขาดศีลธรรมแล้วยังมีความเชื่อในสิ่งผิดๆ ความวุ่นวายจึงมักเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ในเมื่อคนรุ่นเก่าที่หลงผิดแล้วยากที่จะทำให้พวกกลับคืนมาได้ก็ต้องหวังพึ่งพาอาศัยคนรุ่นใหม่ที่ได้มีโอกาสเรียนหนังสือ มีวิชาความรู้มาช่วยพัฒนาบ้านเมือง แต่ก็เกิดความน่าเป็นห่วงว่าจะไปไม่ถึงฝั่งฝันกลัวว่าจะไปเที่ยวเล่นผับบาร์ไม่สนใจการเรียน สุดท้ายก็จะมีลูกกลับมาอยู่ที่บ้านให้พ่อแม่แอบอายในที่สุด สิ่งที่กำลังมานี้แสดงให้เห็นว่ากลอนลำของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ เป็นเสมือนภาพแทนของวาทกรรมได้กลับวาทกรรมการพัฒนาในกระแสบริโภคนิยม อันทำให้เกิดปรากฏการณ์โหยหาอดีตของคนในยุคปัจจุบัน ปรากฏการณ์เช่นนี้อาจทำให้คนมีสติขึ้นมาได้กลอนลำของวีระพงษ์จึงมีคุณค่าและความสำคัญยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2526). **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- _____. (2543). **ภูมิปัญญาอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. โครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

- ชาร์ลส์ เอฟ คายส์. (2552). แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย. แปลโดย รัตนา โตสกุล. อุบลราชธานี. ศูนย์วิจัยอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- นันทนัย ประสานนาม. (2551). โดยนัยนี้ อีกนัยหนึ่ง นัยอันหลากหลายในตัวบททางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เบน แอนเดอร์สัน. (2552). ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม. บรรณาธิการแปล ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2551). กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2552). อาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับกระบวนการสร้างความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเมืองหนองคาย-เวียงจันทน์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประชา สุวิธานนท์. (2554). อัตลักษณ์ไทย : จากไทยสู่ไทยๆ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ฟ้ายเดียวกัน.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). ท้องถิ่นนิยมการทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- _____. (2546). มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์ไทยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง. (2537). ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบทสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2549). มองหาเรื่อง : วัฒนธรรมทางสายตา. มหาสารคาม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เสนห์ จามริก. (2543). โลกาภิวัตน์กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. “จดหมายข่าวสิทธิมนุษยชน. 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม).

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). “การต่อสู้เพื่อความเป็นคนของคนชายขอบในสังคมไทย”
หน้า 3-33 ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ). อยู่ชายขอบ มองตลอดความรู้.
กรุงเทพฯ : มติชน.

Garradd,Greg. (2004). **Ecocriticism**. New York: Routledge

Murphy, Patrick D. (2001). **The Non-Alibi of Alien Scapes: SF and Ecocriticism** In Karla Armbruster and Kathleen R. Wallace (Eds.)
Beyon Nature Writing: Expandding the Boundaries of Ecocriticism
(p. 263-277). Charlottesville: University Press of Virginia.

Plumwood, Val. (1991). **Nature, self, and gender: feminism, environ-**
mental philosophy and the critique of rationalism, Hypatia, 6 (1),
3-37.

Plumwood,Val. (1993). **Feminism and the Mastery of Nature**. London :
Routedge.

Warren, Karen J. (1991). **Taking Empirical Data Seriously: An**
Ecofeminist Perspective on Woman-Nature Connections. Working
Paper, presented at the North American Society for Social Philosophy
(Colorado Springs, Colo.: August 10,).

Warren, Karen J. (1993). “**Intro-duction to Ecofeminism.**” In Zimmerman,
Michael E. Callicott J. Baird, Sessions, George. Warren ,Karen J. and
John Clark (Eds.), **Environ-mental Philosophy: From Animal Rights**
to Radical Ecology. (pp.253-267). Engle-wood Cliffs, NJ: Prentice-
Hall.

Weedon, Chris. (1997). **Feminist Practice and Postructal Theory (2^{sd})**.
London: Blackwell Publisher Ltd.

Griscom, Joan L. (1981). “**On healing the nature/history split in**
feminist thought,” Heresies #13. Special issue on feminism and
ecology. 4:4-9.

Kheel, Marti. (1985). **The liberation of nature: A circular affair**.
Environmental Ethics 7 (2), 135-149.

- King, Ynestra. (1990). **Healing the Wounds: Feminism, Ecology, and the Nature/Culture Dualism**, in *Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism*, eds Irene Diamond and Gloria Femen Orenstein (San Francisco: Sierra Club Books).
- Ortner, Sherry B. (1974). **Is Female to Male as Nature is to Culture?** In **Woman, Culture and Society**, eds. Michelle Rosaldo and Louise Lamphere (Stanford: Stanford University Press).
- Spretnak, Charlene,. (2549). **Critical and Constructive Contributions of Ecofeminism**, Pp. 181- 189 in Peter Tucker and Evelyn Grim (Eds.), *Worldviews and Ecology*, Philadelphia: Bucknell Press.

การศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 A Study of Internal Quality Assurance Conducted by Schools Affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3

เกศรินทร์ แทบสี¹, ดร.ธีระ ภูดี², ดร.อมร มะลาศรี³

Ketsarin Thabsi¹, Dr. Theera Phudee², Dr. Amorn Malasi³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 2) เปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน และ 3) ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 383 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงานและด้านการวางแผน และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการตรวจสอบ ด้านการกำหนดมาตรการแก้ไข ตามลำดับ

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

³ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

2. โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน ได้แก่ กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายให้ชัดเจน ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปีตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด วางแผนการตรวจสอบเป็นระยะและสม่ำเสมอ และส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

คำสำคัญ: การดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน, การประกันคุณภาพ

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the internal quality assurance programs of schools affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3, (2) to compare the internal quality assurance programs of schools of different sizes, and (3) to study guidelines for the best practices in the internal quality assurance programs of the schools. The samples were 383 administrators and teachers. The instruments consisted of a rating scale questionnaire and the record from a small group discussion. Statistics used in data analysis were mean, standard deviation, and F-test.

The results of this research revealed the following:

1. Overall, the internal quality assurance programs of the schools affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3 were at the moderate level. When considering each section of the internal quality assurance program, it was found that the action section and the planning section were at a high level, while the audit section and the determination of solution section were at a moderate level.

2. The internal quality assurance program of small, medium, and large schools was significantly different at the .05 level.

3. With respect to the guidelines for best practices in the internal quality assurance program, a general recommendation of formulating clear visions, missions and goals was made. More specific recommendations included carrying out guidelines in accordance with an annual action plan based on a determined time frame; formulating a plan to audit on a periodical and continual basis; and raising the awareness of teachers and personnel as to the significance of education quality assurance.

Keywords: Implementation of school internal quality insurance,
Quality insurance

บทนำ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อทำให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวตนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก อย่างรวดเร็ว มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักพึ่งตนเอง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 6)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก และมาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก ให้นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมเกิดความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาว่าสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2545 : 29)

จากรายงานสรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานรอบสองของสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่ได้รับการรายงาน เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2554 ซึ่งจำนวนโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีทั้งหมด 215 โรงเรียน ได้รับรายงานจำนวน 139 โรงเรียน ปรากฏว่าได้รับการรับรองมาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) จำนวน 76 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 44.65 และไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 99 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 55.35 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. 2555 : 5) และจากผลการประเมินภายนอกดังกล่าว จะเห็นว่ายังมีโรงเรียนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

(องค์การมหาชน) ไม่ว่าจะเป็นภาพรวมในระดับประเทศ หรือระดับเขตพื้นที่การศึกษา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการตรวจสอบ หาสาเหตุ ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัย ในฐานะเป็นบุคลากรทางการศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ว่ามีการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในอยู่ในระดับใด เพื่อเป็นข้อมูลแก่หน่วยงานต้นสังกัดในการวางแผน หาแนวทางสนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัด สามารถดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด และสามารถสนองนโยบายการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
2. เปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน
3. ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีดำเนินการดังนี้

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน (Planning-P) ด้านการปฏิบัติงาน (Doing-D) ด้านการตรวจสอบประเมินผล (Checking-C) และด้านการกำหนดมาตรการแก้ไข (Action-A) ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นข้อคำถามลักษณะปลายเปิด

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาการวิจัยในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยใช้กรอบแนวคิดตามทฤษฎีของ W. Edwards Deming (1986 : 88-89) นักวิชาการจำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. การวางแผน (Planning-P)
2. การปฏิบัติงาน (Doing-D)
3. การตรวจสอบ (Checking-C)
4. การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหา (Action-A)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2556 รวมทั้งสิ้น 2,376 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร 215 คน และครูผู้สอน 2,161 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. 2555 : 7)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 383 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608 อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 40) กับการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกำหนดวันเวลา รับแบบสอบถามคืน ภายใน 15 วัน ได้รับแบบสอบถามกลับมา จำนวน 383 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยใช้สถิติทดสอบเอฟ (F-test)

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีการดำเนินการดังนี้

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกสรุปการประชุม กลุ่มย่อย

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตหัวข้อของการสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

1. การวางแผน (Planning-P)
2. การปฏิบัติงาน (Doing-D)
3. การตรวจสอบ (Checking-C)
4. การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหา (Action-A)

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก รอบสอง และมีผลการประเมินอยู่ในระดับดีขึ้นไป จำนวน 12 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการโดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focused Group Discussion) เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอเป็นความเรียงในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

1. การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติงาน รองลงมา คือ ด้านการวางแผน และด้านการตรวจสอบ ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการกำหนดมาตรการแก้ไข

2. ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผู้วิจัยสรุปประเด็นสำคัญจากการสนทนากลุ่มได้ดังนี้

ด้านการวางแผน ควรมีการวางแผนการดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว มีการจัดทำแผนให้สนองตอบมาตรฐานให้ครบทุกมาตรฐาน ควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายให้ชัดเจน ออกแบบหรือสร้างโมเดลในการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อให้เห็นทิศทางในการดำเนินการและเป้าหมายความสำเร็จไว้ กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของโรงเรียน ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามภารกิจและความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน โดยผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา จัดระบบบริหารและสารสนเทศ จัดโครงสร้างหรือระบบบริหารครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน โดยกำหนดผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ความสามารถชัดเจน และมีการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนา

ด้านการปฏิบัติ ควรปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปีตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ของโครงการและกิจกรรม ตามบทบาทหน้าที่และรับผิดชอบทุกฝ่าย และดำเนินงานตามมาตรฐานที่กระทรวงประกาศใช้คณะครูในสถานศึกษาร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดที่จะทำให้ครบทุกมาตรฐาน มีการประชุมมอบหมายให้บุคลากรได้ดำเนินงานตามแผน เพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานและเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีการติดตาม นิเทศให้การช่วยเหลือ แก้ไขปรับปรุง ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ

ด้านการตรวจสอบ ควรวางแผนการตรวจสอบเป็นระยะและสม่ำเสมอ แก้ไขปรับปรุง พัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมายทุกมาตรฐาน มีการประเมินผลและรายงานผู้บริหารติดตามการเปลี่ยนแปลงและความสำเร็จของงาน โดยจัดให้มีการตรวจสอบคุณภาพการศึกษากำหนดผู้รับผิดชอบ มีกระบวนการสร้างความเข้าใจทั้งระดับบุคคลและสถานศึกษา โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายในอย่างน้อย 3 คน และดำเนินการอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาคณะกรรมการสถานศึกษา ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีการจัดทำรายงานเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนให้รับทราบ

ด้านการกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหา ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินภายในมาวิเคราะห์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาการบริหารและการสอน มีการประเมินการปฏิบัติงานในสถานศึกษาทุกๆ ด้าน เพื่อให้ครอบคลุมงานในสถานศึกษา และนำผลการประเมินไปปรับปรุงและแก้ไขปัญหา เพื่อให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่าบุคลากรในสถานศึกษายังไม่เข้าใจและไม่ชัดเจนว่าการประกันคุณภาพภายใน คือการบริหารคุณภาพที่เป็น ส่วนหนึ่งของการทำงานปกติและเป็นงานที่ทำอยู่แล้ว จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นการเพิ่มภาระและยังไม่คุ้นกับการเน้นคุณภาพและวิธีการ

ทำงานที่มีการตรวจสอบ ซึ่งบางครั้งเกิดการต่อต้านได้ ดังนั้นควรมีการแต่งตั้ง คณะทำงานดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา มีจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนา บุคลากรและฝึกอบรมคณะทำงาน จัดทำคู่มือการดำเนินงานที่ชัดเจนและเผยแพร่ให้ บุคลากรในโรงเรียนทราบอย่างทั่วถึง ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีการ และ พัฒนาคณะทำงานให้มีความสามารถในการดำเนินงาน สามารถถ่ายทอดและสร้าง ความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรได้ และอีกประการหนึ่งคือ งานประกันคุณภาพการศึกษา เป็นงานใหม่สำหรับครูทุกคนและทุกโรงเรียน และการศึกษาเป็นพื้นฐานที่รัฐมุ่งเน้นให้ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ โดยโรงเรียนจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่น ให้สังคมยอมรับว่า โรงเรียนสามารถผลิตผู้จบการศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และคุณลักษณะต่างๆ ได้ครบถ้วนตามหลักสูตรและตาม ความคาดหวังของสังคม ตลอดจนแสดงความมั่นใจว่าปัจจัยและกระบวนการจัดการศึกษา ในโรงเรียนมีความเป็นมาตรฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 2) สอดคล้องกับ ลำดวน หยุประโคน (2552 : 110) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 พบว่า การดำเนินงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนและด้านการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนมีการจัดทำแนวทางการประกัน คุณภาพการศึกษา โดยการจัดประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความตระหนักให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ให้ความสำคัญของการประเมินคุณภาพการศึกษา การร่วมกัน วิเคราะห์ของครูอาจารย์ การจัดลำดับความสำคัญของมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้อง กับบริบทของโรงเรียน และมีการประชุมวางแผนและเตรียมการจัดทำแผนปฏิบัติงาน ประจำปี มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับการประกัน คุณภาพการศึกษาเหมาะสมกับสภาพและขนาดของโรงเรียน มีการจัดทำปฏิทิน การปฏิบัติงานเพื่อตรวจสอบและประเมิน ผลการปฏิบัติงาน และการใช้แผนเป็น เครื่องมือในการบริหารงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปราโมทย์ อารีย์ (2550 : 64) ที่ได้ศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2 พบว่า ด้านการวางแผนประกันคุณภาพ การศึกษาและการนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ อยู่ในระดับมาก ส่วน ด้านการตรวจสอบและด้านการกำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหา มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน

ระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า มีการตรวจสอบประเมินผลการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรและฝึกอบรมคณะทำงาน ตรวจสอบประเมินคุณภาพการศึกษา ไม่ได้นำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการทำงานของตนเองและโรงเรียน และไม่มี การปรับปรุงเครื่องมือให้เหมาะสมกับมาตรฐานการศึกษาและสภาพโรงเรียน

2. ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลทดสอบ รายคู่ พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันย่อมมี ความพร้อมของปัจจัยกระบวนการต่างๆ แตกต่างกัน เช่น ปัจจัยด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสื่อเทคโนโลยี เป็นต้น จึงทำให้การดำเนินงานการประกันคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนแต่ละขนาดแตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ คงเดช สมดี (2548 : 126) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 5 พบว่า การดำเนินงานประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดย ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสุวรรณี ปานมี (2548 : 75) ที่ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดอุทัยธานี พบว่า โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีการดำเนินงานประกันคุณภาพ การศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีการดำเนินงานอยู่ ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการตรวจสอบและด้านการกำหนดมาตรการแก้ไข ปัญหา เพื่อให้การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในประสบผลสำเร็จและเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการโดย

1) ควรมีการจัดทำธรรมนูญ วิสัยทัศน์ กำหนดบุคลากร ระยะเวลา แนวทาง และงบประมาณ นำจุดเด่นและจุดด้อยมาวิเคราะห์ เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนา

2) ควรจัดกิจกรรม ฝึกอบรม และศึกษาดูงานภายในให้กับบุคลากรและคณะทำงานการดำเนินงานการประกันคุณภาพ เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในแล้วนำผลมาปรับปรุงประสิทธิภาพในการจัดระบบประกันคุณภาพยิ่งขึ้น

3) ควรมีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อกำหนดเตรียมการรับการประเมินจากองค์กรภายนอก และเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรมีความพร้อม กระตือรือร้นที่จะรับการประเมินครั้งต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 และเขตอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 23 วันที่ 2 เมษายน 2553. กรุงเทพฯ.

คงเดช สมดี. (2548). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2535). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ปราโมทย์ เอื้ออารีย์. (2550). การดำเนินงาน การประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ลำดวน ลุยประโคน. (2552). การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

- สุวรรณีย์ ปานมี. (2548). สภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์
ค.ม. (หลักสูตรและการสอน) นครสวรรค์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. (2555). ข้อมูลสารสนเทศ.
กองวางแผนและนโยบาย. กาฬสินธุ์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม
ศีกษากาฬสินธุ์ เขต 3.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). การประกันคุณภาพการศึกษา :
แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถม
ศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2545). ระบบการประกัน
คุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- Deming, W.E. (1968) *Out of the Crisis*. Cambridge : Massachusetts
Institute of Technology.
- Krejcie, V. & Morgan, WD. (1970). *Educational and Psychological
Measurement*. Autmn.

ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้ง ของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

The Relationship between Leader Types and Conflict Resolution Methods of Administrators Affiliated with Kalasin Primary Education Service Area Office 3

ปิยะฉัตร กว่างสวสดี¹, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ เพาพาน²,
ดร.นิวัฒน์ สารขันธ์³

Piyachat Kwangsawat¹, Asst. Prof. Dr. Chaiyon Phaophon²,
Dr. Niwat Sarakhan³

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาแบบผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน 2) ศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของ
ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 354 คน
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า
ที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.95 ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.32-0.85 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม
ศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีพฤติกรรมการปฏิบัติเป็นผู้นำแบบนักพัฒนามากที่สุด รองลงมา
คือ ผู้นำแบบผู้เผด็จการ ผู้นำแบบนักบริหาร ผู้นำแบบผู้ประนีประนอมผู้นำแบบนักบุญ

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

³ อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

2. ผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีการจัดการความขัดแย้งโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า วิธีที่มีการดำเนินการมากที่สุด คือ การร่วมมือ รองลงมา คือ การประนีประนอม การยอมให้ การเอาชนะ และการหลีกเลี่ยง

3. แบบผู้นำมีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่าแบบของผู้นำแต่ละแบบมีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งทั้งเชิงลบและเชิงบวก

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, แบบของผู้นำ, วิธีการจัดการความขัดแย้ง

Abstract

This research was conducted with local administrators and teachers in the primary education service area of Kalasin and had three objectives: (1) to study and rate different administrator leadership characteristics. (2) To study the rated administrator's use of conflict resolution methods, and (3) to study the relationship between leader types and their conflict resolution methods. The sample used in the research included 354 administrators and teachers. The instrument used was a rating scale questionnaire with a reliability value of 0.95 and a discrimination index ranging from 0.32 to 0.85. Statistics were percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.

The results of this research revealed the following:

1. Most administrators in the basic education institutions affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3 were rated as developer leaders. The remaining administrators were rated as autocratic leaders, executive leaders, compromiser leaders, and missionary leaders, respectively.

2. Overall, the administrators employed conflict resolution methods at the frequently practiced level. When considering each method, it was found that collaboration was employed most often, while compromising, accommodation, competition, and avoidance were employed respectively.

3. The leader types were significantly related to the conflict resolution methods of the administrators at the .05 level, and the relationship between leader types and conflict resolution methods was found to be both positive and negative.

Keywords: relationship, leader types, conflict resolution methods

บทนำ

ปัจจัยพื้นฐานของการบริหารที่ประกอบด้วยคน (man) เงิน (money) วัสดุ อุปกรณ์ (Management) และเทคนิควิธีการในการบริหารจัดการ (Materials) ซึ่งคน จัดเป็นทรัพยากรที่มีลักษณะพิเศษกว่าทรัพยากรอื่นที่ทำให้เกิดความสำเร็จโดยตรง และยังเป็นกลไกที่สำคัญ การจัดการเกี่ยวกับคนเพื่อให้ได้คนดี มีความรู้ความสามารถ มาปฏิบัติงาน ตลอดจนการดูแลจรรงรักษาให้มีขวัญกำลังใจ ให้ได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเหมาะสมเต็มที่ในการปฏิบัติงานขององค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย การบริหารคนจึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อน เพราะคนมีบุคลิกที่เป็นตัวของ ตัวเองที่ไม่เหมือนใครกล่าวคือ มีชีวิตจิตใจ มีทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนการดำเนินชีวิตต่างกัน การศึกษา ความรู้ ความสามารถในการทำงาน ความต้องการ และความคาดหวังในชีวิตที่แตกต่างกัน และเนื่องจากคนต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้ในบางครั้งมีโอกา สกระทบกระทั่งหรือไม่พอใจกันเกิดขึ้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง ได้ (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. 2550 : 7) ซึ่งความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและ ไม่ใช่เป็นเพียงการกระทบทางกาย แต่ยังสร้างความกระทบทางจิตใจ ได้แก่ การก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด การขัดแย้งทางอารมณ์ และเกิดความกดดันทางด้าน จิตใจ

สถานศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งของสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ และ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล อันเนื่องมาจากการมี ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การรับรู้ ความคาดหวัง สิ่งจูงใจ ผลประโยชน์ขัดกัน และ ยังพบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม เช่น แบ่งพรรคแบ่งพวกของครู ความขัดแย้ง ระหว่างผู้บริหารกับครู ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของการบริหารงานในองค์กรลดลง (นรินทร์ องค์อินทรีย์. 2549 : 14-15)

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำ มักมีการบริหารงานซึ่งส่วนหนึ่งจะเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การตั้งเป้าหมาย การมอบหมายงาน การควบคุม ผลการปฏิบัติงาน และการประเมินผล ซึ่งต้องมีการติดต่อสื่อสาร มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคลากรด้วยกันเอง โดยที่แต่ละคนมีความเชื่อ ค่านิยม ความต้องการ และ เป้าหมายที่ต่างกัน เมื่อต้องมาทำงานร่วมกัน ต้องติดต่อประสานงานกันที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ ผู้บริหารจึงต้องเรียนรู้และเข้าใจถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

มีการจัดการกับความขัดแย้งอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดตามมา ซึ่งผลของความขัดแย้งนั้นสามารถจะเป็นไปได้ทั้งประโยชน์และผลเสีย จึงควรเลือกวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เป็นไปในทางที่จะทำให้ได้ผลตามมาเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษามากที่สุด โดยปราศจากการเป็นศัตรูกันของกลุ่มที่ขัดแย้งและพฤติกรรมการทำลาย ซึ่งแต่ละคนอาจมีวิธีการแก้ปัญหาไม่เหมือนกัน ดังที่ Reddin (1970 : 241) กล่าวว่า ผู้นำแต่ละคนจะมีแบบของผู้นำแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของบุคคล ประสบการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง และ House and Mitchell (1974 : 201) กล่าวว่า ผู้นำอาจใช้แบบผู้นำแบบใดแบบหนึ่งหรือหลายแบบในสถานการณ์ต่างๆ โดยปรับให้เข้ากับสถานการณ์และความต้องการด้านแรงจูงใจของผู้ใต้บังคับบัญชา หรืออาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ที่แตกต่างกันย่อมต้องการพฤติกรรมผู้นำที่ต่างกัน ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารจึงต้องเรียนรู้เกี่ยวกับแบบของผู้นำ ความขัดแย้ง และวิธีการจัดการความขัดแย้ง เพื่อให้สามารถใช้ศาสตร์และศิลป์ของภาวะผู้นำในการจัดการกับความขัดแย้งเหล่านั้น ผู้บริหารแต่ละคนจะเลือกวิธีการจัดการความขัดแย้งของตนเอง ซึ่งเป็นผลสะท้อนจากแบบของผู้นำและพฤติกรรมการบริหารงานของผู้บริหารคนนั้น

จากสถิติของการร้องเรียนและกล่าวหาบุคลากรของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ใน ปี 2553-2555 มีเรื่องราวร้องเรียนรวม 35 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 70 เป็นการร้องเรียนเกี่ยวกับการประพฤติตนไม่เหมาะสมของผู้บริหารและครู เช่น ข้าราชการครูร้องขอเป็นธรรมเกี่ยวกับการเลื่อนขั้น การเบิกค่าเช่าบ้านข้าราชการ รองลงมาคือ การกระทำผิดวินัย ร้อยละ 20 และจากการร้องเรียนดังกล่าวพบว่า เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในหน่วยงานทั้งนั้น ซึ่งได้ส่งผลกระทบทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. 2556 : 23)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ซึ่งผลจากการวิจัย ที่ได้จะช่วยวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของผู้นำ ลักษณะการดำเนินงาน และวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปปรับปรุง พัฒนาแบบผู้นำ ของผู้บริหารให้สอดคล้องกับการบริหารงานวิชาการ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาแก่เยาวชน อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแบบผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
2. ศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ทั้ง 5 แบบ คือ ผู้นำแบบนักบุญ ผู้นำแบบผู้เผด็จการ ผู้นำแบบผู้ประนี-ประนอม ผู้นำแบบนักพัฒนา และผู้นำแบบนักบริหาร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 วิธีจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ทั้ง 5 แบบ คือ แบบการเอาชนะ แบบการร่วมมือ แบบประนีประนอม แบบการหลีกเลี่ยง และแบบการยอมให้ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแบบผู้นำของ Reddin (1970) Halpin (1966) Likert (1992) Blake and Mouton (1964) Fiedler (1987) และ House and Mitchell (1974) โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีลักษณะความเป็นผู้นำและมีพฤติกรรมผู้นำอยู่ด้วยกันทั้งนั้น จะต่างกันเพียงแบบผู้นำของแต่ละคนไม่เหมือนกันและลักษณะความเป็นผู้นำมากน้อยต่างกัน ผู้วิจัยจึงเลือกแบบของผู้นำ 5 แบบ เพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

- 1) ผู้นำแบบนักบุญ (Missionary)
- 2) ผู้นำแบบผู้เผด็จการ (Autocrat)
- 3) ผู้นำแบบประนีประนอม (Compromiser)
- 4) ผู้นำแบบนักพัฒนา (Developer)
- 5) ผู้นำแบบนักบริหาร (Executive)

ในส่วนของวิธีการจัดการความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของ Thomas and Kilmann (1987) Filley (1975) Simmel (1955) Howat and London (1980) Blake and Mouton (1964) Johnson and Johnson (1982) Robbins (1997) Rahim (1985) Everard and Morris (1996) และ Mary Parker Follett (1941) ได้แก่

- 1) การเอาชนะ (Competition)
- 2) การร่วมมือ (Collaboration)
- 3) การประนีประนอม (Compro- mising)
- 4) การหลีกเลี่ยง (Avoiding)
- 5) การยอมให้ (Accommodation)

ประชากร คือ คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2556 รวมทั้งสิ้น 2,376 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร 215 คน และครูผู้สอน 2,161 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. 2555 : 7)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 354 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608 อ้างอิงในบุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 40) และการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกำหนดวัน เวลา รับแบบสอบถามคืน ภายใน 15 วัน ได้รับแบบสอบถามกลับมาจำนวน 354 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับแบบผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Correlation : r)

ผลการศึกษา

1. ผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีพฤติกรรมการปฏิบัติเป็นผู้นำแบบนักพัฒนามากที่สุด รองลงมา คือ ผู้นำแบบผู้เผด็จการ ผู้นำแบบนักบริหาร ผู้นำแบบผู้ประนีประนอม และผู้นำแบบนักบุญตามลำดับ

2. ผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีการดำเนินการจัดการความขัดแย้งโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า วิธีการจัดการความขัดแย้งที่มี การดำเนินการมากที่สุด คือ การร่วมมือ รองลงมา คือ การประนีประนอม การยอมให้ การเอาชนะ และการหลีกเลี่ยง ตามลำดับ

3. แบบผู้นำมีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้

3.1 ผู้นำแบบนักบุญมีความสัมพันธ์ทางบวกกับวิธีการจัดการความขัดแย้ง โดยวิธีการร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการเอาชนะ

3.2 ผู้นำแบบผู้เผด็จการมีความสัมพันธ์ทางลบกับวิธีการจัดการความขัดแย้ง โดยวิธีการประนีประนอมการหลีกเลี่ยง และการยอมให้

3.3 ผู้นำแบบผู้ประนีประนอมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการเอาชนะ

3.4 ผู้นำแบบนักพัฒนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการเอาชนะ

3.5 ผู้นำแบบนักบริหาร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการเอาชนะ

สรุปผลและอภิปรายผล

ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 3 มีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 3 มีพฤติกรรมการปฏิบัติเป็นผู้นำแบบนักพัฒนามากที่สุด รองลงมาคือ ผู้นำแบบนักบริหาร ผู้นำแบบผู้เผด็จการ ผู้นำแบบผู้ประนีประนอม ตามลำดับ ส่วนผู้นำแบบนักบุญอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าลักษณะของผู้นำแบบนักพัฒนา เป็นผู้นำที่เน้นการปรึกษาหารือ ให้ความสำคัญแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา พยายามที่จะใช้ความคิดของผู้ใต้บังคับบัญชามาปฏิบัติงาน ใช้รางวัลเป็นตัวจูงใจในการทำงาน มีการลงโทษบ้างบางโอกาส มีนโยบายเปิดกว้างในด้านการตัดสินใจ โดยทั่วไปการตัดสินใจจะอยู่ที่ผู้นำ แต่ยอมให้ระดับล่างตัดสินใจได้บ้างในบางเรื่อง (Likert. 1992 : 144) และจากข้อมูลที่ได้ ถ้าแบ่งตามลักษณะแบบผู้นำที่มีประสิทธิผลของเรดดิน (Reddin) คือ แบบนักพัฒนาและแบบนักบริหาร แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 3 เป็นผู้นำแบบมีประสิทธิผล ซึ่งพฤติกรรมของผู้นำจะให้ความสำคัญกับคนมาก ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี สามารถในการจูงใจผู้อื่นสนใจการพัฒนาตัวบุคคล รู้จักมอบหมายงานให้ผู้ร่วมงานได้อย่างเหมาะสม ไม่ใช้วิธีรุนแรง ผู้ร่วมงานมักจะเลื่อมใสและไว้วางใจ รู้จักใช้ความสามารถของผู้ร่วมงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด เอาใจใส่

รับผิดชอบ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานด้วยความเป็นธรรมและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ส่วนแบบผู้นำที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้นำแบบนักบุญ ผู้นำลักษณะนี้จัดอยู่ในลักษณะผู้นำแบบที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะมีพฤติกรรมที่ทำให้ความสำคัญกับคนมากกว่างาน มุ่งแต่เพียงสัมพันธ์สภาพอันดีกับผู้ร่วมงาน ไม่กล้าว่ากล่าวตักเตือนผู้ใด ไม่แย้งหรือคัดค้านกระทำใดๆ แม้จะไม่เห็นด้วย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยขององค์กร ผู้บริหารแบบนี้จะให้ผลผลิตต่ำ จึงเป็นไปได้ว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีพฤติกรรมมุ่งให้ความสำคัญกับคนมากกว่างาน สอดคล้องกับศุภากร เมฆขยาย (2550 : 69) ที่ได้ศึกษาแบบผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 3 พบว่า ผู้บริหารมีพฤติกรรมเป็นผู้นำแบบนักพัฒนามากที่สุด รองลงมา คือ แบบยึดระเบียบ แบบนักบุญ แบบนักบริหาร แบบผู้หนึ่งงาน แบบผู้เผด็จการที่มีศิลป์ แบบเผด็จการ และแบบประนีประนอม ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับศิริวรรณ ต้นกิตติวัฒน์ (2543 : 33) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำกับวิธีการจัดการกับความขัดแย้งของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลสังกัดสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้นำส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบมีประสิทธิภาพสูง คือ เป็นแบบนักพัฒนามากที่สุด รองลงมาคือ ผู้ยึดระเบียบ ผู้เผด็จการอย่างมีศิลป์ และนักบริหาร ตามลำดับ

2. ผู้บริหารในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีการดำเนินการจัดการความขัดแย้งโดยรวมอยู่ในระดับมาก และวิธีที่ผู้บริหารใช้ดำเนินการมากที่สุด คือ การร่วมมือ รองลงมาคือ การประนีประนอม การยอมให้การเอาชนะ และการหลีกเลี่ยง ตามลำดับ อาจเป็นเพราะว่า การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการร่วมมือ เป็นวิธีที่ผู้บริหารเห็นว่าจะเป็นผลดีกับสถานศึกษา เพราะเป็นวิธีการที่ทุกคนจะได้รับประโยชน์ในการได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเป็นวิธีการที่จะพยายามหาผลลัพธ์ที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ และทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขหรือหาทางออกที่เหมาะสม เพื่อให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนา และเป็นพฤติกรรมที่ยืนยันความต้องการของตนเองอย่างแน่วแน่ พร้อมทั้งจะร่วมมือกับฝ่ายตรงกันข้ามอย่างสูง การแก้ไขความขัดแย้งจะเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของทั้งสองฝ่าย โดยการแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นวิธีการแบบชนะ-ชนะ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของโธมัส และคิลแมนน์ (Thomas and Kilmann).

1987 : 90-92 อ้างอิงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2540 : 104-107) ที่ได้กล่าวว่า การร่วมมือเป็นวิธีที่บุคคลมีพฤติกรรมมุ่งเอาชนะ มีความร่วมมือในระดับสูง เป็นวิธีที่ทั้งสองฝ่ายพอใจข้อสรุป และเกิดความพึงพอใจ โดยทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามที่จะหาวิธีการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ จะใช้เวลาและพลังงานเป็นอันมากในการแสวงหาความร่วมมือ สอดคล้องกับประภาทิพย์ ผาสุก (2551 : 53-54) ที่ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 พบว่า ผู้บริหารมีพฤติกรรม การจัดการความขัดแย้งแบบการร่วมมือมากที่สุด รองลงมาคือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง การยอมให้ และการเอาชนะ ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับอุดม รัตนสังข์ (2548 : 45) ที่ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า วิธีการจัดการกับความขัดแย้งของผู้บริหารที่ใช้มากที่สุด คือ การร่วมมือ การเผชิญหน้า การประนีประนอม การไกล่เกลี่ย การบังคับ การผสมผสาน การเอาชนะ การหลีกเลี่ยง การปรองดอง และการยอมให้ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ปรีชา จำสึงห์ (2549 : 66) ที่ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 พบว่า วิธีการจัดการความขัดแย้งที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาใช้มากที่สุด คือการร่วมมือแก้ไขปัญหารองลงมา คือ การยอมให้ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการเอาชนะ ตามลำดับ ส่วนวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ใช้ดำเนินการน้อยที่สุด คือ การหลีกเลี่ยงที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งหรือไม่ยอมรับว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น และผู้บริหารเชื่อว่าหากไม่ให้ความสนใจกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและปล่อยให้เวลาผ่านไป ความขัดแย้งนั้นอาจลดลงไปเอง แต่ความเป็นจริงแล้วการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งแบบหลีกเลี่ยงนี้ หากปัญหาความขัดแย้งนั้นไม่ได้รับการแก้ไขหรือทำให้ยุติ อาจทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงจนเป็นผลเสียต่อสถานศึกษาได้ สอดคล้องกับแนวคิดของโธมัส และคิลแมนน์ (Thomas and Kilmann. 1987 : 90-92) อ้างอิงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2540 : 105) ที่กล่าวว่า การหลีกเลี่ยงเป็นการแสดงพฤติกรรมมุ่งเอาชนะในระดับต่ำและแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับต่ำด้วย เป็นการไม่สู้ปัญหาและไม่ร่วมมือในการแก้ไขปัญหามิสนใจความต้องการของตนเองและความสนใจของผู้อื่น พยายามทำตัวอยู่เหนือความขัดแย้ง

โดยเชื่อว่าความขัดแย้งจะลดลงเมื่อเวลาผ่านไป โดยมีปัจจัยต่างๆ เข้ามาช่วยแก้ไขตามธรรมชาติ ซึ่งข้อเสียของพฤติกรรมการศึกษาหลีกเลี่ยง คือ ความขัดแย้งอาจรุนแรงขึ้นจนกระทั่งไม่อยู่ในวิสัยที่จะแก้ไขได้ แต่ถ้าหากสถานการณ์ขัดแย้งไม่รุนแรงและไม่อยู่ในเวลาวิกฤต การแสดงพฤติกรรมการศึกษาหลีกเลี่ยงต่อความขัดแย้งอาจมีประโยชน์บ้าง

3. แบบผู้นำมีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยแบบผู้นำทั้ง 5 แบบ ได้แก่ ผู้นำแบบนักบุญ ผู้นำแบบผู้เผด็จการ ผู้นำแบบประนีประนอม ผู้นำแบบนักพัฒนา และผู้นำแบบนักบริหาร มีความสัมพันธ์ทางบวกและทางลบกับวิธีการจัดการความขัดแย้งทั้ง 5 วิธี ได้แก่ การเอาชนะ การร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้แสดงว่า ผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 แต่ละคนมีแบบของผู้นำที่แตกต่างกัน และจะแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์กร สอดคล้องกับ ศิริวรรณ ตันกิตติวัฒน์ (2543 : 47) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำกับวิธีการจัดการกับความขัดแย้งของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาล สังกัดสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร พบว่า แบบของผู้นำมีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และศุภกร เมฆขยาย (2550 : 73) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำกับวิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 3 พบว่า แบบผู้นำทั้ง 8 แบบ ได้แก่ แบบพนักงานแบบนักบุญ แบบเผด็จการ แบบประนีประนอม แบบยึดระเบียบ แบบนักพัฒนา แบบเผด็จการที่มีศิลป์ และแบบนักบริหารมีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งแบบหลีกเลี่ยง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. จากผลการศึกษาที่พบว่า แบบของผู้นำทั้ง 5 แบบ มีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความขัดแย้งทั้งทางบวกและทางลบ ดังนั้นผู้บริหารควรหาวิธีการดำเนินการหรือควบคุมความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่ปล่อยให้ความขัดแย้งนั้นลุกลามหรือปล่อยให้เวลาเป็นตัวจัดการความขัดแย้ง เพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์กรได้

2. จากผลการศึกษาที่พบว่า แบบของผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบนักพัฒนาและแบบนักบริหาร ซึ่งเป็นแบบของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารระดับสูง ควรให้ความสนใจ สนับสนุน เพื่อที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้มีผู้นำแบบที่มีประสิทธิภาพสูงมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. จากผลการศึกษาที่พบว่า วิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ส่วนใหญ่ใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งแบบความร่วมมือมากที่สุด ซึ่งเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จึงควรให้มีการพัฒนาทักษะ และความสามารถในการจัดการความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษายังคงสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4. ควรศึกษาถึงสาเหตุของความขัดแย้งในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 เพื่อหาแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง

เอกสารอ้างอิง

- ชัยเสณัฐ พรหมศรี. (2550). การจัดการความขัดแย้งในองค์กร. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- นรินทร์ องค์กรินทร์. (2549). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประกาศิตพิทย์ ผาสุก. (2551). การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บริหารการศึกษา) เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีชา จำสิงห์. (2548). การจัดการความขัดแย้งของผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (บริหารการศึกษา) เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

- Rensis, Likert. (1992). **New Patterns of management**. New York : McGraw -Hill Book Company.
- Reddin William J. (1970). **Managerial Effectiveness**. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Robbins Stephen P. (2002). **Organizational behavior : Concept controversies and application**. 4th ed. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall.
- Thomas, Kenneth W. and Kilman Ralph H. (1987). **Thomas-Kilman Conflict Morde Interest**. 27th Printing. New York : XICOM Incorporated.

การศึกษาการจัดการสาธารณะโดยใช้กรณีศึกษา

The Case Teaching Method for Public Management

รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล¹,

นายแพทย์ศรัณู เสงเจริญ²

Assoc. Prof. Dr. Issara Suwanabol¹,

Sornrat Hengcharoen, M.D.²

บทนำ

โรงเรียนบริหารธุรกิจฮาร์วาร์ด (Harvard Business School) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นสถาบันการศึกษาธุรกิจอันดับหนึ่งของโลกติดต่อกันมาโดยตลอด ได้นำกรณีศึกษาใช้ในการศึกษามาตั้งแต่ต้น เพราะบรรดาอาจารย์ทั้งหลายเห็นพ้องกันว่าไม่มีตำราเรียนเล่มใดที่เหมาะสมกับการเรียนธุรกิจในระดับบัณฑิตศึกษา วิธีการแก้ปัญหานี้ คือ ส่งอาจารย์ไปสัมภาษณ์นักบริหารชั้นนำเพื่อทราบแนวการทำงาน รวมทั้งการตัดสินใจกรณีต่างๆ แล้วนำมาเขียนโดยมีเป้าหมายการเรียนรู้ในแต่ละกรณี ต่อจากนั้นนำมาใช้ทดสอบในห้องเรียน พร้อมกับเอกสารประกอบ เช่น เอกสารการเงินการบัญชี ประวัติผู้ที่เกี่ยวข้อง ลำดับเหตุการณ์ ฯลฯ ในระยะหลังมีการนำมัลติมีเดีย เช่น การสัมภาษณ์หรือวีดิทัศน์ต่างๆ ประกอบด้วย กับมีบันทึกการสอนผนวกมาด้วย ต่อจากนั้นก็พิมพ์รวมเล่มใช้ในการเรียนการสอนจริงๆ แนวการสอนโดยกรณีศึกษานี้ ต่อมาได้รับความนิยมทั่วโลก เมื่อเกือบสี่สิบปีก่อนวิทยาลัยรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ที่เดลิมานได้พิมพ์หนังสือกรณีศึกษาเป็นครั้งแรก ต่อมาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ของไทยก็พิมพ์ขึ้นมาเล่มหนึ่ง ซึ่งก็ได้รับความนิยม ผู้เขียนเคยนำมาสอนที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติดออสเตเลีย ในปี พ.ศ. 2520 ผู้เขียนได้เขียนคู่มือนิพนธ์เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยใช้แนวทางกรณีศึกษาเปรียบเทียบ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล ร.บ. (เกียรตินิยม), M.A. (Tas), Ph.D. (ANU) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² นายแพทย์ศรัณู เสงเจริญ พ.บ. บธ.ม. นายแพทย์ประจำโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยบูรพา นิสิตหลักสูตรดุริยางคศิลป์บัณฑิต สาขาการจัดการสาธารณะ

เช่น กรณีรถประจำทางสิงคโปร์กับ ขสมก. ซึ่งนำบริษัทเอกชนมาเป็นของรัฐในปีเดียวกัน ขณะที่ ขสมก. ขาดทุนมากมาย สิงคโปร์กลับสามารถคืนให้เอกชนและบริหารได้อย่างมีกำไร ขณะที่เปรียบเทียบการบินไทยกับสายการบินมาเลเซีย ช่วงนั้นการบินไทยดีกว่าของมาเลเซีย ส่วนสายการบินสิงคโปร์นั้นก้าวหน้ากว่ามาก สำหรับบริษัทน้ำมันเปตอามิน่าของอินโดนีเซียนั้นถูกแทรกแซงมากโดยนักการเมืองและทหาร ทำให้มีปัญหาในการบริหาร เมื่อเทียบกับ ปตท. ของไทย กรณีธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในช่วงที่ศึกษานั้นค่อนข้างมีปัญหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ทำให้ไม่อาจเปรียบเทียบกับธนาคารที่ดินแห่งฟิลิปปินส์ซึ่งมีบทบาทในการปฏิรูปที่ดิน ในศึกษานั้นได้นำสาระมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วสร้างแนวคิดขึ้นมาเป็นแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลทางการเมืองในการบริหารจัดการรัฐวิสาหกิจในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดทฤษฎีรัฐวิสาหกิจตะวันตก ดุษฎีนิพนธ์เล่มนั้นได้รับความสนใจและมีการอ้างอิงจากนักวิชาการทั่วโลก

ความจริงกรณีศึกษาได้เป็นระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2372 โดยเฟเดอริก เลอแปร์ (Frederic Le Play) แต่มาพัฒนาเป็นทฤษฎี Grounded Theory เป็นระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยนักสังคมวิทยาบาร์นี เกรเซอร์ (Barney Glaser) และแอนเซลม์ สตราสส์ (Anselm Strauss) ใน พ.ศ. 2510 ในระยะหลังเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเกี่ยวกับการใช้กรณีศึกษาในการพิสูจน์สมมติฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาการประเมินผลการศึกษา ซึ่งความจริงการวิจัยมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ใช้กรณีศึกษามานานแล้ว โดยใช้วิธีมีส่วนร่วมในการวิจัยแบบฝังตัวอยู่ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากที่อื่นและเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ดังกรณีการศึกษาชุมชนบางซ้นเมื่อหลายสิบปีก่อนกรณีศึกษาได้กลายเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนที่เรียกว่า วิธีการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา (Case-based Learning Process) เริ่มแรกจากสาขาวิชาการบริหารธุรกิจและการแพทย์ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา ต่อมาได้นำมาใช้ในการเรียนการสอนทุกระดับเกือบทุกวิชา ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา (Problem-based Learning : PBL) นอกจากการเรียนการสอนแล้ว ปัจจุบันการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรทางบริหารธุรกิจการตลาด และวิชาชีพต่างๆ ต่างก็นำกรณีศึกษามาใช้ เมื่อเร็วๆ นี้ สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (สปร.) ได้พิมพ์หนังสือกรณีศึกษา นำกรณีที่เกิดขึ้นจริงๆ ในราชการไทยมาใช้ในการพัฒนานักบริหารซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูง (สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ, 2556)

บทความฉบับนี้นำเสนอแนวคิด เทคนิค วิธีการเขียนกรณีศึกษาและการนำไปใช้ รวมทั้งการนำเสนอการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ กรณีศึกษาหลักประกันสุขภาพ พระภิกษุและสามเณร

ลักษณะเด่นของการศึกษาเฉพาะกรณีหรือกรณีศึกษา

นิยาม

กรณีศึกษาเป็นการวิเคราะห์บุคคล เหตุการณ์ การตัดสินใจ ช่วงเวลาหนึ่งโครงการ นโยบาย สถาบัน หรือระบบต่างๆ ที่มีการศึกษารอบด้านทั้งหมด โดยระเบียบวิธีหนึ่งหรือหลายอย่าง (Thomas, 2011) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาปรากฏการณ์แบบเจาะลึก เข้มข้น และสมบูรณ์ตลอดระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นการเก็บข้อมูลจะต้องครอบคลุมระยะเวลาที่ศึกษา ซึ่งในการศึกษามานุษยวิทยา วัฒนธรรมอาจใช้ระยะเวลายาว อาจถึง 5-10 ปีด้วยซ้ำ (Creswell, 2009) โดยจะต้องมีขอบเขตชัดเจน มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ทั้งในแง่เนื้อหา เวลา สถานที่ หรือ บริบท โดยจุดเน้นอยู่ที่สิ่งที่ถูกศึกษา เป็นการศึกษาครอบคลุมทั้งในแนวกว้างและแนวลึก

การเลือกกรณีศึกษา

โดยทั่วไปกรณีศึกษาที่นำมาใช้มักไม่ใช่กรณีที่มีข้อมูลมากที่สุด แต่เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ไม่ปกติ เป็นเหตุการณ์เฉพาะ แต่จะมีลักษณะเป็นตัวแทนหรือที่สุ่มตัวอย่างมา แต่เป็นการเลือกโดยมีข้อมูลเป็นสำคัญ โดยสรุป การเลือกกรณีศึกษามักเป็นกรณีหลัก เพราะน่าสนใจ (Key Cases) หรือเป็นกรณีที่มีความโดดเด่นหรือเปี่ยงเบนที่สุด (Outlier Cases) หรือเป็นกรณีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่นักวิจัยรู้เรื่องมากที่สุด (Local Knowledge Cases) แต่จะเลือกแบบใดต้องมีจุดเน้นเพื่อการวิเคราะห์ เช่น นักวิจัยสนใจกรณีเพื่ออเมริกันต่อต้านการรุกรานของคอมมิวนิสต์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนั้นนักวิจัยจะต้องพิจารณาถึงจุดมุ่งหมาย วิธีการและกระบวนการของกรณีศึกษา โรมัส (Thomas, 2011) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายอาจเป็นทั้งการประเมินหรือการหาข้อเท็จจริง วิธีการอาจเป็นการทดสอบทฤษฎี สร้างทฤษฎี แล้วจึงพิจารณากระบวนการว่าควรเป็นเช่นใด ซึ่งทำได้หลายอย่าง

รูปแบบของการวิจัยกรณีศึกษา

ดังนั้น รูปแบบการวิจัยกรณีศึกษาจึงมี 3 แบบ คือ

1. ศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive) มุ่งแสดงรายละเอียด พร้อมบริบทของการศึกษา ซึ่งมักนำมาใช้ในการศึกษาทางการบริหารจัดการ

2. ศึกษาแบบมุ่งค้นหา (Exploratory) เป็นการวิจัยนำร่อง เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อสร้างสมมติฐานหรือข้อสรุปทั่วไป (Generalization) แสดงประเด็นปัญหาที่แท้จริงของปรากฏการณ์ เป็นข้อค้นพบชั่วคราวที่รอการวิเคราะห์เจาะลึกมากยิ่งขึ้น

3. ศึกษาเพื่อมุ่งหาคำอธิบาย (Explanatory) ที่ยังไม่ปรากฏมาก่อนหรือเพื่อเสนอแนวคิดคำอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ไม่ว่าแบบใด การออกแบบวิจัยจะเริ่มจากวงกว้าง โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ สถานที่ ตัวบุคคล ฯลฯ ที่จะเป็นแหล่งข้อมูล ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับหัวข้อในการศึกษามากขึ้น ซึ่งอาจทำให้นักวิจัยปรับเปลี่ยนความคิด พัฒนาแนวความคิดใหม่ ตลอดจนการสร้างจุดเน้นของการเก็บข้อมูลและกิจกรรมการวิจัยที่จะแคบเข้รวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเกี่ยวกับกรณีศึกษาโดยใช้เทคนิคหลายแบบ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม เอกสาร รูปภาพ ฯลฯ และนำมาพรรณนารายละเอียดของสิ่งที่ศึกษา แล้วนำเสนอเรื่องราวของการศึกษาอย่างมีจุดมุ่งหมายชัดเจน ในขั้นตอนสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยใช้การเปรียบเทียบและการตีความ โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย คำถาม วัตถุประสงค์ และบริบทของการศึกษา

ขั้นตอนการพัฒนากรณีศึกษาเพื่อการเรียนรู้

ประโยชน์ของการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา คือ การที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองบนพื้นฐานจากสิ่งที่รู้อยู่แล้วกับสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ นำมาสัมพันธ์กับกรณีศึกษา ทำให้มีการพัฒนาการนำไปสู่ความอยากรู้เพิ่มเติม นำไปสู่การสืบค้นต่อไป ขณะเดียวกันเป็นกระบวนการกลุ่มที่ทำงานร่วมกัน ปรับความคิดและความเข้าใจร่วมกัน

กรณีศึกษาที่นำมาใช้ควรมีลักษณะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงเป็นตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษาได้ โดยอาจเป็นได้ทั้งกรณีที่มีแนวทางแก้ปัญหาไว้แล้ว หรือยังไม่ระบุแนวทางแก้ปัญหาและรอการแก้ปัญหาจากผู้เรียนกรณีศึกษาควรได้รับการบรรยายอย่างชัดเจน สอดคล้องกันและไม่ยาวเกินไป มีเนื้อหาบนพื้นฐานของความจริง และสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน มีความท้าทาย และกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถาม เพื่อนำไปสู่การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมจากการสืบค้น ในการนำกรณีศึกษามาใช้ก็ต้องมีการเตรียมการแนะนำวิธีการศึกษา จุดมุ่งหมายหรือปัญหาที่จะพิจารณา และแบ่งกลุ่ม 5-7 คน มีขั้นตอนการนำเสนอกรณีศึกษา โดยใช้สื่อต่างๆ ประกอบ ต่อจากนั้นเป็นขั้นตอน

การวิเคราะห์ โดยแต่ละกลุ่มอภิปรายระดมสมองและแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหา ตัวแทนกลุ่มนำข้อสรุปมาเสนอต่อที่ประชุมใหญ่และมีการอภิปรายกัน ต่อจากนั้น เป็นการสรุปหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาและแนวทางตัดสินใจ

ขั้นตอนการพัฒนากรณีศึกษา เพื่อการฝึกอบรมหรือพัฒนานักบริหาร

เริ่มจากการเลือกแหล่งมาของกรณีศึกษาและการขอความยินยอมเบื้องต้น การเก็บข้อมูล การเขียนกรณีศึกษาและจัดทำคู่มือการสอนกับการลงนามยินยอมจาก แหล่งข้อมูล (การดี เลียวไพโรจน์, 2554)

ช่วงที่ 1 การเลือกแหล่งที่มาของกรณีศึกษาและการขอความยินยอมเบื้องต้น เริ่มจากการคัดเลือกกรณีศึกษาและประเด็น ซึ่งขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม วัตถุประสงค์ของรายวิชา ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีและเครื่องมือในการวิเคราะห์ ต่อจากนั้นกำหนดขอบเขตสาระ กลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลที่ต้องการ กรอบคำถาม และ แผนดำเนินงาน

ช่วงที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูล ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์แบบโครงสร้างและไม่มี โครงสร้างกับการเก็บรวบรวมเอกสารและสื่อต่างๆ ซึ่งในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อเรื่อง
2. จุดกระตุ้นการกระทำ
3. สถานที่ช่วงเวลา
4. ประเด็นการตัดสินใจ
5. ผู้ตัดสินใจ
6. ข้อจำกัดและแนวปฏิบัติ
7. ปัจจัยในการตัดสินใจ
8. ทางเลือก

ช่วงที่ 3 เป็นการเขียนกรณีศึกษาและจัดทำคู่มือการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. ชื่อกรณีศึกษา
2. ย่อหน้านำ
3. ภาพรวมขององค์กร
4. เนื้อเรื่อง
5. บทสรุป

6. ข้อมูลประกอบอื่นๆ

7. คู่มือการสอน

ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้ กรณีศึกษาตัวอย่าง : หลักประกันสุขภาพของพระภิกษุสามเณร กรณีศึกษานโยบายและหลักประกันสุขภาพสำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในประเทศไทย³

นายแพทย์ศรัทธู เสงเจริญ “ไม่มีสิทธิรักษาสำหรับพระหรือครับ?” สมหมาย เด็กวัดที่อาศัยภายในวัดแห่งหนึ่งกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโรงพยาบาลประจำอำเภอ หลังได้รับการแจ้งข่าวร้ายให้ทราบว่า “หมอวินิจฉัยว่าหลวงตาอาจเป็นโรคหลอดเลือดในสมอง เลยมารักษาใช้ยาให้ทราบก่อนเพราะหลวงตาท่านไม่มีสิทธิการรักษาทุกชนิดค่ะ ยังไงก็แล้วแต่ ต้องหาคนมารับผิดชอบค่าใช้จ่ายก่อน แล้วทางโรงพยาบาลจะส่งท่านเข้ารับรักษาต่อที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดค่ะ” 3 ชั่วโมงที่แล้วหลวงตาแจ้งอายุ 74 ปี มีอาการปวดศีรษะ หน้ามืดและเป็นลมที่กุฏิท่าน ญาติโยมที่มาทำบุญที่วัดต่างก็รีบกุฏิจอบประคองและนำท่านส่งโรงพยาบาลประจำอำเภออย่างเร่งด่วน โดยพาสมาชิกเด็กวัดที่อายุมากที่สุดและอาศัยที่วัดมานานนับสิบปีที่บังเอิญเดินผ่านมาไปด้วย หลังจากที่ชาวบ้านพาหลวงตามาส่งที่โรงพยาบาลก็ได้ทั้งสมหมายให้อยู่ดูแลหลวงตาโดยไม่รู้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น อาจหนักกว่าที่เด็กอายุ 14 ปีจะตัดสินใจได้

ปัญหากับข้อยกเว้นของเลข 13 ตัว

สมหมายรู้เพียงแค่ว่า หลวงตาแจ้งพึ่งย้ายมาจำวัดแห่งนี้ได้แค่ปีกว่าๆ โดยหลวงตาแจ้งเข้าสู่ทางธรรมเป็นเวลานาน ตั้งแต่ท่านยังเป็นสามเณรและได้อุปสมบทเป็นพระต่อ เดิมท่านเคยประจำอยู่ที่สำนักสงฆ์แห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี และได้ตัดสินใจเดินทางมาที่จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อจะกราบไหว้พระอาจารย์ที่ท่านนับถือและได้มาอาศัยที่วัดแห่งนี้เพียงรูปเดียว ทำให้ไม่มีญาติหรือบุคคลอื่นๆ ที่สามารถติดต่อได้ แม้แต่ชื่อจริงสมหมายก็ไม่ทราบ เพราะตั้งแต่มาประจำอยู่ที่วัดสมหมายรู้สึกไม่ถูกชะตากับหลวงตา ทำให้สมหมายไม่ค่อยสูงส่งกับท่าน เมื่อภิกษุหมายได้ยกเว้นให้พระภิกษุ

³ กรณีศึกษานี้เขียนขึ้นโดยนายศรัทธู เสงเจริญ เพื่อใช้เป็นสื่อในการอภิปรายสำหรับประเด็นเรื่องการวิเคราห์นโยบายสาธารณสุขด้านการส่งเสริมหลักประกันสุขภาพ ผู้เขียนได้ดัดแปลงเหตุการณ์และบุคคลลงในเรื่อง รวมทั้งข้อมูลบางส่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งความลับหรือสิทธิของบุคคลและองค์กรที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนากรณีศึกษาขึ้นนี้

สามเณรไม่จำเป็นต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน สิ่งที่มาสำหรับเหตุการณ์ครั้งนี้คือ ท่านไม่สามารถขอเปิดใช้สิทธิ์ประกันสุขภาพแบบฉุกเฉินได้ เนื่องจากไม่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก

อับปาพาโร อับปาตังโก*

แพทย์ประจำห้องฉุกเฉินที่ดูแลหลวงตาแจ้ง กำลังเผชิญกับความยากลำบากในการวินิจฉัยโรค เนื่องจากไม่มีผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาการป่วยของหลวงตา โรคประจำตัวหรือประวัติการรักษาในอดีตได้ พอสอบถามกับตัวหลวงตา หลวงตาได้แต่ส่ายหน้าบอกว่าก่อนหน้านี้แข็งแรงดี ไม่เคยต้องเข้าโรงพยาบาลตรวจ ตั้งแต่หนุ่มๆ ทำให้ไม่ทราบว่าท่านมีโรคประจำตัว เช่น ความดันโลหิตสูงหรือเบาหวานหรือไม่

ข้อมูลที่ได้จากสมหมายทำให้หมอทราบเพียงว่า หลวงตาชอบสูบบุหรี่และยาเส้นอย่างน้อยท่านจะสูบวันละ 5-7 มวนต่อวัน อาหารที่รับประทานส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่มีความหวาน มัน และรสจัดตามความชอบของญาติโยมที่ดักบาตร โดยไม่ได้คำนึงว่าพระไม่สามารถเลือกฉันภัตตาหารได้ นอกจากนี้สมหมายยังพบขวดเครื่องดื่มชูกำลังที่หน้ากุฏิของหลวงตาวันละ 2-3 ขวดเกือบทุกวัน สำหรับเรื่องการทำงานหรือออกกำลังกาย พระส่วนใหญ่สมหมายไม่ค่อยเห็นทำกันมากนัก อาจจะเนื่องจากข้อบัญญัติวินัยของพระสงฆ์ที่ต้องทำกิริยาสำรวม อีกทั้งยังมีเด็กวัดและญาติโยมคอยอุปัฏฐาก ตลอดจนบางครั้งสมหมายสังเกตได้ว่าพระส่วนใหญ่ โดยเฉพาะวัดในอำเภอใหญ่ๆ จะค่อนข้างอ้วนท้วมสมบูรณ์

ชีวกัมพวันในยุคปัจจุบัน*

โรงพยาบาลประจำอำเภอแห่งนี้ที่ญาติโยมนำหลวงตาแจ้งมาส่งอยู่ห่างจากวัดประมาณ 35 กิโลเมตร ถนนหนทางค่อนข้างลำบาก เนื่องจากถนนยังเป็นถนนลูกรัง ปัจจุบันมีแพทย์ประจำโรงพยาบาล 3 คน เป็นแพทย์จบใหม่ 2 คน และผู้อำนวยการ 1 คน งานส่วนใหญ่จะเป็นการตรวจรักษาพยาบาล ทั้งผู้ป่วยนอกและในรวมๆ กันวันหนึ่งประมาณ 400-500 คน เนื่องจากภาระงานตรวจรักษาในแต่ละวันมีเป็นจำนวนมาก ทำให้กิจกรรมการออกชุมชนและรณรงค์สร้างเสริมสุขภาพถูกจัดไว้ลำดับสุดท้ายของแผนปฏิบัติงาน และก็ไม่ได้ปฏิบัติมาเกือบปี

* อับปาพาโร หมายถึง มีการเจ็บป่วยน้อย อับปาตังโก หมายถึง มีโรคน้อย (พระสุตตันตปิฎก อังคตรนิกาย)

*ชีวกัมพวัน เป็นโรงพยาบาลแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ตั้งโดยหมอชีวกโกมารภัจจ์ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำพระเจ้าพิมพิสารและพระพุทธเจ้า

หน่วยงานทางสาธารณสุขประจำอำเภอเคยจัดหน่วยออกตรวจร่างกายและให้การรักษาโรคเบื้องต้น ที่จัดโดยหมอจากโรงพยาบาลประจำอำเภอที่วัดเมื่อสองปีที่แล้ว แต่ปรากฏว่ามีแต่สามเณรที่เข้ามาขอวัดความดัน พบกับคุณหมอเพราะปวดฟัน แต่สำหรับพระผู้ใหญ่ต่างไม่มีใครให้ความสำคัญ แม้จะเดินมาดูนิทรรศการที่ทางโรงพยาบาลจัดมาให้ชาวบ้านอ่าน อย่างมากก็เดินมาขอยาแก้ปวด ยาแก้ท้องเสียและยาแก้เวียนศีรษะแล้วก็กลับกุฏิ

หลังจากสมหมายได้รับแจ้งข่าวจากเจ้าหน้าที่การเงินของทางโรงพยาบาลแล้ว สมหมายได้แต่นึกในใจพระที่ไหนจะมีเงินมากขนาดหลักหมื่นหลักพันติดตัว ลำพังตัวเขาเองที่มีติดตัวยังไม่พอค่ารถกลับวัดเลย จึงได้ตัดสินใจโทรศัพท์หาหมัคทายกของวัดเพื่อให้มาดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย ระหว่างที่นั่งรอ สมหมายได้แต่นึกว่าพระสงฆ์ในวัดแทบจะทุกรูปไม่เคยเข้าโรงพยาบาล เพื่อทำการตรวจร่างกายหรือฉีดยา เพื่อป้องกันหรือควบคุมโรคเรื้อรังอย่างหวราสบ้างเลย พระเหล่านั้นไม่ออกไปหรือไม่สะดวกจะไป หรือไม่มีเงินจะจ่ายกับโรงพยาบาลหรือ ไม่อยากรับความจริงว่าพระก็ป่วยได้

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดอย่างหลวงพ่อดังในวัดถ้าเจ็บป่วยขึ้นมาก็จะให้ศิษย์วัดออกไปซื้อยามาฉีดยา ทั้งๆ ที่ท่านก็มีใบอนุญาตมากมาย เรื่องค่าใช้จ่ายไม่น่าจะมีปัญหา หลวงพ่อก็จะเข้าโรงพยาบาลก็ต่อเมื่อลูกไม่ขึ้นแล้ว จึงให้รถโรงพยาบาลมารับและนอนครั้งหนึ่งก็ไม่ใช้แคว้นสองวัน แต่เป็นประมาณเกือบสัปดาห์ ค่าใช้จ่ายก็สูงขึ้นตามจำนวนวัน

ตอนจบที่คาดเดาได้

หลังจากที่สมหมายได้วางหูโทรศัพท์ได้ประมาณ 1 ชั่วโมง หมัคทายกของทางวัดได้เดินทางมาโรงพยาบาลพร้อมกับนายอำเภอ เพื่อทำการเจรจากับทางผู้อำนวยการโรงพยาบาลให้ลดหย่อนหรือยกเลิกค่าใช้จ่ายในการรักษาของหลวงตา และส่งตัวไปรับการรักษาต่อที่โรงพยาบาลประจำจังหวัด โดยขอให้ใช้สิทธิประกันสุขภาพฉุกเฉิน

ภายหลังการเจรจาประมาณ 30 นาที นายอำเภอได้ออกมาด้วยสีหน้าเรียบเฉยและแจ้งกับทางหมัคทายกว่าทางโรงพยาบาลจะยกค่าใช้จ่ายให้และจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของโรงพยาบาลประจำจังหวัดด้วยเงินบริจาคของโรงพยาบาล ด้วยความอยากรู้สมหมายได้เอ่ยปากถามนายอำเภอว่าเจรจอย่างไรกับโรงพยาบาล นายอำเภอก็ได้หันกลับมาตอบด้วยรอยยิ้มที่มุมปากว่า “สงสัยทางผมคงต้องรบกวนทางวัดช่วยจัด

งานทอดผ้าป่าช่วยเหลือโรงพยาบาล ชัก 2-3 กองแล้วละ หรือว่าพวกเราจะจัดผ้าป่า เฉพาะกิจเพื่อแก้ปัญหาอย่างนี้ซะที” ก่อนหันหลังออกจากโรงพยาบาลไปชั้นรถ โดย ที่ให้สัมภาษณ์กับมัคทายกวัดเดินทางส่งหลวงพ่อไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลจังหวัด ต่อไป

คำถามเพื่อการอภิปราย

1. จากกรณีศึกษานี้ ขอให้ท่านวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นว่ามีอะไรบ้าง และปัญหาเหล่านี้เกิดจากสาเหตุใด
2. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรกับคำตอบของนายอำเภอที่ได้กล่าวกับสมหมายใน ท้ายเรื่อง
3. ท่านมีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความไม่สามารถเข้าถึงสิทธิการรักษา ี อย่างไร ทั้งจากภาครัฐและการขอความร่วมมือจากภาคเอกชน

ปัญหาและการตัดสินใจ

จากกรณีศึกษาจะพบว่าปัญหาพระภิกษุสงฆ์มีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย และ ความไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประกันสุขภาพได้ จัดว่าเป็นปัญหาที่มีโครงสร้างดีปานกลาง (Moderately-Structured Problem) และเมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุและทำการเปรียบเทียบ ปัญหา จะพบว่าเรื่องปัจจัยความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยและกระบวนการส่งเสริม สุขภาพของพระสงฆ์ได้มีการศึกษาวิจัยแล้วเป็นจำนวนมาก แต่สำหรับประเด็นเรื่อง ของการพัฒนาแนวทางให้พระภิกษุสามารถเข้าถึงสิทธิการรักษามีน้อยมาก จึงเป็น ที่มาของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

1. ปัญหาและประเด็นหลักในการตัดสินใจ

ปัญหาหลักในกรณีนี้ คือ การที่พระภิกษุ สามเณร ไม่สามารถเข้าถึงระบบการ ประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ภาครัฐจัดให้ โดยมีหลายๆ องค์ประกอบของปัญหา คือ

1.1 ตัวพระภิกษุ ความไม่รู้สิทธิประกันสุขภาพของตัวภิกษุเอง ความไม่ใส่ใจ ในการดูแลตรวจรักษาสุขภาพของตัวภิกษุเอง และข้อบัญญัติพระวินัยบางข้อที่ไม่เอื้อ ต่อการดูแลสุขภาพ

1.2 สถานบริการ ความลำบากในการเดินทางเข้ารับบริการ ความแออัด ของโรงพยาบาลรัฐ ไม่เน้นงานบริการออกหน่วยหรือส่งเสริมสุขภาพ และความไม่เป็น มืออาชีพในการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล

1.3 ระเบียบข้อบังคับบางข้อของระบบประกันสุขภาพ เช่น การเปิดใช้สิทธิฉุกเฉินจำเป็นต้องใช้เลขบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งพระภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน และข้อจำกัดของระบบการประกันสุขภาพที่อนุญาตให้ใช้สิทธิแค่สถานพยาบาลที่กำหนดไว้

เหตุการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจและการกระทำ

1. ความไม่เข้าใจถึงข้อจำกัดในระบบประกันสุขภาพภาครัฐของประชาชน ดังเช่น ชาวบ้าน ตัวสมหมาย รวมถึงมคทายกประจำวัด
2. ความไม่พร้อมของระบบและ/หรือข้อจำกัดทางงบประมาณของรัฐในการจัดบริการด้านสาธารณสุขให้ครอบคลุมทุกกลุ่มคน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ความเป็นธรรมในการดูแลสุขภาพ (Equity in Health Care)

ไวท์เฮด (Whitehead, 1992) ได้อธิบายแนวคิดว่า หมายถึง ทุกคนควรจะมีโอกาสอย่างเป็นธรรมที่จะได้พัฒนาสุขภาพตนเองอย่างเต็มที่ในแนวทางที่ดีที่สุดภายใต้สถานะที่เป็นจริง ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ความเท่ากันของการเข้าถึงการได้รับการดูแลที่จำเป็นที่เท่ากัน (Equal Access to Available Care for Equal Need)

1.2 ความเท่ากันในการใช้บริการสำหรับความจำเป็นที่เท่ากัน (Equal Utilization for Equal Need)

1.3 ความเท่ากันในด้านคุณภาพการดูแล (Equal Quality of Care)

การวิเคราะห์ความเป็นธรรมในการดูแลสุขภาพ คัลเลอร์และแวกสแตฟ (Culyer & Wagstaff, 1993) ได้ให้ความสำคัญในประเด็นความหมายต่อไปนี้

1. ความเท่ากันของรายจ่ายต่อหัว (Equality of Expenditure Percapita) ซึ่งจะอยู่ภายใต้ขอบเขตเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณตามเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่ได้จัดแบ่งตามความจำเป็น (Need)

2. การกระจายตามความต้องการที่จำเป็น (Distribution According to Need) ซึ่งจะมองความจำเป็นแตกต่างกันตาม

2.1 สุขภาพตั้งแต่เริ่มแรก (Need as Initial Health)

2.2 การได้รับสิทธิประโยชน์ (Need as Capacity to Benefit)

2.3 รายจ่ายที่คนควรจะมี (Need as Expenditure a Person Ought to Have)

2.4 รายจ่ายความต้องการใช้สิทธิประโยชน์ (Expenditures Required to Capacity to Benefit)

2.5 ความจำเป็นต่อหน่วยสุดท้ายที่สัมผัสผลลัพธ์ (Marginal Met Need)

3. ความเท่าเทียมการเข้าถึง (Equality of Access) ตามความจำเป็นในด้าน

3.1 การใช้บริการ (Access as Utilization) เป็นความเท่าเทียมของการรักษาเท่าที่จำเป็น

3.2 ความเท่าเทียมของโอกาสที่บุคคลในการได้รับการดูแลสุขภาพ (Access as The Costs in Curred in Receiving Health Care)

3.3 ได้รับการบริการระดับสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (Access as Maximum Attainable Consumption)

3.4 เป็นการได้รับเชิงอรรถประโยชน์ (Access as Forgone Utility)

3.5 มีมาตรฐาน (Living Standards and Access)

4. ความเท่าเทียมด้านสุขภาพ (Equality of Health) คือ ทุกคนในสังคมมีระดับสุขภาพเท่าเทียมกันเป็นเป้าหมายของนโยบาย ซึ่งความแตกต่างในสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพ

แนวทางการวิเคราะห์กรณีศึกษา

จากกรณีศึกษาจะพบว่ากรณีพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย มีประเด็นในเรื่องของการขาดความเป็นธรรมในการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะประเด็นความเท่าเทียมของการเข้าถึงการได้รับการดูแลที่จำเป็น และความเท่าเทียมในการใช้บริการตามความจำเป็น เช่น การไม่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า ดังเช่น ประชาชนทั่วไป ข้อจำกัดทางพระวินัยที่อาจทำให้การเข้ารับบริการทางการแพทย์ไม่สามารถทำได้อย่างสะดวก ฯลฯ

แนวทางการวิเคราะห์ความเป็นธรรมในการดูแลสุขภาพโดยยึดหลักของคัลเลอร์และแวกสแตฟ ซึ่งในกรณีศึกษานี้จะพบว่าข้อที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำปัญหามากที่สุด คือ ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุข ทั้งในด้านโอกาสการใช้บริการอุปสรรคของการใช้บริการที่สำคัญ คือ ความไม่สามารถเข้าถึงสิทธิ และการได้รับการบริการระดับสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งในกรณีศึกษานี้คือ การที่ต้องรอส่งตัวเข้าโรงพยาบาลประจำจังหวัด

แนวทางแก้ไขปัญหาคือไม่เป็นธรรมในการดูแลสุขภาพ จากกรณีศึกษานี้ คือ การเร่งปรับปรุงในเรื่องของการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงบริการสุขภาพ เพิ่มการกระจายโอกาสเพื่อให้ทุกๆ สามเณรได้รับการดูแลสุขภาพทางด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง และเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน ซึ่งทางผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์และจะบรรยายในช่วงถัดไป

แนวคิดหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ (2534) ได้ให้แนวคิดและอธิบายหลักการของหลักประกันสุขภาพไว้ว่า “การประกันสุขภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการประกันสังคม ซึ่งเป็นการส่งเสริมระบบความมั่นคงทางสังคมวิธีหนึ่ง โดยให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือมีความจำเป็นต้องไปรับบริการทางสุขภาพทุกประเภท ซึ่งผู้ที่ได้รับความคุ้มครองดังกล่าวสามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข เมื่อมีความจำเป็นยามเจ็บป่วยได้ โดยไม่ต้องกังวลถึงรายได้รายจ่ายหรือความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Access to Personal Health Care) นอกจากนี้ การประกันสุขภาพยังเป็นกลไกทางด้านการบริหารการเงินอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะกระจายภาระของต้นทุนในการรักษาพยาบาลและมีผู้ร่วมเสี่ยงรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายนั้นๆ ด้วย จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะลดอุปสรรคทางการเงินเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่จะต้องจ่ายทางด้านสุขภาพ”

หลักการพื้นฐานของการประกันสุขภาพ พินิจ พ้าอำนวยผล ได้กล่าวไว้ 4 หลัก คือ

1. การเฉลี่ยความเสี่ยงระหว่างบุคคล (Risk Sharing & Pooling)
2. ปกป้องความเสี่ยงภายในบุคคล (Inter-personal Risk Protection)
3. ปกป้องความเสียหายที่รุนแรงแต่โอกาสน้อย (Protection for Catastrophic Damage)

4. การเจือจางรายได้ระหว่างบุคคล (Inter-personal Income Subsidy)

รูปแบบของการจัดการเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพ ธนาวรรณ กิจประไพอำพล (2539) ได้แบ่งรูปแบบของการจัดการออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. บริษัทธุรกิจเอกชนเป็นผู้รับประกัน โดยเก็บเบี้ยประกันจากผู้เอาประกันทุกคน เพื่อมาใช้เป็นค่าดำเนินงานและรักษาพยาบาล
2. รัฐบาลเป็นผู้รับประกัน ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลโดยอาจจะเก็บเบี้ยประกันจากทุกคนหรืออาจจะไม่ต้องจ่ายเบี้ยประกันให้แก่รัฐบาลเลย

3. องค์กรที่รัฐบาลเป็นผู้รับประกัน โดยแหล่งที่มาของเงินได้มาจากรัฐบาลโดยไม่ได้บังคับให้ทุกคนทำประกัน แต่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เอาประกันเอง โดยมีวิธีการก็คือผู้ทำประกันจะต้องจ่ายเงินค่าประกันให้แก่องค์กร ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเกิดการเจ็บป่วยองค์กรจะจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาล ส่วนจำนวนเงินหรือเบี้ยประกันจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างกันระหว่างองค์กรและผู้ทำประกัน

แนวทางการวิเคราะห์กรณีศึกษา

จากกรณีศึกษาเมื่อวิเคราะห์จากแนวคิดของหลักประกันสุขภาพ จะพบว่าในปัจจุบันกลุ่มพระภิกษุสามเณรเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาที่ดำเนินการโดยรัฐมากกลุ่มหนึ่ง สอดคล้องกับที่ได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อที่ผ่านมาสำหรับแนวทางในการเพิ่มช่องทางหรือปรับปรุงการเข้าถึงการประกันสุขภาพของพระภิกษุสามเณรตามกรณีศึกษา ทางผู้เขียนได้นำองค์ความรู้เรื่องรูปแบบการจัดการเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพมาประยุกต์ใช้ สามารถแบ่งได้ 3 แบบ คือ

1. รัฐเป็นผู้ดำเนินการ : แนวทางที่รัฐสามารถทำได้ คือ ผลักดันให้พระภิกษุทุกรูปเข้าสู่สิทธิทุกรูป หรือการปรับระเบียบข้อบังคับให้ภิกษุสามารถยื่นขอสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้สะดวกมากขึ้น และแนวทางที่สอง คือ การขอชดเชยงบประมาณเป็นรายปี

2. เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ : เป็นการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาจัดการตั้งกองทุนประกันสุขภาพทางเลือกสำหรับพระสงฆ์ ในกรณีที่มีโยมอุปถัมภ์และต้องการอำนวยความสะดวกสบายให้กับพระภิกษุ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งแบบรูปเดี่ยวและประกันกลุ่มได้

3. กองทุนร่วมจ่ายเพื่อประกันสุขภาพ โดยมีหลักการ คือ ผู้ทำประกัน (โยมอุปถัมภ์) จะต้องจ่ายเงินค่าประกันให้แก่กองทุนประกันโดยมีรัฐบาลเป็นผู้รับประกัน

ในแต่ละรูปแบบโครงการต่างมีข้อดีและข้อเสียต่างกันไป ซึ่งจำเป็นต้องทำการประเมินถึงประสิทธิภาพของแต่ละโครงการอย่างรอบคอบ เนื่องจากแต่ละรูปแบบมีค่าใช้จ่ายและงบประมาณในการดำเนินงานที่สูงมาก และส่งผลกระทบต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังต้องประเมินความเป็นไปได้ของแต่ละโครงการว่าเหมาะสมกับประเทศไทยหรือไม่

การจัดการความเสี่ยงโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community-based Risk Management Arrangements)

รูชีล่าและคริสโตเฟอร์ (Ruchira & Christopher, 2009) ได้ทำการวิเคราะห์และอธิบายถึงการจัดการความเสี่ยงโดยอาศัยชุมชนว่าเป็นวิธีการรวมกลุ่มทางสังคมของแต่ละบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบจากความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นต่อบุคคลหรือชุมชนในอนาคต ซึ่งจะเป็นการพัฒนาและดำเนินการโดยสมาชิกของกลุ่มชุมชนเอง ซึ่งจะช่วยเพิ่มและพัฒนาศักยภาพในการลดช่องว่างระหว่างชุมชนและสอดคล้องนโยบายระดับชาติได้

การแบ่งประเภทของการจัดการความเสี่ยงโดยอาศัยชุมชนสามารถแบ่งได้ตามวัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง ดังนี้

1. การทำประกันภัยร่วมสำหรับเหตุการณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal mutual insurance) เป็นการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ เช่น น้ำท่วม พายุ แผลงลง ไฟป่า ขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง
2. การทำประกันเพื่อเหตุการณ์สำคัญของชีวิต เช่น ประกันงานศพ การสร้างกองทุนสุขภาพของท้องถิ่นหรือชุมชน
3. เงินฝากออมทรัพย์และการจัดเตรียมเครดิตเพื่อประกันรายได้กับความเสี่ยง เช่น การตั้ง Cereal Banks ในแอฟริกา ธนาคารข้าวของอินเดีย
4. สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกช่วยเหลือทางสังคม เช่น โครงการเลี้ยงอาหารสำหรับเด็กกำพร้า หรือให้การช่วยเหลือโรคติดเชื้อ HIV
5. จัดหาสินค้าและบริการสาธารณะภายใต้แนวคิดชุมชน เช่น สร้างโรงเรียนบ่อน้ำบาดาล หรือโครงการล้างมือเพื่อลดการติดเชื้อในชุมชน

แนวทางการวิเคราะห์กรณีศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ จะพบว่าโครงการที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนส่วนใหญ่จะพบว่าเป็นโครงการที่เปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิด บริหารจัดการ ลงมือปฏิบัติและตรวจสอบการดำเนินงานหนึ่งในวิธีนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม คือ การจัดการความเสี่ยงโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน

การทำประกันหรือสร้างกองทุนสุขภาพของท้องถิ่น ภายใต้ระเบียบของรัฐ นับว่าเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการจัดการความเสี่ยงโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน จากการวิเคราะห์

ของผู้เขียนแล้วมีความเห็นว่าสามารถนำแนวทางนี้มาประยุกต์ปรับใช้ สำหรับการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิประกันสุขภาพของพระสงฆ์ได้อีกทางหนึ่ง (สามารถทำได้ทั้งในรูปแบบเอกชนหรือกึ่งรัฐได้**)

ตารางที่ 1 รายละเอียดข้อเสนอเชิงปฏิบัติการโครงการทางเลือกในการสร้างหลักประกันสุขภาพ สำหรับภิกษุสามเณรในประเทศไทย

โครงการทางเลือก	รายละเอียด	ลักษณะดำเนินงาน	ข้อดี	ข้อเสีย
1. ผลักดันให้พระภิกษุทุกรูปเข้าสู่สิทธิประกันสุขภาพแห่งชาติ	รัฐบาลจัดสรรเพิ่มงบประมาณรายหัวประชากรแยกกลุ่มสำหรับกลุ่มนักบวชทุกศาสนา	รัฐ	มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน	เป็นการให้บริการแบบรัฐสวัสดิการ รัฐจำเป็นต้องสนับสนุนค่าใช้จ่ายรายหัวอย่างต่อเนื่อง
2. กองทุนประกันสุขภาพ ทางเลือกสำหรับพระสงฆ์	คล้ายกับการซื้อกรมธรรม์ประกันชีวิต ในกรณีที่มีโยมอุปถัมภ์	เอกชนหรือชุมชน	สะดวกและให้คุ้มครอง แบบเอกชน	1. ค่าใช้จ่ายที่อาจเป็นภาระกับฆราวาส 2. ไม่เสมอภาค เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มพระภิกษุ
3. กองทุนร่วมจ่ายเพื่อประกันสุขภาพสำหรับพระสงฆ์	กลุ่มพระ ฆราวาสทำประกันสุขภาพร่วมกับรัฐในการจ่ายเพื่อบริหารกองทุน *รัฐบาลผู้รับประกัน	รัฐร่วมเอกชนชุมชน	1. เพิ่มการเข้าถึงโดยมีเงื่อนไขร่วมจ่าย 2. ค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเอกชน	การกำหนดอัตราร่วมจ่ายสามารถทำได้ยาก ต้องคำนึงถึงงบประมาณและปัจจัยทางพระด้วย
4. ขอบประมาณชัดเจนเป็นรายปี	เป็นการขอบประมาณในแต่ละปี เพื่อชดเชยไม่ให้เกิดผูกพันและขอชดเชยกระทรวงหลังหมดปีงบประมาณ	รัฐ	รัฐไม่ผูกพัน รัฐจึงสามารถประหยัดงบประมาณส่วนนี้ได้	1. ไม่มีความยั่งยืน 2. รัฐไม่เคยสามารถสนับสนุนงบประมาณได้

การประเมินโครงการและแบบจำลองประเมินโครงการ

CIPP Model สต๊ฟเฟิลบีม (Stuf-flebeam, 1971) ได้เสนอแบบจำลอง CIPP เพื่อประเมินโครงการประกอบด้วย การประเมิน 4 ชนิด ได้แก่

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการโครงการใดๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหาตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นป้อนเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน

**สามารถศึกษารายละเอียดของแต่ละโครงการได้จากตารางที่ 1

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินว่าได้นำโครงการไปปฏิบัติตามแผนที่กำหนดหรือไม่ คือ มีการประเมินก่อนนำไปปฏิบัติจริง และประเมินกระบวนการขณะปฏิบัติอยู่ หาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการเพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้นๆ

4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

แนวทางการวิเคราะห์กรณีศึกษา**

จากกรณีศึกษาจะพบว่าผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการของการแก้ไขปัญหาคือ จำนวนพระภิกษุที่สามารถเข้าถึงสิทธิประกันสุขภาพ ความสะดวกและความพึงพอใจในการบริการทางสาธารณสุข ซึ่งผลการประเมินไม่ได้อยู่ในรูปการตีค่าเป็นตัวเงิน ดังนั้นทางผู้เขียนจึงได้เลือกวิธีการประเมินโครงการ โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ต้นทุน-ประสิทธิภาพ (Cost-effective Analysis)

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหของกรณีศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้รูปแบบการประเมินแบบจำลอง CIPP Model ในการประเมินทางเลือกในการสร้างหลักประกันสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุ สามเณร โดยทำการประเมิน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบริบท (Context) ได้แก่ ความเหมาะสมในประเทศไทย ความเป็นไปได้ของนโยบาย ความโปร่งใสและเสมอภาคของแต่ละโครงการ ซึ่งสามารถทำได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การทำประชาพิจารณ์ ฯลฯ

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ได้แก่ ประเมินความพร้อมของบุคลากร ระยะเวลา แผนงานดำเนินการ เทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน สามารถศึกษาได้จากการทำ Pilot Experiment และศึกษาเอกสาร

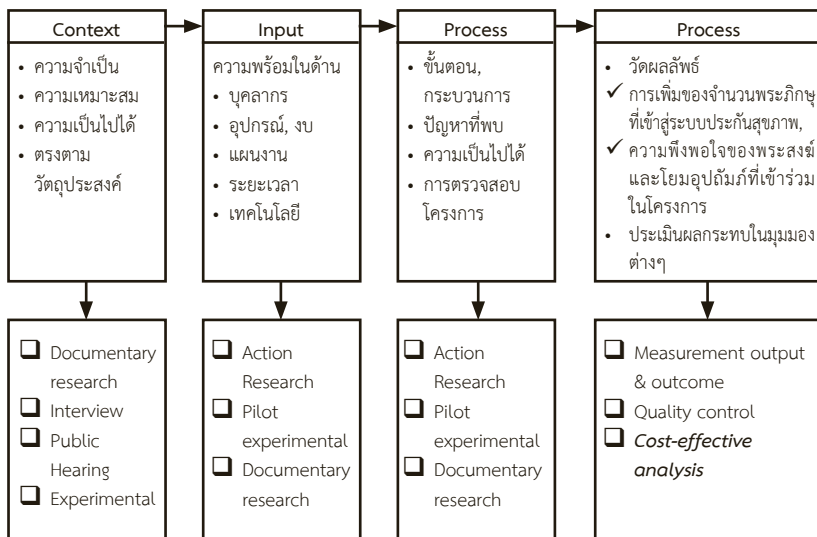
3. ด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่ ขั้นตอนและกระบวนการแก้ไขสิทธิปัญหาที่พบในแต่ละโครงการ การใช้เทคโนโลยี รวมถึงการตรวจสอบโครงการ

4. ด้านผลผลิต (Product) ได้แก่ การเพิ่มของจำนวนพระภิกษุที่เข้าสู่ระบบประกันสุขภาพความพึงพอใจของพระสงฆ์และโยมอุปัถุม์ที่มาเข้าร่วมในโครงการ โดยต้องประเมินครบทุกด้าน

**สามารถศึกษาแนวทางการวิเคราะห์ได้จากแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แนวทางการวิเคราะห์ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการโครงการทางเลือกในการสร้าง
หลักประกันสุขภาพสำหรับภิกษุสามเณรในประเทศไทย โดยใช้รูปแบบ
การประเมินแบบจำลอง CIPP Model

บทสรุปการศึกษาและข้อเสนอแนะ

กรณีศึกษาเพื่อศึกษา “การประเมินทางเลือกในการสร้างหลักประกันสุขภาพที่เหมาะสม สำหรับพระภิกษุ สามเณร ในประเทศไทย” เริ่มต้นจากประเด็นคำถาม คือ เหตุใดพระภิกษุสงฆ์บางรูปถึงไม่สามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาสุขภาพถ้วนหน้าได้ เช่นเดียวกับประชาชนชาวไทย และมีทางเลือกใดที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาดังกล่าว ผลลัพธ์ในการศึกษาครั้งนี้ คือ การเพิ่มของจำนวนพระภิกษุที่เข้าสู่ระบบประกันสุขภาพ ซึ่งทางผู้เขียนได้ศึกษาประเด็นปัญหาและวิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถสังเคราะห์สร้างโครงการได้ 4 รูปแบบ

รายงานชุดนี้ ผู้เขียนได้จบการศึกษาไว้แล้วแต่ขั้นตอนนำเสนอรูปแบบการประเมินโครงการโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ต้นทุน-ประสิทธิภาพ และเลือกใช้ CIPP Model ในการประเมินโครงการ เนื่องจากมีข้อจำกัดในระยะเวลาในการศึกษา สำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอดศึกษาต่อไปในหลายๆ ประเด็น เช่น

1. ดำเนินงานศึกษาและประเมินโครงการต่อ เน้นในเนื้อหาและประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น เช่น โอกาสหรือความเป็นไปได้ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนและสังคม

2. นำผลการประเมินไปทดลองใช้ โดยศึกษาแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยอาจศึกษากับกลุ่มย่อยในบางพื้นที่ก่อน (Pilot Study)

3. ศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของพระภิกษุต่อการเข้าถึงสิทธิประกันสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

การดี เลียวไพโรจน์. (2554). กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ฟาร์มโชคชัย
ธุรกิจบริการใหม่บนผืนไร่เดิม. เอกสารประกอบการสอนระดับอุดมศึกษา.

การดี เลียวไพโรจน์. (2554). การพัฒนากรณีศึกษาเพื่อการฝึกอบรมข้าราชการ.
กรุงเทพฯ : สำนักงาน ก.พ.

เดชา บัวเทศ. (2553). สุขภาพพระสงฆ์ : รูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมโดย
การมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคกลางตอนบน. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พัชณา เอ็งบริบูรณ์พงศ์. (2553). นโยบาย สาธารณสุขเพื่อคนไร้หลักประกันสุขภาพ
ในประเทศไทย. ใน สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ (บรรณาธิการ), *โรงพยาบาลชุมชน*
ฉบับที่ 4/2553 (หน้า 22-26). นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.

พินิจ พ้าอานวยผล. การประกันสุขภาพ (Health Insurance). [ออนไลน์]. สืบค้น
วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2557, เข้าถึงได้จาก [http://www.med.nu.ac.th/chem/New%20Folder%20\(2\)/New%20](http://www.med.nu.ac.th/chem/New%20Folder%20(2)/New%20)

ภารดร ดังยางหวย. ความเสมอภาคด้านบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานภายใต้โครงการ
หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า. *วารสารวิจัย มช.* (บศ.) 5 (1) : มกราคม-มิถุนายน
2548.

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. (2545). ยุทธศาสตร์การปฏิรูประบบบริการสุขภาพไทย.
สภาการพยาบาล ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (หน้า 1-15).

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. (2553). พระภิกษุสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ. วาระประชุม
ที่ 2.3 ในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 5 (หน้า 1-7). นนทบุรี :
กระทรวงสาธารณสุข.

สรีตรา อินทร์จันทร์. (2554). กระบวนการกองทุนสุขภาพตำบลในชุมชน กรณีศึกษา
อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ. (2557). **กรณีศึกษาด้านการบริหาร**. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย. **การประกันสุขภาพคืออะไร**. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.oic.th/th/home/index.php>
- เอชไลฟ์ แอสซัวรันซ์. (2553). **โครงการประกันสุขภาพสำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณร**. วันที่ค้นข้อมูล 1 กุมภาพันธ์ 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitangdaen-news.eu>
- BuddhistischesKlosterFreising. (2009). **อโรคยา กองทุนสงเคราะห์สุขภาพพระสงฆ์**. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.bodhi-vihara.org>
- Daniel L. Stufflebeam. (2003). **The CIPP model for evaluation**. The 2003 Annual Conference of the Oregon Program Evaluators Network (OPEN). Portland. Oregon.
- G. Thomas. (2011). **A typology for the case study in social science following a review of definition, discourse and structure**. *Qualitative Inquiry*, 17, 6, p.p. 511-521.
- John Cresswell. (2009). **Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches**. London: Sage.
- Margaret Whitehead. (2001). **Equity and health sector reforms: can low-income countries escape the medical poverty trap**. *Lancet*. Vol 358. September 8, pp. 833-836.
- MettanandoBhikku. (2007). **A Buddhist Model for Health Care Reform**. *J Med association Thai* Vol.90. No. 10.
- P Braveman. (2003). **Defining equity in health**. *J Epidemiol Community Health*. 57: pp.254-258.
- Ruchira & Christopher. (2008). **Community-Based Risk Management Arrangements: An overview and Implications for Social Fund Programs**. USA: World Bank.
- Ruchira & Christopher. (2010). **Community-Based Risk Management Arrangements: A Review**. *World Development*. Vol.38, No.7, pp.923-932.

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการศึกษาเพื่อพัฒนา พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

The Role of Rajabhat University in Civic Education for Democracy

รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล¹

Assoc. Prof. Dr. Pathan Suwanmongkol¹

บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขมาเป็นเวลา 81 ปีเศษแล้ว นับแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา สภาพทางการเมืองไทยในปัจจุบันแม้ดูสับสนวุ่นวายอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางความคิด ซึ่งความจริงแล้วก็เป็นเรื่องปกติในระบอบประชาธิปไตยที่คนสามารถมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ แต่สำหรับสังคมไทยแล้วดูเหมือนว่าความแตกต่างทางความคิดกำลังพัฒนาไปสู่ความแตกแยกได้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ปรารถนา ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันหาทางหยุดยั้งหรือแก้ไขปัญหาคือความแตกต่างทางความคิดจนสุดโต่งที่อาจนำไปสู่ความแตกแยกของคนในสังคมไทยได้

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันการศึกษาประจำท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ : จากโรงเรียนสู่มหาวิทยาลัย

ในเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนที่ต่อมาได้กลายเป็นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นในปัจจุบัน นั่นคือ “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” โดยโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์แห่งแรก

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เปิดสอน ณ บริเวณโรงเรียนเด็ก ตำบลสวนมะลิ ถนนบำรุงเมือง จังหวัดพระนคร โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์แห่งแรกนี้ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร² ต่อมาใน พ.ศ. 2461 โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนฝึกหัดครู” เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2461 เปิดสอนหลักสูตรประโยคครูประถม (ป.ป.) หลักสูตร 2 ปี รับนักเรียนจบ ม. 6 และประกาศนียบัตรครูมูล

ใน พ.ศ. 2509 กระทรวงศึกษาธิการยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็น “วิทยาลัยครู” ทำให้สามารถเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.ชั้นสูง) ในอีกประมาณเกือบสิบปีต่อมา ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ทำให้วิทยาลัยครูสามารถเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี

ใน พ.ศ. 2535 วิทยาลัยครูได้รับพระราชทานชื่อเป็น “สถาบันราชภัฏ” และอีกประมาณสามปีต่อมาได้มีพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ ยกฐานะวิทยาลัยครู ให้เป็น “สถาบันราชภัฏ” อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2538 ทำให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู จากนั้นใน พ.ศ. 2545 ได้มีการพระราชทานชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏ” และใน พ.ศ. 2547 สถาบันราชภัฏ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏ” อย่างเป็นทางการ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังเช่นทุกวันนี้โดยมีจำนวน 40 แห่ง³ (ข้อมูล ณ พ.ศ. 2556)

จากวิวัฒนาการของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์จนกลายมาเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในเวลาว่าหนึ่งศตวรรษหรือประมาณ 110 ปี นับว่า เป็นระยะเวลาที่ยาวนานที่ บ่มเพาะสถาบันการศึกษาดังกล่าวนี้ให้มีประสบการณ์ความชำนาญในการผลิตบุคลากรทางการศึกษาออกสู่สังคมไทยเพื่อทำหน้าที่ในการสั่งสอนอบรมเด็กและเยาวชนของสังคมไทยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์อันมีคุณค่าและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

² มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครนับเป็นสถาบันฝึกหัดครูที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย ได้รับการสถาปนาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในนาม “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” สังกัดกระทรวงธรรมการ ทำหน้าที่ผลิตครูเพื่อรองรับการขยายตัวของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 เป็นสถานศึกษาด้านการฝึกหัดครูแห่งแรกของประเทศไทยมีมิสเตอร์กรีนรอด ชาวอังกฤษเป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก

³ นับแต่ได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยใน พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจนถึงขณะนี้ (พ.ศ. 2557) มีมหาวิทยาลัยราชภัฏกระจายอยู่ทั่วประเทศจำนวน 40 แห่ง อยู่ในกรุงเทพมหานครจำนวน 6 แห่ง และในภูมิภาคอีก 34 แห่ง

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏก่อน พ.ศ. 2547

ดังกล่าวมาข้างต้น มหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะแรกเริ่มเป็นเพียงโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการฝึกหัดทรัพยากรบุคคลเพื่อมาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่ประสงค์เข้ารับราชการตามแบบตะวันตก เนื่องจากในยุคนั้นเป็นช่วงเวลาที่รัชกาลที่ห้าได้ทรงปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ทั้งทางด้านการเมือง การบริหาร เศรษฐกิจ สังคมให้ทันสมัยตามแบบตะวันตกจึงมีความจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้สมัยใหม่เข้ามาช่วยรับราชการในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ และในสมัยนั้นสถานที่ที่พอจะให้การศึกษแก่ประชาชนก็มีเพียงในวังและวัดเท่านั้น การที่รัชกาลที่ห้าได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ขึ้นจึงนับว่า ทรงมีสายพระเนตรที่กว้างไกลและเห็นความสำคัญของการศึกษาว่า เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าในอนาคต

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์มาเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูก่อนได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูใน พ.ศ. 2518 ทำให้สามารถเปิดการสอนในระดับปริญญาตรีได้นับเป็นก้าวสำคัญโดยเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตครูที่ได้ชื่อว่าเป็น “แม่พิมพ์ของชาติ” ออกไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศนับเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในสมัยนั้น

ดังนั้น ทั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครู ต่างก็ทำบทบาทหลักในการผลิตบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ทางด้านการศึกษาเป็นหลักมาโดยตลอดเป็นเวลาประมาณหนึ่งศตวรรษเศษ

จนกระทั่ง พ.ศ. 2538 วิทยาลัยครูก็พัฒนาก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่งคือ ได้รับการยกฐานะเป็น “สถาบันราชภัฏ” ใน พ.ศ. 2538 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราพระราชลัญจกร ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์มาเป็นตราสัญลักษณ์ประจำสถาบัน

บทบาทของสถาบันราชภัฏได้รับการขยายบทบาทกว้างมากขึ้น โดยมีบทบาทสำคัญนอกเหนือไปจากการผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครูแล้ว ยังมีบทบาทในการให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง การวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย นับเป็นอีกก้าวสำคัญของสถาบันที่มีบทบาทด้านการผลิตครูมากกว่าหนึ่งร้อยปีแล้ว

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏภายหลังการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย

ใน พ.ศ. 2547 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 โดยให้มีบทบาทหน้าที่ดังนี้⁴

“...เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ในการส่งเสริมการเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล เพื่อสร้างและพัฒนางานความรู้ สร้างบัณฑิตที่มีความรู้คู่ความดี สร้างสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติ เสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ประสานความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชนและองค์กรอื่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมทั้งศึกษาส่งเสริม สืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและสังคม...”

จากเหตุผลการประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ดังกล่าวสะท้อนถึงความคาดหวังที่มีต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏว่า ให้เป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” แสดงให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏมีความผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกับท้องถิ่นโดยมีพันธกิจสำคัญคือ “การพัฒนาท้องถิ่น” อันนับเป็นพันธกิจสำคัญที่มหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งพึงตระหนักในเรื่องนี้ โดยมีวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ในการ “...ส่งเสริมการเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล...”

นอกจากนี้ มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ยังกำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยฯ ไว้ดังนี้

1) แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล

2) ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ

⁴ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547

3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

4) เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และนักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

5) เสริมสร้างการแข่งขันของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

6) ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

7) ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

8) ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

จากเหตุผลการประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ และภาระหน้าที่ตามที่กฎหมายฉบับนี้กำหนดที่กล่าวมาข้างต้นยืนยันชัดเจจนถึงอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้อย่างดีว่า เป็นมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น เพื่อคนในท้องถิ่น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งทางการบริหาร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และช่วงเวลาที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏก็ดำเนินบทบาทดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องโดยมีการเปิดการเรียนการสอนหลากหลายสาขาวิชา อาทิ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาการจัดการ เทคโนโลยีการเกษตร คุรุศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นับแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา คนไทยจำนวนมากเชื่อว่า การเมืองไทยกำลังเข้าสู่การปฏิรูปการเมือง ซึ่งจะทำให้การเมืองไทยพัฒนาสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงกว่าสิบปีต่อมาดูเหมือนว่า การเมืองไทย

ยังวนเวียนอยู่กับปัญหาเดิมๆ เช่น การซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น การคอร์รัปชันของนักการเมือง ความอ่อนแอของพรรคการเมือง รัฐสภา รัฐบาล ในที่สุดนำไปสู่การรัฐประหารในปี 2549 ส่งผลให้การเมืองไทยกลับเข้าสู่วงจรอุบาทว์อีกครั้งหนึ่ง และประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาใช้กับสังคมไทยในปี 2550 เป็นฉบับที่ 18 ทำให้การเมืองไทยกลับมาสู่เส้นทางประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง

แต่ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา สังคมไทยเผชิญกับความวุ่นวายทางการเมือง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายชุดโดยนับแต่ พ.ศ. 2551 จนถึง พ.ศ. 2557 มีรัฐบาลมาแล้ว 4 ชุด บางรัฐบาลมีอายุแค่ 75 วันเท่านั้น และที่สำคัญคือ ความแตกต่างทางความคิดของกลุ่มคนในสังคมและผลประโยชน์ของนักการเมืองและกลุ่มอำนาจทั้งหลายได้แบ่งคนในสังคมไทยออกเป็นหลากหลายกลุ่ม หลายสีส่งผลกระทบทางการเมือง การบริหาร เศรษฐกิจ สังคมอย่างมาก และมีข้อเสนอในการปฏิรูปประเทศไทย จากหลายองค์กร หลายกลุ่มในเชิงโครงสร้าง และสถาบัน

แต่ในความเห็นของผู้เขียน สิ่งหนึ่งที่ต้องมีการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนคือ **ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย** เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในที่นี้หมายถึง การที่คนในสังคมนั้นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยอย่างเพียงพอ มีความตระหนักและยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย และมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

สถาบันหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่า จะมีบทบาทในการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ทำไมต้องเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ เหตุผลสำคัญก็คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษาของท้องถิ่น โดยคนของท้องถิ่น เพื่อคนในท้องถิ่นนั่นเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างชัดเจนดังนี้

บทบาทแรก ได้แก่ บทบาทด้านการเรียนการสอน เป็นภาระหน้าที่สำคัญลำดับแรกของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เมื่อพิจารณาภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ข้อ (4) ว่า “...เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่น ให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงาน

พัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม...” ทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏมุ่งให้ความสำคัญแก่บรรดาผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา นักการเมืองท้องถิ่นโดยการให้ความรู้ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษาปกติ แต่นอกจากกลุ่มผู้นำดังกล่าวนี้แล้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏควรให้ความสำคัญกับพลเมืองในชุมชนท้องถิ่นด้วยในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนสำคัญที่เป็นฐานรากของประชาธิปไตยในสังคม โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏต้องมีกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ ความตระหนักและความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่องโดยร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประจำจังหวัด สำนักงานท้องถิ่นจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีความพร้อมควรพิจารณาจัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้นมาเพื่อดำเนินการจัดการเรียนการสอนและทำภาระหน้าที่ดังกล่าวนี้ (สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ยังไม่มีคณะรัฐศาสตร์แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งในคณะสังคมศาสตร์หรือนิติศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์)

บทบาทที่สอง ได้แก่ บทบาทด้านการวิจัย ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏควรมิถุการณ์นโยบายส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยท้องถิ่น เช่น การวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ การวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่น การวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยของประชาชนในท้องถิ่น การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนต่อการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏอาจประสานงานกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อขอการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการวิจัยในฐานะที่คณะกรรมการการเลือกตั้งก็มีหน้าที่สำคัญในการให้ความรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนด้วย หรือจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยขึ้นในมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางการเมืองที่เป็นอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน หรือการอบรมแบบมีส่วนร่วมหรือการพัฒนาสื่อการศึกษาอันเป็นการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

บทบาทที่สาม ได้แก่ บทบาทด้านการให้บริการสังคมประชาธิปไตย เป็นบทบาทของการนำความรู้สู่ชุมชนในฐานะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษาหลักในพื้นที่โดยดำเนินการผ่านรูปแบบต่างๆ เช่น การนำเอกสารความรู้ การทำรายการวิทยุชุมชน การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ การจัดเวทีเสวนาเพื่อแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกับชาวบ้าน การจัดคลินิกประชาธิปไตย เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถประสานงานกับสถานีวิทยุชุมชน สื่อประชาสัมพันธ์ของรัฐในท้องถิ่น เคเบิลทีวีในท้องถิ่น ตลอดจนวัดในการร่วมกันเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยไปทั่วท้องถิ่น

บทบาทที่สี่ ได้แก่ บทบาทในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยท้องถิ่น เป็นบทบาทที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถดำเนินการได้โดยเริ่มจากภายในมหาวิทยาลัยก่อนเพื่อเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏต้องสร้างสภาพแวดล้อมของความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นภายในมหาวิทยาลัย เช่น วัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เกิดขึ้นภายในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรสนับสนุน นักศึกษาโดยเริ่มจากการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ในการบริหารงาน และการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบส่วนรวมของมหาวิทยาลัย การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามที่ตัดสินใจร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของผู้บริหารและคณาจารย์ หรือในการเรียนการสอน คณาจารย์ต้องส่งเสริมให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นที่บางครั้งอาจแตกต่างจากอาจารย์ได้ก็ให้ถือเป็นเรื่องปกติในระบอบประชาธิปไตย การสร้างบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยในวิถีปฏิบัติจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น และเมื่อมหาวิทยาลัยมีวิถีปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยแล้วก็สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปถ่ายทอดสู่โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยราชภัฏในยุคปัจจุบันนี้ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสามารถแสดงบทบาททั้งสี่เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ และหากมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีอยู่ในจังหวัดส่วนใหญ่ของประเทศดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยของประชาชนคนไทยให้มากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาการ
ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขที่
มั่นคง ยั่งยืนในอนาคต.

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. (2557). มหาวิทยาลัยราชภัฏ. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่
9 มีนาคม 2557 จาก www.pnru.ac.th.

“พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547,” (2547, 10 มิถุนายน). ราชกิจจา
นุเบกษา. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก. หน้า 1-24.

วิถีวัฒนธรรมการแต่งกายและอาหารกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง

Cultural Pathway of Costumes and Foods of Thai Daeng Tribe

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ราชนันท์ นิลวรรณภา¹

Asst. Prof. Dr. Rachan Ninwannapha¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเสนอข้อมูลด้านวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดง บ้านสบฮาว เมืองสบเบา แขวงหัวพัน สปป.ลาว โดยนำเสนอในประเด็นเรื่อง การแต่งกาย และอาหารการกิน กล่าวคือการแต่งกาย ผู้ไทแดงบ้านสบฮาวผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น ผืนผ้าซิ่นจะต่อตีนด้วยผ้าปักกลดลายสวยงาม และต่อหัวซิ่นด้วยแถบผ้าสีขาว สีแดง หรือผ้าลาย ให้ยาวขึ้นไปจนถึงระดับดอกของผู้นุ่ง ซิ่นที่นิยมนุ่งกันคือ ซิ่นมุก สวมเสื้อผ้าฝ้ายสีดำ เป็นเสื้อผ่าหน้า ตัดเย็บพอดตัว ดึงส่วนชายเสื้อด้านขวามาทับด้านซ้ายแล้ว เย็บส่วนปลายด้านล่างติดกัน ขลิบขอบชายเสื้อตั้งแต่ด้านล่างขึ้นมารอบคอและไปสุดที่ปลายอีกข้างหนึ่งซึ่งผ้าที่นำมาขลิบมีทั้งผ้าสีล้วนและผ้าที่มีลวดลายสวยงาม แขนเสื้อยาวจนถึงข้อมือปลายแขนเสื้อมีทั้งที่ขลิบปลายและไม่ขลิบ ความยาวของตัวเสื้อจะยาวเลยหน้าอกลงมาเล็กน้อย นอกจากนี้ผู้หญิงจะนำเส้นฝ้ายรวมกันได้ประมาณหนึ่งกำมือมาทำเป็นสายรัดเอว เรียกว่า สายแอ้ง และจะพันหัวด้วยผืนผ้าฝ้ายที่มีความกว้างประมาณครึ่งเมตร ยาวสามเมตร พันครึ่งตามด้านยาวแล้วพันรอบหัวให้แน่นแล้วเก็บปลายผ้า มีคำเรียกลักษณะการแต่งกายของผู้ไทแดงที่เป็นเอกลักษณ์ว่า “ซิ่นเหลือ เสื้อบ่พอ” ส่วนผู้ชายจะนุ่งเสื้อผ้าฝ้ายแขน ผ้าหน้าทำเชือกมัดสองด้านแทนกระดุม ย้อมสีดำ คอไม่มีปก สวมกางเกงผ้าฝ้าย ตัดเย็บเป็นกางเกงหัวรูตใส่เชือกมัด มีทั้งแบบขาสั้นและขายาว

อาหาร ผู้ไทแดงบ้านสบฮาวจะกินพืชผักที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และนิยมปลูกพืชผักไว้กินเอง มีการเลี้ยงสัตว์จำพวกหมู เป็ด และไก่ เอาไว้เป็นอาหาร นอกจากนั้นก็จะหาสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำเพื่อนำมาทำเป็นอาหารในการดำเนินชีวิต ผู้ไทแดงมีอาหารหลายประเภท และมีวิธีการปรุงอาหารหลายแบบ ประกอบด้วย อาหารประเภทหมก ปิ้งย่าง คั่ว เอาะ แกง ต้ม จูบ นึ่ง ลาบ และจะมีประเภทเครื่องจิ้มประกอบด้วยแจ่วพริกดิบ แจ่วบอง แจ่วปลาบ้ำ ผู้ไทแดงมีวิธีถนอมอาหาร คือ การทำปลาร้า เรียกว่า “ปาแหลก” และนำเนื้อมาทำเรียกว่า “ซิ่นแหลก” มีการทำปลาบ้ำ ปลาต้ม และเนื้อต้ม ส่วนเครื่องดื่มที่นิยมคือ การดื่มเหล้า ซึ่งมีอยู่สองชนิดคือเหล้าไห หรือ สำ และเหล้าขาว หรือเหล้าต้ม

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดง, การแต่งกาย, อาหาร

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

This article intended to present the information on the way of life of the PhuThai Daeng tribe at Sobhao village, Sobbao district, HuaPhan province focusing on the costumes and foods. For the costumes of the PuThai Daeng tribe, the lady will wear the wrapped-around skirt or Sinh with the beautiful woven cloth at the Teen Sinh or the foot of Sinh, while the HuaSinh or the top of Sinh was sewed with the white, red, or painted cloth to lengthen the top of the Sinh to the breast of the wearer. The most popular Sinh is SinhMook. The PhuThai Daeng tribe women wear fit and thick black blouse which is made of cotton. The right bottom flap of the blouse was put on the left one and sewed the edge of each one together. The flaps were trimmed from the bottom one to the one around the neck. The cloth used to trim including color fabric and beautiful painted one. The sleeves are as long as the wrist of the wearer. They might be trimmed or not. The blouse is just a few longer than the breast of the wearer. The PhuThai Daeng tribe lady will bring a bundle of cotton to make a belt which is called SaiAeng. It will be wrapped with the with 50 cm. wide and 300 cm. long cotton cloth. The cloth will be folded at the middle of the length. It is, therefore, wrapped around at the edge. There is a phrase used to call the costumes of the PhuThai Daeng tribe lady as SinhLue, Sue Bo Pho or Too long skirt, but too short blouse. For the PhuThai Daeng tribe men, they wear the cotton shirt. The edge of each sleeves are separated and sewed with the rope as a button. The shirt is dyed into black and it has no collar. The PhuThai Daeng tribe men wear the cotton pants or shorts stuffed with the rope on the top edge as a belt to tighten.

The Phu Thai Daeng tribe mainly consumes the natural vegetables and ones from household plantation. They also feed poultries and pigs for foods. Moreover, they also hunt some terrestrial and aquatic animals in a wild for foods. There are many kinds of foods of Phu Thai Daeng tribe including steamed, grilled, roasted, soup, curry, and salad. There are also some dips which are chili sauce, fermented fished sauce, and Pla Bam fish sauce. The Phu Thai Daeng tribe preserves their food by fermentation and pickling such as fermented fish, salty meat, pickle fish, and pickle meat. There are two kinds of liquors for the Phu Thai Daeng tribe which are rice wort and rice whisky.

Keywords: Phu Thai Daeng Tribe, Costumes, Foods

กลุ่มชาติพันธุ์ “ไทแดง” คือผู้คนในตระกูลไทกลุ่มหนึ่ง ที่ได้รับความสนใจและเป็นที่รู้จักกันมานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝีมือด้านการทอผ้า ซึ่งมีชื่อเสียงไปทั่วโลก อย่างไรก็ตามข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มผู้ไทแดงนี้ก็ยังไม่มีความชัดเจนทั้งในด้านที่มาและอัตลักษณ์ต่างๆ ทางชาติพันธุ์ จากการที่ได้มีโอกาสไปศึกษาเกี่ยวกับไทแดงในเมืองสบเบา แขวงหัวพัน จึงใคร่ขอเสนอข้อมูลด้านวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ไทแดงในประเด็นเรื่อง การแต่งกาย และอาหารการกิน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การแต่งกาย

“ซิ่นเหลื่อ เลื่อ บ่ พอ” คำกล่าวนี้เป็นที่รับรู้และเข้าใจกันดีในหมู่กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในแขวงหัวพันและบริเวณชายแดนลาวเวียดนามว่า เป็นลักษณะการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้ไทแดง

1.1 การแต่งกายผู้หญิง

การแต่งกายของผู้หญิงไทแดงนั้น มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งเป็นที่รับรู้กันทั่วไป และมีคำเรียกติดปากว่าเป็นลักษณะแบบ “ซิ่นเหลื่อ เลื่อ บ่ พอ” ความภาษาไทยว่า “ผ้าถุงเหลื่อ เลื่อไม่พอ” เนื่องจากลักษณะการแต่งกายของผู้หญิงไทแดงนั้น จะสวมเสื้อตัวเล็กและนุ่งผ้าถุงเหน็บชายผ้าไว้ที่อก ดูเหมือนว่า เลื่อนั้นยาวไม่พอ ส่วนผ้าถุงที่นุ่งนั้นก็ดูยาวเลยขึ้นไปเกินกว่าปกติ รายละเอียดเครื่องแต่งกายและการแต่งกายของผู้หญิงไทแดงมีดังนี้

ผ้าโพกหัว เรียกว่า ผ้าซัน ซึ่งหากเป็นหญิงที่แต่งงานแล้วจะโพกหัวด้วยผ้าสีดำ ส่วนหญิงที่ยังไม่มีครอบครัวจะโพกหัวด้วยผ้าสีเขียวหรือสีฟ้า การโพกหัว จะเอาผ้าพันทบจนกว้างประมาณ 5 นิ้ว มัดไขว้หลังศีรษะเอาปลายข้างหนึ่งต่อขึ้น อีกข้างปล่อยปลาย หรือเหน็บชายไว้

ภาพที่ 1 นางเสียงลาวัน สอนสุวัน อายุ 28 ปี บ้านสบฮาวแต่งกายชุดผู้ไทแดง

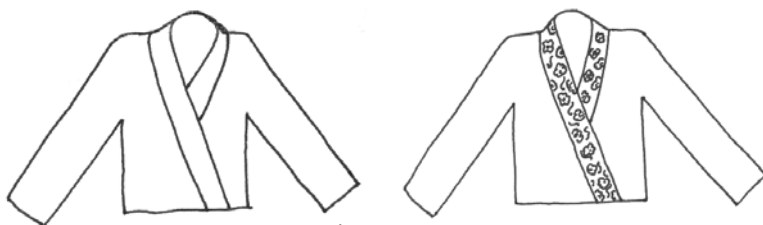

ภาพที่ 2 การโพกหัวด้วยผ้าชั้นของผู้หญิงไทแดง

ภาพที่ 3 การโพกหัวด้วยผ้าเปียวของผู้หญิงไทดำเมืองชำเหนือ

ตัวเสื้อ ผู้ไทแดงบ้านสบฮาวนั้นมีลักษณะเป็นเสื้อแบบผ่าหน้า ชายเสื้อยาวเลยหน้าอกลงมาเล็กน้อยแต่ไม่ถึงเอว แขนเสื้อเข้ารูป ไม่มีกระดุมแต่จะทำเป็นเชือกมัดด้านในหรือทำเป็นตะขอดิด ตัวเสื้อขนาดพอดีตัว เวลาสวมเสื้อจะเอาชายด้านขวาทับด้านซ้าย ย้อมเสื้อเป็นสีดำด้วยต้นครามหรือต้นฮ่อม ส่วนคอและปลายแขนนิยมนำผ้าสีขาว สีแดง สีฟ้า สีเขียว หรือผ้าที่มีลวดลายสวยงามมาเย็บรอบคอลงไปจนสุดชายเสื้อทั้งสองข้าง และแขนเสื้อมีขอบขลิบ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ไทแดงกลุ่มอื่นๆ ที่มีเสื้อเป็นแบบผ่าหน้าและติดกระดุมเงินเป็นรูปผีเสื้อกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร เรียกว่าหมากเหนียง สีเสื้อของผู้หญิงไทแดงนั้น ผู้หญิงสูงอายุจะนิยมใส่เสื้อสีดำ สีฟ้า หรือสีเขียว ส่วนหญิงสาวจะนิยมใส่สีอ่อน

ภาพที่ 4 แบบเสื้อผู้หญิงไทแดงบ้านสบฮาว

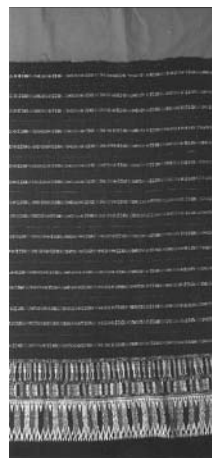

สายแอ้ง หรือ สายรัดเอว ทำมาจากเส้นฝ้ายหลายๆ เส้นรวมกันประมาณหนึ่งกำมือ ส่วนมากนิยมใช้ฝ้ายย้อมสีเปลือกไข่ หรือสีทองอ่อนนำมารัดเอวไว้ สำหรับผู้ที่มิฐานะติจะมีสายสร้อยทำด้วยเงินจะมากขึ้นอยู่กับฐานะ ร้อยติดอยู่กับสายแอ้งด้วย และสายสร้อยเงิน นั้นจะมีผอบทำจากเงิน เรียกว่า “หมากหลาว” อันหนึ่งใหญ่อันหนึ่งเล็ก เป็นรูปคล้ายหัวใจเป็นกล่อกลีประมาณ ครึ่งนิ้ว มีฝาเปิดปิดได้เอาไว้เก็บของมีค่าเช่นแหวน ต่างหู ระหว่างหมากหลาวมีตัวผีเสื้อเล็กๆ อยู่ตรงกลางกำกับสายสร้อยเงิน ให้เรียงเป็นแนวจากกันเป็นแผ่น หมากหลาวอันใหญ่จะเอาขึ้นไปเหน็บไว้ที่ผ้ารัดเอวเห็นโผล่ขึ้นมาจากผ้านิดหน่อย ส่วนสายสร้อยเงินนั้นห้อยทาบบนตัวขึ้น (ส.สินทอง และ บ. เจืองมะนิวง, 2007, 37)

ผ้าขึ้น ผู้หญิงไทแดงนิยมนุ่งผ้าขึ้นที่เป็นผืนยาวต่อตีนขึ้นด้วยผ้าที่ทอเก็บดอกลายขวาง หรือลายเกาะดอก ที่มีสีสันทวยงามแตกต่างกันไปตามความชอบ ตัวผ้าขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น ขึ้นมุก ขึ้นทิว หรือขึ้นตะลั่น แต่ที่นิยมกันมากในเขตสบฮาวคือชนิดที่เรียกว่าขึ้นมุกซึ่งมีหลายแบบเป็นลายมุกต่อลายยกไหมเป็นชั้นๆ บนพื้นสีดำสีแดงแก่ ส่วนลายมุกมีตั้งแต่มุกสี่ ไปจนถึงมุกหก นอกจากนี้ผู้ไทแดงจะต่อหัวผืนผ้าขึ้นด้วยแถบผ้าสีดำ สีแดง และแถบผ้าลายตามลำดับขึ้นมา หรืออาจจะใช้แถบผ้าสีอื่นๆ เช่น สีฟ้า หรือสีขาว ก็ได้ แล้วแต่ความชอบ นอกจากนี้ผู้ไทแดงยังนิยมนุ่งผ้าขึ้นอีกประเภทหนึ่งเรียกว่าขึ้นหมี ซึ่งขึ้นหมีไทแดงนั้นจะมีเอกลักษณ์ด้านการใช้สีคือใช้สีแดง และสีดำเป็นพื้นหลัก และใช้สีเหลือง สีเขียว และสีสด เป็นสีสลับดอก

ภาพที่ 5 ขึ้นหมี ตาดำแดง

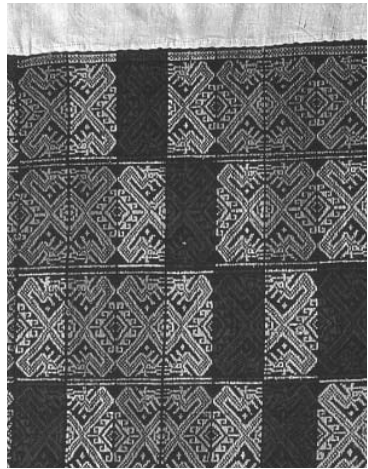

ภาพที่ 6 ขึ้นมุกหวานตีนปัก

ที่มา เวียงคำ นันทะวงดวงสี, 2006, หน้า 36 และ 39

ลวดลายของผ้าซิ่นเผ่าไทแดงในแขวงหัวพันนั้นมีความสัมพันธ์กับสัตว์อันเป็นที่นับถือประจำตระกูล ซึ่งไทแดงเรียกว่า “จาว” เวียงคำ นั้นท่วงดวงสี กล่าวว่าเป็นไปได้อย่างสูงที่ในอดีตจะมีการทอลวดลายสัตว์ซึ่งเป็นที่นับถือ บูชา ของแต่ละตระกูล ไว้ในผ้า และซิ่น ใช้เฉพาะในตระกูลของตน ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับกลุ่มอื่นๆ มากขึ้น จึงเกิดการแลกเปลี่ยนลาย และผสมผสานกันกับลวดลายของกลุ่มต่างๆ กลุ่มผู้ไทแดงมีการนับถือสัตว์ประจำตระกูลดังนี้ จาวลก นับถือ ไก่ป่า จาวลอ นับถือ นกตั่งล่อ จาวคาชน นับถือ ปลาไหล งู และตะพานน้ำหรือเรียกปลาผา จาวคาลัก นับถือ นกกดคา จาววี นับถือ พัด ไม่ให้เอามาพัดไฟ จาวเลื่อง นับถือ เสือ และจาวเงิน นับถือ เจือก และนาถ(เวียงคำ นั้นท่วงดวงสี, 80) สุมิตร ปิติพัฒน์ (2551) กล่าวถึงเครื่องแต่งกายไทแดงว่า ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาด มีผ้าปัก ผ้าทอลวดลายโบราณ โดยเฉพาะผ้าซิ่น จะมีลวดลายเหมือนลายพันปีก่อน กลุ่มไทแดงในเวียดนาม นิยมใช้สีแดงในการปักทอผ้าซิ่น และเย็บขลิบชายผ้าด้วยสีแดง

ภาพที่ 7 ซิ่นเกาะดอกลายงูเหลือม ผู้ไทแดง ภาพที่ 8 ซิ่นเกาะดอกลายงูเหลือม ผู้ไทแดง
ที่มา เวียงคำ นั้นท่วงดวงสี, 2006, หน้า 42 และ 45

นอกจากนี้บางโอกาสผู้หญิงไทแดงจะห่มผ้าในลักษณะห่มเฉียงด้วยผ้าที่เรียกว่า ผ้าตุ่ม ซึ่งมีความกว้างประมาณครึ่งเมตร และมีความยาวประมาณสามเมตร มักจะทอด้วยไหม ทำเป็นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ บนพื้นผ้าสีแดง หรือสีขาว หรือบางคนทอด้วยฝ้ายเป็นลวดลายเรขาคณิตใช้หม่อนอนก็มี

ภาพที่ 9 รูปแบบกางเกงชายชาวผู้ไทแดง ภาพที่ 10 รูปแบบกางเกงชายสั้นผู้ไทแดง

การแต่งกายในพิธีศพ เมื่อมีผู้เสียชีวิตในบ้านผู้ไทแดง ญาติพี่น้องทางสายเลือด และญาติพี่น้องที่เป็นจาวเดียวกัน จะต้องมาเป็นเจ้าภาพทั้งหมดและการแต่งกายของกลุ่มญาติพี่น้องของผู้ตายทั้งหญิงและชาย จะต้องสวมใส่เสื้อซึ่งมีลักษณะเป็นเสื้อแขนสั้น ผ่าอก ไม่มีคอที่ตัดเย็บจากผ้าฝ้ายด้ายดิบสีขาวสวมทับกับชุดแต่งกายปกติ ใส่หมวกที่ตัดเย็บจากผ้าชนิดเดียวกัน ผู้ชายจะใส่กางเกงขาวาวที่ตัดเย็บจากผ้าชนิดเดียวกันด้วย ส่วนคนที่มาร่วมงานจะแต่งตัวกันตามปกติ มิได้กำหนดว่าต้องสวมใส่ชุดสีดำ

ภาพที่ 11 ชุดแต่งกายของญาติผู้ตายในงานศพผู้ไทแดงบ้านสบฮาว

2. อาหาร

อาหารการกิน ส่วนมากจะกินผักตามธรรมชาติ สัตว์ป่า และอาหารหลักคือ ปลาในแม่น้ำมา

2.1 ประเภพหมก วิธีการทำคือ นำอาหารที่ต้องการจะพหมกมาสมเครื่องปรุง ประกอบด้วยพริก เกลือ น้ำปลา ร้า คลุกให้เข้ากัน แล้วใส่ใบตองห่อ จากนั้นนำห่อตองนี้ไปวางบนถ่าน ซึ่งถ่านไฟนี้จะโรยซีเฒ่าไว้เพื่อไม่ให้ถ่านร้อนมากและไม่ให้ไฟไหม้ใบตอง ก่อนที่อาหารจะสุก ดังนั้นความร้อนที่ใช้พหมกจะไม่ร้อนมาก เมื่ออาหารในห่อใบตองสุกถ่านไฟก็ดับพอดี อาหารที่นิยมนำมาพหมก คือ เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย ปลา และพหมกไข่

ภาพที่ 12 พหมกไคพหิณ

2.2 ประเภพหบั้ง วิธีการทำคือ นำอาหารที่จะบั้งมาทำเป็นชิ้น คลุกเกลือหรือเครื่องปรุง ประกอบด้วยพริกสดตำละเอียด เกลือ ใบหอม ผักชี หั่น เสร็จแล้วนำไปใส่ไม้หีบ หรือเสียบแล้วบั้งบนถ่านไฟอ่อนๆ จนสุก และตองหมั่นพลิกอาหารที่กำลังบั้ง เพื่อมีให้อาหารไหม้ อาหารประเภพหบั้ง เมื่อสุกแล้วก็จะนำมากินทันที เนื้อที่นิยมนำมาบั้ง คือ เนื้อ ปลา ผักบางชนิด เช่น บอน มะเขือ

ภาพที่ 13 อาหารประเภพหบั้ง

2.3. ประเภพหย่าง วิธีการทำคือ นำเนื้อสัตว์มาคลุกเกลือ แล้วนำมาเสียบไม้หรือไม้หีบ นำไปย่างในไฟอ่อนๆ จนกระทั่งผิวด้านนอกแห้งส่วนข้างในจะยังไม่สุกดี และการย่างจะใช้ระยะเวลาเนิ่นนาน ส่วนมากจะย่างเพื่อถนอมอาหารไว้เก็บไว้กินในภายหลัง

ในกรณีที่ได้น้ำมันจำนวนมาก กินไม่หมด เช่น ย่างเนื้อวัว เนื้อควาย หรือเนื้อสัตว์ป่า ที่มีขนาดใหญ่

2.4 ประเภทคั่ว วิธีการคือ โขลกเครื่องปรุงประกอบด้วยพริก หอม กระเทียม เกลือ ให้แหลกแล้วตักทั้งหมดลงใส่ในหม้อ ใส่ น้ำลงไปเล็กน้อย จากนั้นจึงนำ เนื้อ และผักลงไปคั่วพอสุกเติมน้ำปลา หรือน้ำปลาร้า พอเริ่มแห้ง จึงนำลง อาหาร ที่นิยมนำมาคั่ว คือ เนื้อซึ่งโดยมากจะคั่วใส่ผัก

ภาพที่ 14 อาหารประเภทคั่ว

2.5 ประเภทเอาะ วิธีการทำเหมือนกับคั่ว แต่จะใส่น้ำในปริมาณมากกว่าคั่ว ที่นิยมนำมาเอาะ คือ หอย และเนื้อสัตว์

2.6 ประเภทแกง วิธีการทำเหมือนกันกับการคั่ว และเอาะ แต่จะใส่น้ำใน ปริมาณที่มากกว่าเอาะ เนื้อที่นิยมนำมาแกง คือ เนื้อสัตว์ทุกชนิด ปลา ปลาไหล เป็นต้น การแกงมักจะแกงใส่ผักหรือหน่อไม้

ภาพที่ 15 อาหารประเภทแกง

2.7 ประเภทต้ม วิธีการทำคือ ต้มนำให้เดือดแล้วนำเนื้อสัตว์ที่จะต้มมาสับ เป็นชิ้นขนาดใหญ่ หากเป็นสัตว์ตัวเล็กจะต้มทั้งตัวเช่น ไก่ เป็นต้น ใส่ลงไปในหม้อ ใส่เกลือต้มให้สุก หรือเปื่อย จากนั้นตักออกมาสับหรือหั่นเป็นชิ้นจิ้มกินกับน้ำพริก

อาหารประเภทต้ม

2.8 ประเภทจืด วิธีการทำคือ นำเนื้อ หรือผักมาต้มให้สุก เมื่อสุกแล้วนำมา สับหรือฉีกเป็นชิ้นเล็กๆ จากนั้นใส่เครื่องปรุง ประกอบด้วยพริกป่น น้ำปลา ผงชูรส น้ำปลาร้า และเครื่องเทศจำพวกต้นหอม ผักชี สะหระแห่น

ภาพที่ 16 อาหารประเภทจืด

2.9 ประเภทนึ่ง วิธีการทำคือ นำอาหารที่ต้องการจะนึ่งนั้นมาผสมกับเครื่องปรุง แล้วห่อใส่ใบตอง จากนั้นนำไปนึ่งในภาชนะเรียกว่า “ไห” ถ้าหากเป็นประเภทผัก นำ ไปนึ่งได้เลย อาหารที่นิยมนำมานึ่ง คือ นึ่งปลา กบ เขียด หมูมัด และผักต่างๆ

ภาพที่ 17 อาหารประเภทนึ่ง

2.10 ประเภทลวก วิธีการทำคือ เอาเนื้อมาสับให้ละเอียด จากนั้นต้มน้ำพริก ไส้ สับหนึ่งใส่ลงไป จากนั้นใส่เครื่องปรุงจำพวกพริก หอม กระเทียม ที่นิยมนำมาลวก คือ เนื้อสัตว์ ปลา เต้า เห็ด

ภาพที่ 19 อาหารประเภทลาบ

2.11 เนื้อส้ม วิธีการทำ เอาเนื้อมาหั่นเป็นชิ้นพอดีคำ หมักไว้หนึ่งคืน จากนั้นเอาเกลือใส่ เอาข้าวสุกใส่ แล้วคลุกให้เข้ากันหมักใส่หม้อหรือไหไว้ เรียกว่า “จิ้นแลก” หรือ “จิ้นเหม็น”

2.12 ปลาส้ม วิธีการทำคือ นำปลามาประสมกับเกลือในอัตราอัตราปลาหนึ่ง กิโลกรัม ต่อเกลือสองชิต และข้าวสุกหนึ่งถ้วย คลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วนำไปใส่ไหไว้ ประมาณสิบถึงสิบห้าวัน ก็นำมากินได้

2.13 ปาแหลก (เหมือนปลาร้าทางภาคอีสานของไทย) วิธีการทำคือ นำปลา มาผ่าท้องเอาเครื่องในออกหมักไว้ หนึ่งวัน จากนั้นล้างปลาให้สะอาด แล้วจึงนำเกลือ มาใส่ ในอัตราปลาหนึ่งกิโลกรัม ต่อเกลือสองชิตคลุกให้เข้ากัน จากนั้นนำไปใส่ไหหรือ ภาชนะอื่น เก็บไว้กินได้นานผู้ไทแดงเรียกว่า “ปาแหลก” บางคนอาจจะเติมเหล้าต้ม ลงไปด้วยจะทำให้มีรสชาติดีขึ้น ปลาทุกชนิดสามารถนำมาทำปลาร้าได้ นอกจากปลา แล้วอาจจะนำเนื้อวัว หรือเนื้อควายมาทำก็ได้

2.14 ปลาบ้ำ วิธีการทำคือ นำเอาปลามาหมักไว้ครึ่งวันจากนั้นใส่เกลือใน ปริมาณมากกว่าปลาร้าหนึ่งเท่าหมักใส่ไหไว้ประมาณหนึ่งเดือน บีบเอาน้ำออกจากปลา แล้วเอาน้ำนั้นไปต้มให้สุกแล้วนำไปใส่ในไหเหมือนเดิม และทำเช่นนี้สามครั้ง รอน้ำใน ไหแห้งลงจนขึ้น ปกติจะใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือนก็นำมากินได้ หากรีบรับประทาน เวลาสิบวันก็นำมากินได้ยิ่งเก็บไว้นานก็ยิ่งมีรสชาติดี ปลาที่นำมาทำปลาบ้ำ จะเป็น ปลาที่มีเกล็ดขนาดเล็ก เวลาทำไม่เอาเครื่องในออก

2.15 ประเภทแจ่ว

มีแจ่วบ้ำ วิธีการทำคือ นำพริกแห้ง หมากแค้น หอม กระเทียม มาคั่วพอสุก แล้ว นำมาตำให้แหลกจากนั้นเอาปลาบ้ำมาบิบนาน้ำออก ต่ำใส่กันแล้วใส่เครื่องปรุงอื่นๆ

แจ่วพริกดิบ วิธีการทำ นำพริกสด หอม กระเทียม มาคั่วพอสุก นำมาตำให้ แหลกใส่น้ำปลา ผงชูรส ตามชอบ แจ่วพริกดิบนี้ทำเป็นน้ำจิ้มปลาบ้ำ เนื้อปลานึ่ง ผักหนึ่งเป็นต้น

ภาพที่ 20 อาหารประเภทแจ่วพริกดิบ

แจ่วบอง วิธีการทำ คือ คั่วพริก หมากแคว่น หัวหอม กระเทียม พอสุกนำมาตำให้แหลก จากนั้นนำปลาร้ามาตำใส่ให้เข้ากัน

2.16 ปั่น วิธีการทำคือ คั่วพริก จะเป็นพริกแห้งหรือพริกสดก็ได้ หอม กระเทียม พอสุกแล้ว นำมาตำให้แหลก และปลาล้างลงไปตำใส่กันเมื่อตำละเอียดเข้ากันดีแล้วเติมเครื่องปรุงน้ำปลาร้า น้ำปลา หรือผงชูรส ปั่น นิยมกินกับผักชนิดต่างๆ ทั้งผักสด ผักนึ่ง หรือผักลวก นอกจากจะปั่นปลาล้างแล้ว เนื้อสัตว์อื่นที่นิยมนำมาปั่น คือ ปู กบ เขียด เนื้อวัว เนื้อควาย เป็นต้น

ภาพที่ 21 พาข้าวผู้ไทแดง

2.17 เหล้า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดงนั้นส่วนใหญ่นิยมดื่มเหล้ากัน โดยเฉพาะ ยามมีงานบุญต่างๆ ทุกคนจะดื่มเหล้าไม่ว่าหญิงหรือชาย และเมื่อมีแขกมาเยี่ยมยาม ก็จะต้อนรับด้วยเหล้าถือว่าขาดไม่ได้ วิธีการทำเหล้าเริ่มจากพืชที่เป็นสมุนไพรเช่น ใบหนาด ใบเปา ใบแขว ขิง ข่า และพืชชนิดอื่นที่สามารถนำมาทำได้ เมื่อได้สมุนไพรมาแล้วนำมาตำให้ละเอียด จากนั้นนำข้าวเหนียวที่แช่น้ำไว้แล้วประมาณหนึ่งชั่วโมงมาตำใส่ทำเป็นแป้งเหล้า เมื่อได้แป้งเหล้าแล้ว นำแป้งมาคลุกกับข้าวเหนียวและคั้นใส่เกลือ เมื่อเข้ากันดีแล้วจึงนำลงหมกไว้ในไห ปิดฝาให้มิดชิด ยิ่งเก็บไว้นานก็จะมี

รสชาติดี เวลาจะดื่มต้องได้เติมน้ำเปล่าลงในไหเหล้า แล้วจึงตักกิน หากเป็นงานตามประเพณีก็มักจะมีการแข่งขันกันกินเหล้า และเหล้าไหนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบพิธีกรรมโดยเฉพาะพิธีแต่งงาน พิธีเสน และสู่ขวัญต่างๆ จำเป็นต้องได้มีเหล้าไหจึงจะประกอบพิธีได้ ส่วนก้านไม้ที่นำมาดูดเหล้าไหนั้นเรียกว่า “บัวเหล้า”

บทสรุป

การแต่งกาย ผู้ไทแดงบ้านสบฮาวผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น ผืนผ้าซิ่นจะต่อตีนด้วยผ้าปักลวดลายสวยงาม และต่อหัวซิ่นด้วยแถบผ้าสีขาว สีแดง หรือผ้าลาย ให้ยาวขึ้นไปจนถึงระดงอกของผู้หญิง ซิ่นที่นิยมนุ่งกันคือ ซิ่นมุก สวมเสื้อผ้าฝ้ายสีดำ เป็นเสื้อผ่าหน้า ตัดเย็บพอดีตัว ดังส่วนชายเสื้อด้านขวามาทับด้านซ้ายแล้วเย็บส่วนปลายด้านล่างติดกัน ขลิบขอบชายเสื้อตั้งแต่ด้านล่างขึ้นมารอบคอและไปสุดที่ปลายอีกข้างหนึ่งซึ่งผ้าที่นำมาขลิบมีทั้งผ้าสีล้วนและผ้าที่มีลวดลายสวยงาม แขนเสื้อยาวจนถึงข้อมือปลายแขนเสื้อมีทั้งที่ขลิบปลายและไม้ขลิบ ความยาวของตัวเสื้อจะยาวเลยหน้าอกลงมาเล็กน้อย นอกจากนี้ผู้หญิงจะนำเส้นฝ้ายรวมกันได้ประมาณหนึ่งกำมือนำมาทำเป็นสายรัดเอว เรียกว่า สายแอ้ง และจะพันหัวด้วยผืนผ้าฝ้ายที่มีความกว้างประมาณครึ่งเมตร ยาวสามเมตร พับครึ่งตามด้านยาวแล้วพันรอบหัวให้แน่นแล้วเก็บปลายผ้า มีคำเรียกลักษณะการแต่งกายของผู้ไทแดงที่เป็นเอกลักษณ์ว่า “ซิ่นเหลื่อ เสื้อบ่อ” ส่วนผู้ชายจะนุ่งเสื้อผ้าฝ้ายแขน ผ่าหน้าทำเชือกมัดสองด้านแทนกระดุม ย้อมสีดำ คอไม่มีปก สวมกางเกงผ้าฝ้าย ตัดเย็บเป็นกางเกงหัวรูตไล่เชือกมัด มีทั้งแบบขาสั้นและขายาว

ภาพที่ 22 เหล้าสำ หรือเหล้าไห ของผู้ไทแดงบ้านสบฮาว

อาหาร ผู้ไทแดงบ้านสบฮาวจะกินพืชผักที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และนิยมปลูกพืชผักไว้กินเอง มีการเลี้ยงสัตว์จำพวกหมู เป็ด และไก่ เอาไว้เป็นอาหาร นอกจากนั้นก็จะหาสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำเพื่อนำมาทำเป็นอาหารในการดำเนินชีวิต ผู้ไทแดงมีอาหารหลายประเภท และมีวิธีการปรุงอาหารหลายแบบประกอบด้วย อาหารประเภทหมก ปิ้งย่าง คั่ว เอาะ แกง ต้ม จูบ นึ่ง ลาบ และจะมีประเภทเครื่องจิ้มประกอบด้วยแจ่วพริกดิบ แจ่วบอง แจ่วปลาบ้ำ ผู้ไทแดงมีวิธีการนอมอาหาร คือ การทำปลาแร่ เรียกว่า “ปาแหลก” และนำเนื้อมาทำเรียกว่า “ซิ่นแหลก” มีการทำปลาบ้ำ ปลาต้ม และเนื้อต้ม ส่วนเครื่องที่นิยมคือ การดื่มเหล้า ซึ่งมีอยู่สองชนิดคือเหล้าไห หรือ สำ และเหล้าขาว หรือเหล้าต้ม

จากข้อมูลดังกล่าว จะพบว่าลักษณะทางวัฒนธรรมหลายประการมีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และเป็นหลักฐานยืนยันว่าคนไทยในประเทศไทยและคนไทยแดงในประเทศลาวนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กรมชนเผ่า, ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ. (2005). **บันดาชนเผ่าใน สปป ลาว**.
เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ.
- ส. สิ้นทอง, บ. บาเจือง มะนิวง. (2007). **ไต้แดง**. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์.
สหง่า กุสืหาลาด. (2005). **วิถีชีวิตของชุมชนเผ่าไต บ้านนาแปน หนองอ้อ เมืองคำเกิด**
หลัก 20 แขวงบอลิคำไซ. **มรดกล้านช้าง** ฉบับที่ 6, 126-150.
- เวียงคำ นันทะวงดวงสี. ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ. (2006). **ขึ้นกับแม่หญิงลาว**.
เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์ปานคำ ไฮ-เท็ค.
- Chamberlain, James R. (1975). **A New Look at the History and Classification of Tai Language**. Studies in Tai Linguistics in Honor of Wiliam J. Gedney.
- _____. (1983). **The Tai Dialects of Khammouan Province: Their Diversity and Origins**, 16th International Conference on Sino-Tibetan Language and Linguistics, 16-18 September, Seattle, Washington.
- Embre, John F., Thomas, William L. (1983). **Ethnic Groups of Northern Southeast Asia**. Southeast Asia Studies, Yale University, New Haven.
- Gedney, William J. (1989). **A Comparative Sketch of White, Black and Red Tai**. In **Selected Papers on Comparative Tai Studies**, p. 415-463. Michigan Papers on South and Southeast Asia. Center for South and Southeast Asian Studies. No.29. Michigan University.
- นายบุญสี อายุ 60 ปี บ้านสบฮาว เมืองสบเบา แขวงหัวพัน, 2553, ข้อมูลสัมภาษณ์
แม่บุญสอน อายุ 58 ปี บ้านสบฮาว เมืองสบเบา แขวงหัวพัน, 2553, ข้อมูลสัมภาษณ์
นางน้อย สอนสุวัน อายุ 58 ปี บ้านสบฮาว เมืองสบเบา แขวงหัวพัน, 2553, ข้อมูลสัมภาษณ์
นางเสียงลาวัน สอนสุวัน อายุ 28 ปี บ้านสบฮาว เมืองสบเบา แขวงหัวพัน, 2553, ข้อมูลสัมภาษณ์

งานสิ่งแวดล้อมศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนในเมืองเมลเบิร์น ออสเตรเลีย

Environmental Education and Sustainability in Melbourne Australia

รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย วีระวัฒนานนท์¹

Assoc. Prof. Dr. Vinai Veeravatnanond¹

การเดินทางไปประเทศออสเตรเลียภายใต้ชื่อโครงการ “การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ RMIT University” ระหว่างวันที่ 1-7 กรกฎาคม 2556 โดยใช้งบประมาณรายได้ของหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาจำนวน 242,600 บาท สำหรับอาจารย์ของหลักสูตรส่วนอาจารย์พิเศษและนักศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของผู้เดินทางรวมอาจารย์ที่ร่วมเดินทางจำนวน 5 คน (อาจารย์พิเศษ 1 คน) และนักศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 6 คน (เดินทางไปแทน 1 คน)

¹ ศาสตรเมธีสาขาสังคมศาสตร์ (สิ่งแวดล้อมศึกษา)

นายกสมาคมสิ่งแวดล้อมศึกษาแห่งประเทศไทย

ประธานหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

การศึกษาดูงานก็ได้แก่การเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย RMIT การชมเมืองเมลเบิร์น การศึกษาสถานที่สำคัญชุมชนสัตว์และธรรมชาติที่เกาะฟิลลิป (ดุนกเพนกิน และ เมวน้ำ) ส่วนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้แก่การเข้าร่วมประชุมวิชาการ “People and Sustainable Planet 2013” ของมหาวิทยาลัย RMIT ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 2-3 กรกฎาคม 2556 การร่วมงาน Sustainability-Drinks ที่ในคืนวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 การแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับงานหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาแหล่งเรียนรู้บ้านนาบอน และหัวข้อวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาและการเสนอทำความร่วมมือในการจัดประชุม วิชาการกับสมาคมสิ่งแวดล้อมศึกษาแห่งประเทศไทยและการส่งเสริมสนับสนุน บุคลากรและนักศึกษาของทั้งสองฝ่ายได้เข้าไปทำกิจกรรมทางวิชาการในแต่ละ ประเทศ

การเดินทางครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยการประสานงานของบริษัท อีสต์ วาเคชั่น (ประเทศไทย) จำกัดและความช่วยเหลือเป็นพิเศษจาก Professor Dr. John Fien, Miss Gayle Seddon และอาจารย์ ดร.ณัฐฉิ พิมพา ของมหาวิทยาลัย RMIT โดยเฉพาะคณะเดินทางได้รับความสะดวกสบายและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ขณะที่อยู่ใน เมลเบิร์นเป็นพิเศษ เช่น การได้เข้าร่วมประชุมวิชาการวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 (ไม่เสียค่าเข้าประชุม) ร่วมงาน Sustainable Drinks (ไม่เสียค่าเข้าชม) และการได้ เยี่ยมชมมหาวิทยาลัย และสถานที่อื่นๆ ด้วยความสะดวกและใกล้ชิด

การเดินทางและวันแรกในเมลเบิร์น

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงเวลาและกิจกรรมต่างๆ อยู่หลายครั้งในที่สุดก็ไป ลงตัวการเดินทางเริ่มจากคืนวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 และกลับถึงประเทศไทย เข้าวันที่ 7 กรกฎาคม 2556 แต่อย่างไรก็ตาม เราต้องแก้ไขสถานการณ์กันตลอด กว่าจะได้เดินทางตั้งแต่การของบประมาณเดินทาง ทั้งๆ ที่เป็นเงินที่เราทำมาหาได้ ของเราเอง และมหาวิทยาลัยก็ได้ประโยชน์จากกิจกรรมของเรา จนสุดท้ายที่เรื่อง การขอวีซ่าเข้าประเทศออสเตรเลียที่กว่าจะผ่านได้แต่ละคนดูเหมือนบางที่การทูต ออสเตรเลียจะตรวจสอบมากเป็นพิเศษ ซึ่งทราบว่าตอนนี้คนไทยหรือพวกต่างชาติหัน ไปท่องเที่ยวหรือแสวงหาที่พักพิงอาศัยที่ออสเตรเลียกันมาก รวมทั้งกรณีของนักศึกษา เราพระครูสุวรรณพัชโรภาสได้รับอนุมัติวีซ่าในวันสุดท้ายของการเดินทาง เนื่องจาก กรณีพระสงฆ์ไทยไปต่างประเทศกำลังดังในช่วงนี้พอดี ทั้งๆ ที่ก็มีหนังสือตอบรับให้เข้า ประชุมวิชาการที่ RMIT จาก Professor Dr. John Fien มาให้แล้ว

การเตรียมตัวเดินทางก็แนะนำกันว่าช่วงนี้ที่เมลเบิร์นอากาศหนาว สำหรับพวกเรา คือ ระหว่าง 10-15 องศาเซลเซียสจึงต้องเตรียมชุดเดินทางให้เหมาะสมกับสิ่งของที่ จะนำติดตัวไปก็ต้องระมัดระวังสิ่งของต้องห้ามนำเข้าไปในออสเตรเลียรวมทั้งแต่ละ คนที่ต้องเตรียมไปนำเสนอเรื่องที่ตนทำวิจัยไว้ด้วย (แต่คราวนี้จะมีคนช่วยเรื่องภาษา ซึ่งมีคนไทยเป็นอาจารย์อยู่ที่ RMIT ดร.ณัฐภูมิ พิมพา ที่จะช่วยแปลให้ด้วย)

คณะเดินทางนัดไปพบกันที่สนามบินสุวรรณภูมิ เวลา 21.00 น. ก็ได้พบกัน พร้อมหน้า แต่ก็มีคนเดินทางมาจากต่างจังหวัดที่มาคอยอยู่แต่ตอนค่ำที่สนามบิน สุวรรณภูมิแออัดไปด้วยผู้คนเดินทางไปต่างประเทศ โดยเฉพาะคนไทยที่ไปต่างประเทศ กันมากทุกเที่ยวบินและทุกครั้งที่ได้มาสนามบินพอได้ที่นั่งและนำกระเป๋าสัมภาระ ส่งขึ้นเครื่องบินไทยเที่ยวบินที่ TG 645 ที่จะออกเดินทางเวลา 00.15 น. ต่างก็แยกย้าย กันไปแลกเงินและเดินเข้าผ่านด่านตรวจค้น ไปนั่งรอกันอยู่ที่ประตูขึ้นเครื่องจนถึง เวลา 00.15 น. จึงได้เริ่มต้นการเดินทางออกจากประเทศไทย

การเดินทางที่ใช้เวลาอย่างนี้มีทั้งข้อดีข้อเสียข้อดีคือ ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่าย เรื่องที่พิกเท่ากับเดินทางไปด้วยหลักบนเครื่องบินไปด้วย เมื่อไปถึงที่หมายในวันรุ่งขึ้น ก็เริ่มงานหรือกิจกรรมได้เลยแต่ข้อเสียก็คือสำหรับคนนอนยากทำให้อดนอนอ่อนเพลีย ไม่มีเวลาให้พักผ่อนซึ่งทั้งการเดินทางไปกลับก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน

เครื่องบินของสายการบินไทยใหญ่โตทันสมัยและบังเอิญเที่ยวที่ออกจากประเทศ ไทยมีที่ว่างราวหนึ่งในสามของจำนวนที่นั่งทั้งหมด จึงนั่งไปได้อย่างสบาย (แต่ก็สงสาร

บริษัทการบินไทยที่ต้องขาดทุนที่ทำการบินในเที่ยวนั้น) พวกเรากระจ่ายกันนั่งแต่อยู่ในโซนเดียวกันและมีไกด์นำเที่ยวช่วยดูแลตลอดการเดินทางไปกลับ เมื่อเครื่องบินขึ้นสู่ระดับการบินปกติสักพักก็มีอาหารค่ำมาบริการ (ความจริงต้องเรียกว่าอาหารดึกเพราะเป็นเวลาช่วงตี 2-3 ในบ้านเราไปแล้ว) แล้วก็เป็นที่ธรรมดาของการบริการแบบไทยๆ ที่มีเครื่องดื่มไวน์และเหล้าเปียร์บริการกับอาหารทุกมื้อพอทานอาหารเสร็จก็เตรียมดับไฟนอน

เครื่องบินบินได้เรียบมีเจออากาศแปรปรวนอยู่บ้างก็ไม่น่ากลัวเท่าไรตลอดการเดินทางแปดชั่วโมงก่อนถึงสนามบินเมลเบิร์นก็มีอาหารเช้ามารับบริการอีกมื้อก่อนที่เครื่องจะบินแตะสนามบินราว เวลา 12.00 น. ซึ่งก็ได้พบกับอากาศหนาวราว 10 องศาเซลเซียสของเมืองเมลเบิร์น

การตรวจกระเป๋าเดินทางของผู้โดยสารเข้าเมืองค่อนข้างจะจริงจัง มีการเลือกสุ่มตรวจผู้โดยสารเป็นบางคนและทุกคนจะถูกตรวจโดยสุนัขตรวจสารเสพติด แต่ก็ไม่มีปัญหาอะไรกับกลุ่มของเรา พอพ้นมาได้ก็พบกับรถโดยสารขนาดเล็กที่มาบริการพวกเรา โดยจุดแรกที่จะพาเราไปคือ ไปเดินดูตลาดผักผลไม้ชื่อ Queen Victoria Market เป็นตลาดซื้อขายใหญ่กลางเมืองมีผักผลไม้วางจำหน่ายทำนองตลาดสดบ้านเรามีผลไม้พวกกล้วยหอม สับปะรด ฝรั่ง ส้มกีวี ฯลฯ ผักก็พวกต้นหอม กระเทียม ผักกาด

แครอท มะเขือเทศ ฯลฯ โดยมีดีราคาขายบอกไว้ชัดเจน แต่ราคาก็แตกต่างกันไปตามสภาพสินค้า นอกนั้นก็ยังมีอาหารขายทั้งให้นั่งกินในร้านและนำออกมานั่งกินตามริมถนนกลางแจ้ง จากนั้นก็นั่งรถไปชมสถานที่สำคัญขอเมือง เช่น ตึกรัฐสภา โบสถ์สวนสาธารณะ บ้านกัปตันคุก เสร็จแล้วก็ขึ้นกระเปาะเข้าที่พัก

โรงแรม The Swanston Hotel Melbourne, Grand Mercure ตั้งอยู่ใจกลางเมืองย่านธุรกิจ ร้านค้า ร้านอาหาร การคมนาคม และใกล้ย่านไนท์ทาวน์ กันว่าสะดวกสบายสำหรับพวกเรา รวมทั้งอยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัย RMIT ด้วยใช้เวลาเดินไปแต่ละแห่งที่ต้องการก็ใช้เวลาราว 10-20 นาทีเท่านั้น เป็นอันว่าวันแรกของการเข้ามาที่เมลเบิร์นจบลงด้วยอาหารเย็นที่เป็นอาหารจีนบริเวณที่ใกล้กับที่พัก พร้อมทั้งหลับลงด้วยความอ่อนล้า

วันที่สองวิชาการและกิจกรรมการเรียนรู้

วันนี้พวกเราตื่นขึ้นมากินอาหารเช้ากันประมาณ 06.30-07.00 น. อาจเข้าเกินไปสำหรับคนที่มาจากเมืองไทยเพราะเวลาที่บ้านเราก็กึ่งตี 3-4 เท่านั้นจะไปหิวได้อย่างไร แต่ถึงเวลากินก็ต้องกินกัน นัดพบกันเพื่อเตรียมเดินทางไปชมมหาวิทยาลัย RMIT เวลา 08.30 น. Miss Gayle-Seddon เข้ามาพบมารับเราเข้าไปที่มหาวิทยาลัย ตื่นเต้นที่ได้พบกับเธออีกครั้งหลังจากประชุมวิชาการสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ร้อยเอ็ด เมื่อเดือนธันวาคม 2555

มหาวิทยาลัย RMIT จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1887 โดยนาย Francis Ormond เป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่กลางเมืองสะดวกในการเดินทางทั้ง รถยนต์ รถบัสรถไฟ และ รถราง อาคารของที่ทำการมหาวิทยาลัยประกอบด้วยอาคารยุคเก่าที่เริ่มต้นสร้างมหาวิทยาลัย เป็นการเอาหินภูเขาไฟมาทำเป็นตัวอาคาร จนถึงอาคารสมัยใหม่ที่ออกแบบเพื่อการประหยัดพลังงานและมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งตัวอาคารและองค์ประกอบของอาคาร ห้องเรียน ห้องประชุม ต้นไม้ และสนามหญ้าใช้หญ้าเทียมรวมทั้งการปฏิบัติตนของคนที่นี่ต่างเป็นไปเพื่อเป้าหมายการลดโลกร้อนทั้งนั้น เช่นทุกคนจะมีขวดน้ำและแก้วน้ำประจำตัวไม่ทิ้งขยะและเศษอาหารตามพื้นทางเดิน การแต่งตัวเป็นไปตามสภาพอากาศ และจะไม่ใช้รถยนต์ส่วนตัว (นั่งรถไฟหรือรถรางกันประจำ) ไม่ว่าผู้บริหารอาจารย์หรือนักศึกษา

มหาวิทยาลัยประกอบขึ้นเพียง 3 คณะวิชา คือ College of Business, College of Design and Social Context และ College of Science Engineering and Health ส่วนจะมีงานที่ย่อยลงไปอย่างไรก็ตั้งเป็น School, Institution หรือ Centre เช่น Centre of Applied Social Research, Graduate School of Business and Law และ Global Cities Research Institute หรือมีฉะนั้น

ก็ตั้งเป็นหน่วยงานทางวิชาการย่อยๆ ดูจะเหมือนภาควิชาของเรา เช่น Media and Communication, Applied Science, Management ฯลฯ การใช้ห้องเรียนก็มีการขอใช้กันที่ส่วนกลาง และควบคุมการใช้ตามเวลาที่จองไว้ ซึ่งควบคุมโดยระบบอัตโนมัติไม่มีคนคอยมาเปิดปิดดูแลห้องต่างๆ มหาวิทยาลัย RMIT มีจำนวนนักศึกษารวมทุก Campus ทั้ง Melbourne, เวียดนามรวม 74,000 คน มีนักศึกษาต่างชาติ 30,000 คนกว่า 17,000 คน ได้รับการสอนในต่างประเทศ (RMIT เวียดนาม 6,000 คน) ขณะที่เราเข้าไปนั้นเป็นช่วงวันหยุดของภาคการศึกษาจึงไม่มีนักศึกษาอาจารย์หรือเจ้าหน้าที่มาอยู่กันตามอาคารและบริเวณพื้นที่ของมหาวิทยาลัยให้เห็น

Miss Gayle Seddon และ ดร.ณัฐวุฒิ พิมพา พาเราเดินไปพบเจ้าหน้าที่ที่เป็น Project Officer ของมหาวิทยาลัยชื่อ Mr. Craig Allen ดูแลด้าน Sustainability ที่จะพาเราไปแนะนำให้รู้จักตึกที่ทำการมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะตึกทำการของสำนักงานอธิการบดีทำการของศิษย์เก่า และบริเวณพื้นที่จัดงานปาร์ตี้และที่สำคัญคือตึกใหม่ที่สร้างโดยแนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจนเวลาประมาณ 11.00 น. เราถูกพาไปที่ตึก Swanston Academic Building เพื่อไปแลกเปลี่ยนความคิดกับ Dr. Vikus Ahuja ซึ่งเป็นอาจารย์ Sustainability Services และ ดร.ณัฐวุฒิ พิมพา (คนไทยเป็นอาจารย์อยู่ที่ RMIT)

ห้องที่ใช้แลกเปลี่ยนพูดคุยกันอยู่ที่ตึก Swanston Academic Building เป็นห้องเล็กๆ จุนคนประมาณ 20 คน มีเครื่องมือพร้อมมากสำหรับการพูดคุย ทั้งอาหารว่างและอาหารกลางวันจัดไว้ในห้องนี้ ดูเหมือนว่า Miss Gayle Seddon เป็นผู้เตรียมไว้ทั้งหมด นอกนั้นก็มิอาจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ พิมพา มาช่วยประสานงานให้และคอยช่วยแปลทั้งไทยอังกฤษให้พวกเราด้วย แต่ด้วยเวลาจำกัดพวกเราได้เสนอเกี่ยวกับการเรียนและวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของพวกเราแหล่งเรียนรู้ที่บ้านนาบอน และหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดพื้นฐานของการเรียนการสอนในหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาของเรา ซึ่งมีลักษณะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความประหยัดและระมัดระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและโลกร้อนในส่วนของความร่วมมือที่พอจะเป็นไปได้เราได้เสนอไว้ให้ในสองเรื่องคือการจัดประชุมทางวิชาการร่วมกับสมาคมสิ่งแวดล้อมศึกษาแห่งประเทศไทยปีละครั้งเริ่มต้นในปีหน้าในประเทศไทยและต่อไปที่ RMIT สลับกันส่วนเรื่องที่สองเราเสนอให้แต่ละฝ่ายเป็นเจ้าภาพดูแลสนับสนุนการศึกษาวิจัย หรือวิชาการใดๆ ของอาจารย์ และนักศึกษาของแต่ละฝ่ายในแต่ละประเทศซึ่งทั้งสองประเด็นได้ฝากอาจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ พิมพา และ Miss Gayle Seddon หรือ Professor Dr.John Fien เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

หลังเสร็จภารกิจทางวิชาการกันและหลังอาหารกลางวัน Miss Gayle Seddon จัดมาเลี้ยงพวกเราอย่างเหลือเฟือ เวลาประมาณ 14.00 น. Miss Gayle Seddon ได้พาเราไปชมสวนสัตว์ของเมืองที่อยู่นอกเมืองออกไปโดยต้องนั่งรถรางออกไปได้ชมเมืองนั่งรถรางและทิวทัศน์พร้อมกันไปด้วยไป ถึงสวนสัตว์เกือบ 15.00 น. มีผู้ปกครองและเด็กไปเที่ยวกันมากเนื่องจากเป็นช่วงหยุดเรียนของเขาแต่อาทาศยังคงหนาวสำหรับเราปกติการเข้าชมต้องเสียค่าเข้าแต่เราก็ได้ยกเว้นเป็นพิเศษและมีเจ้าหน้าที่สวนสัตว์พาเราไปชมจุดที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในสวนสัตว์นอกจากได้ไปดูสัตว์และการใช้ชีวิตของสัตว์สำคัญของเขาคือพวกจิงโจ้หมีโคล่าและสัตว์แถบร้อนได้แก่ ลิงกอริลลา และลิงอุรังอุตังก็มีให้เห็นที่นี่ยังมีกิจกรรมที่ทางสวนสัตว์จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และลดปัญหาโลกร้อนไปด้วย

แนวคิดหลักในการจัดการสวนสัตว์ของที่มีหลักการที่น่าสนใจคือหนึ่งไม่เพียงว่าสัตว์ที่เข้ามาอยู่จะได้ให้ประชาชนได้มาพักผ่อนดูสัตว์เหล่านั้นเท่านั้นแต่สัตว์เหล่านั้นจะต้องได้รับการดูแลสุขภาพและการอยู่อาศัยเป็นอย่างดีและประการที่สองผู้ที่เข้ามาชมสวนสัตว์สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางสวนสัตว์จัดบริการให้เป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วยหลังจากการบรรยายของเจ้าหน้าที่สวนสัตว์ที่บรรยายเบื้องต้นแล้ว เราได้ไปดูสถานที่จัดไว้ให้เด็กมาจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งงานวาดภาพออกแบบจัดการแสดงต่างๆ ซึ่งสุดแต่เด็กๆ จะจัดการกันเอง ซึ่งก็ดูมีความสุขและพ่อแม่ก็ได้พาเด็กๆ มาเที่ยวไปด้วยส่วนอีกที่หนึ่งเป็นอาคารที่ก่อสร้างง่ายๆ สำหรับกลุ่มที่เข้ามาได้เรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์บางชนิดซึ่งก็น่าชื่นชมและเป็นที่สนใจของผู้มาชมสัตว์เช่นกันนอกจากนั้นก็มียุทธศาสตร์อื่นๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ การ Recycle โทรศัพท์ที่ไม่ใช้แล้วเพื่อให้ลดการบุกรุกที่อยู่อาศัยของลิงกอริลลาจากการทำเหมืองโคบอลต์ เป็นต้น

ไฮไลต์ของรายการในวันที่สองในเมลเบิร์นอีกอย่างคือ การได้ไปร่วมงาน Sustainability Drinks ที่ Miss Gayle Seddon เตรียมให้เราเข้าไปร่วมเป็นพิเศษ (ไม่เสียค่าเข้าร่วมรับฟัง) ซึ่งจะเริ่มเวลา 18.00 น. เมื่อพวกเรานำของเข้าที่พักก็ลงมาที่ล็อบบี้โรงแรมราว 17.30 น. ก็พบกับ Miss Gayle Seddon ที่มารอรับและนำเราเดินไปเข้าที่งาน

เราไปถึงงานประมาณ 18.30 น. มีคนร่วมงานราว 100 คน ค่อนข้างแออัดในบริเวณห้องเล็กๆ เป็นการจัดงานเพื่อการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยคนทุกสาขาอาชีพทั้งนักวิชาการวิศวกรพ่อค้าช่างบริษัทก่อสร้าง ฯลฯ นับว่าหลากหลายอาชีพงานอย่างนี้จัดขึ้นเป็นประจำเป็นเวทีที่สังสรรค์ของคนเมืองคุยกันไปสู่เป้าหมายเดียวกันคือ การทำให้เมืองยั่งยืน (Sustainability) จึงทำให้น่าสนใจสำหรับรูปแบบในการจัดและสาระในการจัดซึ่งรูปแบบการจัดเป็นการนัดสังสรรค์ของคนหลากหลายอาชีพต่างคนต่างมาพบกันมาซื้อเครื่องดื่มกันเองเดินไปตกทายสนทนาทำความรู้จักกันและมีคนขึ้นพูดเกี่ยวกับการอยู่ในเมืองและอาชีพที่ต้องทำให้ยั่งยืนส่วนเรื่องของการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนที่ทุกคนต้องเข้ามารู้และเกี่ยวข้องโดยตรงไม่ว่าจะมีอาชีพใด

“ทุกคนมีเป้าหมายคือความยั่งยืน (Sustainability) เดียวกัน”

งานเลิกราว 21.00 น. จึงเดินกลับเข้าที่พักแต่บางคนอาจจะยังคงหลับตาไม่ลง สลับแสงสีผู้คนและบรรยากาศของเมืองยามค่ำคืนก็คงไปทอราตรีกันต่อ

การประชุมวิชาการ People and the Planet 2013

การเดินทางเมลเบิร์นคราวนี้เราไม่ทราบด้วยซ้ำไปว่ามีการประชุมวิชาการที่ RMIT ระหว่างวันที่ 2-4 กรกฎาคม 2556 แรกทีเดียวนั้นกำหนดจะเดินทางในช่วงปลายเดือนพฤษภาคมแต่ Miss Gayle Seddon และ Professor Dr. John Fien บอกว่าไม่สะดวกควรเป็นในช่วงปลายมิถุนายนจะดีกว่าเราก็เลื่อนเป็นปลายมิถุนายน แต่เนื่องจากการตอบรับการเดินทางของเรากับคนทำทัวร์ส่งซ้ำทำให้ไม่มีตัวเครื่องบินในช่วงนั้นในที่สุดก็ไปลงตัวกันระหว่างวันที่ 1-7 กรกฎาคม 2556 ก็กลายเป็นว่าโชคดีเป็นช่วงของการจัดประชุมวิชาการที่ RMIT แต่ก็กลายเป็นโชคร้ายเหมือนกันที่ทำให้เราไม่ได้พบ Professor Dr. John Fien เพราะเป็นช่วงที่ท่านไม่อยู่ที่นั่นพอดีแต่อย่างไรก็ตามท่านก่อนเคราะห์เราทำหนังสือเชิญเราเข้าร่วมประชุมโดยไม่เสียค่าลงทะเบียนเข้างานและเป็นหนังสือทำให้เราได้วีซ่าเข้าออสเตรเลียได้

การประชุมวิชาการ People and The Planet 2013 เริ่มในวันที่เราเดินทางจากกรุงเทพมหานครเมลเบิร์นคือ 2 กรกฎาคม 2556 พิธีเปิดงานมีขึ้นในตอนเช้า 09.00-10.30 น. มีการกล่าวต้อนรับและบรรยายทางวิชาการแนะนำเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่จะจัดประชุมและความล้มเหลวในอดีตที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติพอลถึงเวลา 11.00-12.30 น. ก็เป็นการบรรยายทางวิชาการ 13.30-15.00 น. และ 15.30-16.30 น. เป็นการบรรยายทางวิชาการพร้อมกันในหลายเรื่องหลายข้อสาระสำคัญในวันแรกประกอบด้วย

เวลา 11.30-12.30 น.

1. Parallel Session 1A–Challenges for African and Asian Cities
2. Parallel Session 1A–Migration, Design and Community
3. Parallel Session 1A–Imagining Nature and Culture
4. Parallel Session 1A–Melbourne: Ensuring a Livable City Under a

Changing Climate

เวลา 13.30-15.00 น.

1. Parallel Session 1B–Climate Change and communication
2. Parallel Session 1B–The Politics of Language and Discourse
3. Parallel Session 1B–Sustainability Challenges
4. Parallel Session 1B–Culture and Society Nexus
5. Parallel Session 1B–Financial Capability and indigenous Australia/Indigenous Research Methodologies Panel

เวลา 15.30–16.30 น.

1. Parallel Session 1C–Sustainability Tools
2. Parallel Session 1C–Climate Change Adaptation: Challenges for Developing Countries
3. Parallel Session 1C–Education, Culture and Sustainability

เวลา 16.30–18.00 น.

1. Plenary Session 1B–Responding to Global Environmental
2. Special Event–Vice Chancellor’s Cocktail Party

วันที่ 3 กรกฎาคม 2556 วันที่สองของการประชุมเริ่มตั้งแต่เวลา 09.00-20.00 น. มีสาระในการประชุมดังนี้

เวลา 09.00–10.30 น.

1. Plenary Session 2A–Transforming Relations of Iniquity

เวลา 11.00-12.30 น.

1. Parallel Session 2A–Urban Sustainability Assessment
2. Parallel Session 2A–Modeling and Monitoring Disaster Response
3. Parallel Session 2A–Social Sustainability
4. Parallel Session 2A–Community Development in Timor-Leste

เวลา 13.30-15.30 น.

1. Parallel Session 2B–City Community and Wellbeing: A Panel
2. Parallel Session 2B–Cultural Heritage and Sustainability

3. Parallel Session 2B–Global Ecology and Art
4. Parallel Session 2B–Cultural Issues in Sustainability
5. Parallel Session 2B–Systems Approaches to Cities: Intelligent SecureCities, ASpatially Informed Approachand Seamless Transport Services

6. Parallel Session 2B–Chal-lenges for UrbanPolicy

เวลา 15.30–16.30 น.

1. Parallel Session 2C–Urban Infrastructure Challenges
2. Parallel Session 2C–Change and Community
3. Parallel Session 2C–Urban Engagement in Developing Countries: South Africaand Bangladesh

4. Parallel Session 2C–Ensuring/Insuring Against Vulnerability and Insecurity

5. Parallel Session 2C–The Relationship of the Artsto Cultural Sustainability

เวลา 16.30–18.00 น.

1. Plenary Session 2B–Respon-ding to Urban Crises

เวลา 18.00-20.00 น.

1. Special Event–Free Public Screening–Examined Life: Philo-sophyisin Streets

วันที่ 4 กรกฎาคม 2556 (วันที่สามของการประชุม) เริ่มตั้งแต่เวลา 09.00-15.00 น. และพิธีปิดเวลา 15.00-16.30 น. วันนี้เป็นวันที่กลุ่มพวกเราได้เข้าร่วมประชุมทั้งวันจนปิดการประชุมหลังการประชุมได้นัดพบกินข้าวร้านอาหารไทยกับ Miss Gayle Seddon และ ดร.ณัฐวุฒิ พิมพา เป็นการขอบคุณที่เขาช่วยเหลือพวกเราอย่างดีโดยหลังอาหารไทย ดร.ณัฐวุฒิ ขอเลี้ยงกาแฟพวกเราอีก

วาระการประชุมวิชาการมีดังนี้

เวลา 09.00-10.30 น.

1. Plenary Session 3A-Reconciling Relations of Deference

2. Special Session-AURIN Workshop

เวลา 11.00-12.30 น.

1. Parallel Session 3A-Challenges for Urban Planning

2. Parallel Session 3A-Community Sustainability

3. Parallel Session 3A-The Impact of Multinational Corporations on Sustainability

4. Parallel Session 3A-Sustainability: Subsistence, Food Consumption and Urban Development

เวลา 13.30-15.00 น.

1. Parallel Session 3B-Global Ecology and Ecocriticism

2. Parallel Session 3B-Culture, Sustainability and Cities

3. Parallel Session 3B-Perspectives on Corporate Social Responsibility

เวลา 15.00-16.30 น.

พิธีปิดการประชุมและการบรรยายพิเศษ Closing Plenary Session

ท่องเที่ยวและเดินทางกลับ

เสร็จภารกิจในช่วงแรกของการเดินทางไปแล้วคือรู้จักกับเมืองเมลเบิร์นและเข้าร่วมประชุมทางวิชาการทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเวลาที่เหลือก่อนการเดินทางกลับก็เป็นการลงไปท่องเที่ยวปลายทางสุดท้ายของประเทศออสเตรเลียที่นั่นอากาศจะหนาวและมีลมแรงจึงต้องเตรียมเสื้อผ้าให้พร้อมเกาะฟิลลิป (Phillip Island Nature Park) อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเมลเบิร์นใช้เวลาเดินทางราว 2 ชั่วโมงประมาณ 9 โมงเช้าหลังทานอาหารแล้วจึงออกเดินทางโดยรถบัสขนาดเล็กที่มารับเราถึงโรงแรม

การเดินทางออกจากตัวเมืองออกไปในชนบทสำหรับในเมืองมีรถมาก แต่ไม่ถึงกับติดจนหยุดนิ่ง และขับรถค่อนข้างเป็นระเบียบเห็นมีรถจอดเสียและอุบัติเหตุ น้อยมาก ตลอดเวลาที่อยู่ในเมลเบิร์นไม่เคยได้ยินเสียงแตรรถเลยสักครั้งเดียวบริเวณ ชนบทที่เรานั่งรถผ่านเป็นทุ่งเลี้ยงวัวบ้าง เลี้ยงแกะบ้างเป็นอาชีพหลักสัตว์ของชาว ออสเตรเลียเขาโดยพวกฟาร์มเหล่านี้จะมีบ้านพักอาศัยห่างๆ กันมองดูไม่เห็นผู้คนเห็น แต่ฝูงวัวฝูงแกะพอเราจอดรถลงไปถ่ายรูปวัวจะเดินออกมารวมอยู่ใกล้เราเป็นฝูงก็ดู เหมือนว่าชีวิตชาวบ้านพวกนั้นจะสงบเรียบร้อยบริเวณชุมชนก่อนข้ามสะพานไปเกาะฟิลลิป มีบ้านพักเป็นชุมชนเล็กๆ ก่อนเข้าสู่เกาะฟิลลิปแวะร้านที่ขายอาหารพื้นเมืองพวก ช็อคโกแลตได้ซื้อช็อคโกแลตติดมือมาฝากเมืองไทย ช่วงกลางวันเราแวะดูชายหาดที่มี พวกแมวน้ำอยู่อาศัย (แต่ช่วงเราไปไม่พบเลย)

การไปดูนกเพนกวิ้นต้องไปถึงบริเวณชายหาดในตอนค่ำ ดังนั้นทัวร์จึงพาพวกเราแวะกินอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีนราวห้าโมงเย็น อาหารมื้อนี้คิดว่าพิเศษจริงๆ เพราะเป็นกุ้งล็อบสเตอร์ให้คนละตัว รวมทั้งอาหารจีนอื่นๆ สำหรับกุ้งล็อบสเตอร์เนื้อแน่นและอร่อยมากเพียงกุ้งอย่างเดียวก็อิ่มแล้ว ยังอาหารจีนอื่นๆ อีกถ้าได้ชิมอีวูฟริกน้ำปลาหนอยก็แก้เลี่ยนไปได้ เสร็จจากอาหารเย็นก็มีค้ำพอดิเวลาย้อนกลับไปดูฝูงนกเพนกวิ้นกลับรังเข้าชายฝั่ง บริเวณที่ไปดูนกเพนกวิ้นเป็นศูนย์อนุรักษ์จัดทำรั้วนกเสริมไว้ให้นกชายฝั่งใกล้กับตึกจะขึ้นมาจากทะเลในตอนค่ำหลังจากที่ออกไปหากินในทะเลตอนกลางวันบริเวณชายหาดที่นกขึ้นฝั่งเป็นชั้นๆ สำหรับคนมาเฝ้าดูนกคล้ายๆ กับที่นั่งดูฟุตบอล มีไฟส่องสว่างริมฝั่งที่นกจะเดินขึ้นมาจากทะเลจากจุดจอดรถไปยังชายหาดสร้างสะพานไม้ยื่นออกไปเลาะไปตามเส้นทางที่นกจะเดินขึ้นรัง เมื่อคณะเราเข้าไปถึงก็เกือบสองทุ่มมีคนเข้าไปนั่งดูนกกันเต็มแล้วแต่ที่นี้ห้ามใช้กล้องถ่ายภาพเพราะแสงแฟลตจะไปรบกวนนก เราไปนั่งเฝ้าดูอยู่ราว 1 ชั่วโมง ไม่ได้เห็นฝูงนกอย่างที่ตั้งใจไปเห็นเพียงไม่กี่ตัวที่ว่ายเข้าฝั่งมาพร้อมกับคลื่นที่ซัดเข้าหาฝั่ง แต่พอเดินกลับมาตามสะพานไม้ก็เห็นนกเพนกวิ้นฝูงเล็กๆ ราว 5-6 ตัวเดินเกาะกลุ่มตามกันมามองดูน่ารักมาก และเขาไม่ตื่นกลัวกับฝูงคนที่เดินอยู่บนสะพานก็อาจเรียกว่าไม่ผิตหวักกับการเดินทางเสียทีเดียวที่พอได้เห็นเขาอยู่บ้างแต่รวมๆ แล้วการได้ไปพบกับลมทะเลคลื่นความหนาวหาคือหรรษา และโชดหินก็เป็นธรรมชาติของชั่วโลกใต้ที่ประทับใจแล้ว

เป็นอันว่าวันนี้ก็ได้ชมทะเลไปเต็มอิ่ม ก่อนกลับเข้าพักในเมลเบิร์นวันรุ่งขึ้น 6 กรกฎาคม 2556 เป็นวันสุดท้ายของเราที่เมลเบิร์นหลังอาหารเช้ากลุ่มหนึ่งจะเข้าไปเก็บรูปใน RMIT และหาซื้อของฝากสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย แต่ปรากฏว่าเป็นวันหยุดเลยหาซื้ออะไรไม่ได้ บางคนก็ตระเวนดูของที่ต้องการซื้อหามาฝากคนทางเมืองไทย พอได้เวลา 10.30 น. ก็นำกระเป๋าสัมภาระขึ้นรถเตรียมเดินทางเพื่อใช้เวลาที่เหลือให้หมด จุดสำคัญของการเที่ยวชมวันนี้คือ การเข้าชมชุมชนท่าเหมืองทองคำในอดีต แต่จุดแรกที่จะแวะก่อนออกจากเมืองไปแวะร้านของฝากเป็นของชาวจีนมีคนไทยที่ไปเรียนหนังสือเข้ามาทำงานหาเงินเรียนหนังสือที่นี้แล้วของฝากยอดนิยมจะเป็นพวงกุญแจ เสื้อยืด และครีมรกกะที่ขึ้นชื่อในการซื้อหากัน

หลังอาหารกลางวันก็เดินทางออกไปดูการทำเหมืองทองคำที่เมืองบาราลัตเป็นแหล่งขุดทองของคนที่ยอพยพเข้ามาอยู่ในออสเตรเลียยุคก่อน โดยจำลองสภาพหมู่บ้านร้านค้าและผู้คนย้อนยุคไปสู่สมัยต้นทองในอดีตมีการแต่งตัวแต่งร้านค้าและอุปกรณ์

เครื่องใช้ให้เหมือนสมัยอดีตทั้งคนที่เข้าไปดูและภาพคนยุคก่อนเดินปะปนกันไปมา บางคนก็เลือกชมหมู่บ้านโดยการนั่งรถม้าเหมือนกับที่เคยเห็นในหนังคาบอย รวาลีโม่งกว่าก็ออกจากเมืองทองคำกลับเข้าไปกินอาหารเย็นร้านอาหารไทยก่อนที่ จะออกไปขึ้นเครื่องบินไทยกลับบ้านเราโดยเครื่องบินออกเดินทาง 23.30 น. ไป ถึงสนามบินสุวรรณภูมิประมาณ 6 โมงเช้า ต่างคนต่างแยกย้ายกันกลับบ้านเป็น การสิ้นสุดการเดินทางรวม 6 วัน 5 คืน

สาระที่เก็บได้จากการเดินทาง

การเดินทางแต่ละครั้งย่อมได้รสชาติจากการได้มองเห็นได้ยินและได้สัมผัสกับ สายลมแสงแดด ถนนหนทางตึกราม ยานพาหนะ ร้านค้า และผู้คนทั้งในภาพเสียง และความรู้สึกที่อาจเหมือนหรือแตกต่างจากที่ได้พบเห็นมาแต่ก่อน ซึ่งจะได้เก็บสะสม ไว้ได้บ้างหรือหลงลืมไปบ้างตามแต่จะเป็นที่จริงที่จะเก็บมาได้อีกมิติหนึ่งเกิดจาก การหลอมรวมแปลความสิ่งต่างๆ ออกมาเป็นสาระใหม่ที่ต่างไปจากต้นแบบการเดินทาง ไปเมลเบิร์นประเทศออสเตรเลียครั้งนี้ก็ได้สาระที่เก็บได้มาฝากกันดังนี้

1. **สภาพทั่วไป** แม้เวลาจะต่างกับประเทศไทยเพียง 3 ชั่วโมง แต่ความหนาวเย็น เพียง 10-15 องศาเซลเซียส ก็ทำให้ร่างกายต้องปรับสภาพต่างไปมากการใช้รถใช้ถนน แม้จะขับชิดซ้ายด้วยรถที่มีพวงมาลัยอยู่ข้างขวา แต่ด้วยจำนวนรถที่ไม่มากนักและ ความมีระเบียบวินัยในการจราจร การเคลื่อนตัวของรถบนท้องถนนจึงราบเรียบ เคลื่อนตามกันไปอย่างสม่ำเสมอ อาคารร้านค้าตั้งวางอยู่ในเขตอาคารอย่างสะอาด เป็นระเบียบ ผู้คนเดินข้ามถนนตามจังหวะสัญญาณไฟอย่างริบเร่ง แต่สงบเงียบอาคาร รุ่ใหม่ออกแบบให้ประหยัดพลังงานและใช้วัสดุที่คงทนและหาได้ในประเทศบน ทางเท้าบางช่วงบางเวลามีคนมายืนเล่นดนตรี (เปิดหมวกขอเงิน) ในขณะที่มีคนเดิน ผ่านไปมาบางวันแม้แดดจะออกแต่ก็ไม่ได้มีผลให้อุณหภูมิสูงขึ้นแต่ประการใด

2. **การได้ขยายเครือข่ายการทำงาน** แม้แต่เพียงได้เข้ามาพบปะ หรือรู้จักกัน ก็เป็นโอกาสพึ่งพาหรือเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกันได้อยู่แล้วแต่ทางคณะของเราได้ตั้ง ข้อเสนอไว้ร่วมมือกันสองประการคือ การจัดประชุมวิชาการร่วมกับสมาคมสิ่งแวดล้อม ศึกษาแห่งประเทศไทยปีละครั้งหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละประเทศอีกประการ คือ แต่ละฝ่ายเป็นเจ้าบ้านในการที่บุคลากร และนักศึกษาแต่ละฝ่ายจะเดินทางเข้าไป ทำกิจกรรมใดๆ ในแต่ละประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกซึ่งกันและกันก็เป็นสาระที่ ฝากไว้ให้ทาง RMIT พิจารณาต่อ

ในส่วนความสัมพันธ์ในระดับบุคคล สำหรับ Professor Dr. John Fien และ Miss Gayle Seddon นั้น มีความเป็นเพื่อนเป็นกัลยาณมิตรกันอย่างยั่งยืนและสนิทใจจะเป็นโอกาสที่จะส่งเสริมสนับสนุนกันได้ตามศักยภาพของแต่ละฝ่ายในขณะเดียวกัน ดร.ณัฐภูมิ พิมพ์า ชาวไทยที่เป็นอาจารย์ที่ RMIT ที่จะช่วยเป็นกลไกให้เราไว้ร่วมมือกันยิ่งขึ้นไปอีกจากการพูดคุยกันก็รู้สึกว่ในอนาคตในระดับบุคคลจะทำงานร่วมกันได้ต่อไป

3. หมายเหตุของสิ่งแวดล้อมทั้งจากที่เดินดูผู้คนในเมืองและที่เดินตามริมถนน สภาพบ้านเมืองการใช้รถเดินทางและพฤติกรรมของผู้คนที่เราได้พบเห็นทุกอย่างและทุกๆ คนในเมลเบิร์น “มีลมหายใจเป็นสิ่งแวดล้อม” เช่น การใช้รถสาธารณะประหยัดพลังงานไม่มีการทิ้งขยะบนถนนและที่สาธารณะการมีแผงโซลาร์เซลล์บนหลังคาตึก การพบปะสนทนากันเพื่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนการมีขวดน้ำดื่มแก้วน้ำติดตัวไปที่ต่างๆ ซึ่งทุกคนทุกกิจกรรมมุ่งไปสู่ “ความยั่งยืน (Sustainability)” ด้วยกันทั้งนั้นแม้แต่การจัดประชุมวิชาการของ RMIT ก็เป็นเรื่อง People and The Planet การนัดพบสังสรรค์ก็เป็นเรื่อง Sustainability Drinks และเมืองเมลเบิร์นเองก็มีสโลแกนของเมืองว่า GreenCity

4. รูปแบบของการประชุม การประชุมวิชาการของ RMIT ซึ่งดูแล้วเป็นทางการแต่การดำเนินการประชุมดำเนินไปอย่างเรียบง่ายสบายๆ ก็มีการเปิด-ปิดงานที่ไม่ยืดยาวผู้ฟังเดินกันไปห้องโน้นห้องนี้ ส่วนที่ฟังก็สงบและตั้งใจฟัง เวลามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นก็ต่างมีส่วนร่วมกันเต็มที่การนำเสนองานและผู้ควบคุมดำเนินการนำเสนองานก็เป็นไปอย่างง่ายๆ เป็นกันเองกับคนฟังไม่เครียดไม่เกร็งทุกห้องมีคนเข้าฟังคึกคักไม่เงียบเหงา

เฉพาะการประชุมในวันที่ 3 กรกฎาคม 2556 ที่เรียกว่า Sustainability Drinksก็น่าสนใจที่มีคนทุกอาชีพเข้ามาพบปะสนทนากันอย่างเป็นกันเอง แม้การเข้ามาจะต้องจ่ายเงินก็ตามเป็นการพูดโดยคน 1-2 คน ในประเด็นสิ่งแวดล้อมและผู้ฟังร่วมแสดงความคิดเห็นไม่มีการจัดโต๊ะให้นั่งฟังแต่ยืนบ้างนั่งบ้างเดินบ้างจึงดูเป็นกันเองและเรียบง่ายมีการซื้อเครื่องดื่มกันเองและมีอาหารว่างบริการนิดหน่อย

ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่ได้จากการเดินทางไปเมลเบิร์นออสเตรเลีย ระหว่างวันที่ 2-7 กรกฎาคม 2556 ที่ใคร่บันทึกไว้และนำติดมือมาฝากกัน

บทวิจารณ์หนังสือ:

กัจกร หลุยยะพงศ์

ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556. 441 หน้า

รองศาสตราจารย์.ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ¹

Assoc. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan¹

หลังจากที่สอนนิสิตหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ในรายวิชาเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคมบ้าง หรือคติชนกับสังคมบ้าง ก็พบว่าจำเป็นที่จะต้องหาตำรารับตำราว่าด้วยประเด็นการศึกษาทางสังคมที่เชื่อมร้อยกับข้อมูลทางวรรณกรรมและคติชนไปพร้อมๆ กัน โดยมุ่งหวังที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อช่วยทำให้นิสิตได้มองเห็นและเข้าใจกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้ใน

¹รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การมองปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมและคติชนได้ ซึ่งอาจารย์กำจรก็ได้พบว่า มีหนังสือเล่มหนึ่งที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี หนังสือเล่มนี้แม้จะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมและคติชนโดยตรง เนื่องด้วยเป็นผลงานทางด้านนิเทศศาสตร์ว่าด้วยภาพยนตร์ แต่ก็นับว่าเป็นเรื่องราวที่ไม่ใช่เรื่องไกลกันมากนัก เพราะวรรณกรรมกับภาษาภาพยนตร์ และคติชนกับภาพยนตร์ก็ล้วนแต่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันและกัน ดังจะเห็นว่าภาพยนตร์หลายเรื่องก็สร้างจากนวนิยายหรือวรรณกรรมบ้าง บางที่ก็นำเอานิทานตำนานปรัมปราสร้างเป็นหนังเป็นละครด้วยเช่นกัน ฉะนั้นภาพยนตร์ วรรณกรรม และคติชนจึงถือว่าเป็นข้อมูลของกลุ่มนักวิชาการในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ตีความร่วมกันมาแต่ไหนแต่ไร

ผลงานที่อาจารย์กำจรกล่าวถึงในที่นี้เป็นหนังสือมีชื่อเรื่อง **“ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ”** เขียนโดยรองศาสตราจารย์ ดร.กำจร หลุยยะพงศ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2556 อย่างที่เกริ่นนำไว้แล้วว่า ผู้เขียนได้พยายามแสวงหาหนังสือที่มีการใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนเพื่อให้ลูกศิษย์มีเครื่องมือเพื่อทำความเข้าใจและมองปรากฏการณ์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ซึ่งหนังสือเล่มนี้นับเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่มีการเลือกใช้แนวคิดที่น่าสนใจโดยเฉพาะแนวคิดร่วมสมัยในยุคของกระแส Post Modern ดังที่อาจารย์กำจรได้อรรถาธิบายไว้ท้ายเล่มอย่างน่าสนใจว่า

การศึกษาภาพยนตร์กับสังคมในหนังสือเล่มนี้ต่างไปจากหนังสือเล่มอื่นที่มุ่ง **“การวิจารณ์ภาพยนตร์”** ซึ่งจะให้ความสำคัญต่อการประเมินคุณค่าภาพยนตร์ (หรือการให้ **“ดาว”** แก่ภาพยนตร์) ว่าภาพยนตร์เรื่องต่างๆ ที่ได้รับชมมีคุณค่าเชิงศิลปะยกระดับจิตใจและที่สำคัญคือการมองว่า **“ภาพยนตร์จะทำหน้าที่สะท้อน (reflection) สังคม”** ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากวิธีคิดดังกล่าวมีฐานคิดที่ว่า **“ภาพยนตร์เป็นเสมือนศิลปะที่มีคุณค่า”** แต่ในที่นี้จะเน้น การวิเคราะห์ภาพยนตร์ ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์เรื่องใดก็ตามย่อมแฝงไปด้วยความหมายบางอย่างที่มีอำนาจในสังคมกำหนด ดังนั้น ภาพยนตร์จึงไม่ได้ทำหน้าที่สะท้อนสังคม แต่กลับ **“ประกอบสร้าง (construction) สังคม”**

หนังสือ**ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ** ของอาจารย์กำจร หลุยยะพงศ์ นี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งมีจำนวน 8 บท

ด้วยกัน โดยเป็นการรวบรวมเนื้อหาบทความที่มาจากกรณีศึกษาของอาจารย์กำจรเองที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์และสังคมซึ่งสนใจการวิเคราะห์อุดมการณ์หรืออำนาจที่ครอบงำภาพยนตร์คู่กับอำนาจของการตีความหมายของผู้รับสารโดยเน้นการวิเคราะห์ภาพยนตร์ตามสำนักวัฒนธรรมศึกษา มีรายละเอียดโดยสังเขปในแต่ละส่วนดังนี้

ส่วนแรก ว่าด้วยทฤษฎีการวิเคราะห์ ภาพยนตร์ โดยอาจารย์กำจรได้แสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์ภาพยนตร์ว่าจะดำเนินการได้อย่างไรบ้าง ดังปรากฏในบทแรกเรื่อง “ดูหนังด้วยแว่นทฤษฎี: แนวคิดเบื้องต้นของการวิเคราะห์ภาพยนตร์” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางการวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่นิยมใช้กันอย่างน้อย 3 แนวทาง คือ การวิเคราะห์ตัวบท บริบท และผู้รับสารหรือผู้ชม

ทั้งนี้ อาจารย์กำจรได้กล่าวถึงเงื่อนไขการวิเคราะห์ภาพยนตร์ด้วยทฤษฎีว่ามีสิ่งที่พึงตระหนักอย่างน้อย 3 ประการ คือ **ประการแรก:** การใช้ทฤษฎีที่ส่องให้เห็นความจริงในภาพยนตร์ต้องพึงระลึกว่าทฤษฎีจะส่องให้เห็นความจริงบางส่วนเสียวนั้น แต่ละทฤษฎีก็จะมี “พลังการอธิบาย” ปรากฏการณ์หรือทำให้เห็นมุมมองบางส่วน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การกำหนดการรับรู้ให้เรา ดังนั้น หากใช้ทฤษฎีใดในการวิเคราะห์ก็จะเห็นความจริงตามที่ทฤษฎีนั้นๆ อธิบาย **ประการที่สอง:** การใช้ทฤษฎีอาจมีลักษณะผสมผสานกัน เช่น ทฤษฎีสำนึกมาร์กซิสต์ก็สามารถผสมผสานกับสำนักจิตวิเคราะห์เพื่ออธิบายให้เห็นกลไกการครอบงำความหมายที่เจาะลึกลงไปในระดับจิตไร้สำนึกได้ และ**ประการสุดท้าย:** เนื่องจากทฤษฎีด้านภาพยนตร์มีลักษณะวิวัฒนาการตลอดเวลา ทั้งในหมู่ของนักวิชาการด้านภาพยนตร์ตลอดจนนักวิชาการด้านอื่นๆ ที่สนใจใช้ภาพยนตร์เป็นวัตถุดิบแห่งการศึกษา และแม้กระทั่งผลกระทบจากสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไป การศึกษา ภาพยนตร์จึงยังรุดหน้าไปอีก เช่น ภาพยนตร์กับการแสดง เรือนร่าง เสียง ฉาก กฎหมาย และการควบคุม ตลอดจนการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เป็นต้น

ส่วนที่สอง ว่าด้วยภาพยนตร์กับการประกอบสร้างผู้คน : ผี ผู้หญิง และผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาบทความจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่

เรื่องแรก “ผีที่เปลี่ยนไปในภาพยนตร์ผีไทย” อาจารย์กำจรได้สำรวจให้เห็นว่า แม้แต่ผีที่ถูกมองว่าไร้สาระงมงายก็ยังเป็นสิ่งที่ภาพยนตร์ผีสามารถสร้างขึ้น และที่สำคัญคือผีในสังคมไทยก็มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนั่นก็มาจากอำนาจของสังคมเป็นผู้กำหนดเปลี่ยนไป ส่วนเนื้อหาอีก 2 เรื่อง คือ “ผู้หญิงกับหนังรักแบบไทยๆ และความสัมพันธ์ข้ามชาติ” และ “อำนาจของการต่อสู้เชิงอำนาจในภาพยนตร์เรื่อง The Good Woman of Bangkok” ทั้งนี้บทความเรื่องแรกได้พยายามแสดงให้เห็นถึงแนวทาง

การสร้างสตรีให้ตระหนักถึงความหมายของชาติไปพร้อมๆ กันกับความรัก และส่วนเรื่องที่ 2 มุ่งเน้นกรณีที่ต่างชาติสร้างสตรีไทยในหนังสือสารคดี และผลการวิเคราะห์ที่ได้เผยให้เห็นวิธีคิดของชาวตะวันตกที่มีมุมมองสตรีไทยในฐานะ “วัตถุทางเพศ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แม้แต่ในหนังสือสารคดีที่เน้นความจริงก็ตาม อันเป็นผลมาจากอุดมการณ์ “เพศสภาพ” และ “บุรพคตินิยม” ที่ฝังรากลึกในทัศนคติของชาวตะวันตก นอกจากนี้ยังนำเสนอให้เห็นถึงความพยายามต่อสู้ ต่อรองความหมายของสตรีไทยในเรื่องด้วย และเรื่องสุดท้าย “วาทกรรมอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุไทยในสื่อบันเทิง” อาจารย์กำจร ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงกลุ่มภาพยนตร์ นวนิยาย และละครไทยที่จัดเป็นสื่อบันเทิงต่างร่วมกันผนึกกำลังสร้างอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุไทยในหลากหลายมิติ ทั้งในเชิงคุณค่าและความอ่อนแอ

ส่วนที่สาม ว่าด้วยภาพยนตร์กับการประกอบสร้างประวัติศาสตร์และชาติ ทั้งนี้อาจารย์กำจรได้พยายามนำเสนอภาพให้เห็นการทำหน้าที่ของแผ่นฟิล์มที่สร้างประวัติศาสตร์ ชาติไทย และประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีเนื้อหาบทความจำนวน 3 บท ได้แก่ บทความแรกเรื่อง “พลิกหน้าประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์ไทย” โดยอาจารย์กำจรพบว่า ภาพยนตร์ไทยทำหน้าที่สะท้อนประวัติศาสตร์ให้เห็นหลากหลายมิติ ทั้งประวัติศาสตร์ในระดับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประวัติศาสตร์สังคม และประวัติศาสตร์แนวทดลอง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตามกรอบแนวคิดการประกอบสร้างก็จะพบว่า ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ไทยที่เล่าเรื่องประวัติศาสตร์ต่างๆ เหล่านี้ต่างหนีไม่พ้นการประกอบสร้างจากอุดมการณ์ต่างๆ นับตั้งแต่อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน เช่น ความรุนแรง การต่อสู้ และอดทน รวมถึงการเริ่มนำเสนออุดมการณ์ที่โต้แย้งความหมายของประวัติศาสตร์กระแสหลัก ส่วนบทความเรื่องที่ 2 “ผู้คนบนผืนลุ่มแม่น้ำโขงในแผ่นหนัง” ซึ่งอาจารย์กำจรได้นำเสนอให้เห็นว่า ตลอดศตวรรษแห่งหนังไทย หนังไทยทำหน้าที่ประกอบสร้างภาพผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงอย่างน้อย 3 ด้านด้วยกัน

ด้านแรก การผลิตซ้ำภาพศัตรูคู่แค้น ในหนังที่เกี่ยวข้องกับประเทศพม่า ซึ่งมีปริมาณมากที่สุด

ด้านที่สองคือ การนำเสนอปัญหาการบ้านการเมืองของประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งปัญหาชนกลุ่มน้อยในพม่า ปัญหาของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์

ด้านสุดท้าย คือ การนำเสนอความเชื่อมโยงในมิติทางวัฒนธรรม ดังเช่น ความเชื่อเรื่องผี ความร่วมกันของวัฒนธรรมไทยในดินแดนภายนอกประเทศ และการรुकืบของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์สู่โลกลุ่มแม่น้ำโขง

ส่วนบทความเรื่องสุดท้าย คือ “จากกบฏผีบุญสู่กองทัพผีปอบ (หวีดสยอง) : ว่าด้วยการต่อสู้ของอีสานและลาวในโลกความเป็นจริงและหนังผี” โดยอาจารย์กำจรชี้ให้เห็นว่า ในอดีตเหตุการณ์กบฏผีบุญสามารถวางหม้ออ่อนของการไม่ยอมจำนนต่ออำนาจรัฐ ในยุคปัจจุบันนี้หนังไทยเรื่อง “บ้านผีปอบ” ก็ถือเป็นการเติมเชื้อไฟให้กับความเชื่อดังกล่าวด้วยเช่นกัน

จากที่ได้กล่าวให้เห็นรายละเอียดความเป็นมาและสาระสำคัญโดยสังเขปของหนังสือเล่มนี้ตามที่ได้อรรถาธิบายมาข้างต้น หนังสือ “ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ” ของอาจารย์กำจร หลุยยะพงศ์ จึงเป็นหนังสือที่มีความน่าสนใจและมีความใหม่ในเชิงมุมมอง แนวคิด และทฤษฎีที่ได้นำมาใช้ในการประกอบสร้างเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของภาพยนตร์ที่โยงใยกับประเด็นทางสังคมในบริบทของไทยได้อย่างลึกซึ้งทีเดียว อีกทั้งการนำทฤษฎีแนวหลังสมัยใหม่มาใช้ในการมองข้อมูลทางวรรณกรรมบ้าง ภาพยนตร์บ้าง ในสังคมไทย หนังสือแนวนี้นี้ก็มีไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้หนังสือ “ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ” จึงเป็นหนังสือทางวิชาการที่เหมาะสมแก่การนำไปใช้เป็นแบบทดลองในการมองมุมของข้อมูลในสาขาอื่นๆ โดยเฉพาะในกลุ่มทางด้านสังคมศาสตร์ อาทิ คติชน ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และภาษาศาสตร์สังคมด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นผู้อ่านก็ยังสามารถประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ได้มีการนำไปใช้ในหนังสือเล่มนี้มาเป็น “แนวทดลอง” อ่านข้อมูลที่ตนเองสนใจให้เกิดความรอบด้านและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้นได้อีกประการหนึ่ง

หนังสือ “ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ” จึงน่าจะเป็นทั้งหนังสือสำหรับคนทั่วไปที่ต้องดูหนัง อ่านแผ่นฟิล์มอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งยังใช้เป็นหนังสือประกอบการเรียนการสอนสำหรับผู้สนใจด้านสังคมศาสตร์แนวหลังสมัยใหม่อีกเล่มหนึ่งที่สำคัญในปัจจุบัน ซึ่งสามารถช่วยทำให้เรามีความรู้ ความเข้าใจต่อประเด็นและมุมมองทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องแนวคิดว่าด้วยการประกอบสร้างทางสังคมได้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

วารสารวิชาการ แพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ มีนโยบายในการส่งเสริม เผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ โดยครอบคลุมวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณา มี 6 ประเภท คือ บทความวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความพิเศษ บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ บทความและบทความวิจัยที่จะนำมาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์นี้จะต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer review) ก่อน เพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากล และนำไปอ้างอิงได้ ผลงานที่ส่งมาตีพิมพ์ จะต้องมีการระบุ งานทบทวนความรู้เดิมและเสนอความรู้ใหม่ที่ทันสมัยรวมทั้งข้อคิดเห็นที่เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน ผลงานไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ การเตรียมต้นฉบับที่จะมาลงตีพิมพ์ ควรปฏิบัติตามคำแนะนำดังนี้

การเตรียมต้นฉบับสำหรับบทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ (Book review) และบทความปริทัศน์ (Article review)

1. **ภาษา** เป็นภาษาไทยหรืออังกฤษก็ได้ ถ้าเป็นภาษาไทย ให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์หรือการเขียนทับศัพท์ให้ยึดหลักของราชบัณฑิตยสถาน พยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ศัพท์ภาษาอังกฤษที่คนไทย ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะซึ่งต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. **ขนาดของต้นฉบับ** พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสัน ขนาด เอ 4 (216 x 279 มม.) ควรเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมีอย่างน้อย 40 มม. (1.5 นิ้ว) ด้านล่างและขวามีอย่างน้อย 25 มม. (1 นิ้ว) พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด

3. **จำนวนหน้า** บทความและบทความวิจัย ไม่ควรเกิน 12 หน้า

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. บทความวิจัย

1.1 **ชื่อเรื่อง (Title)** ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช่คำย่อ ความยาวไม่ควร เกิน 100 ตัวอักษร ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

1.2 **ชื่อผู้พิมพ์และที่อยู่** ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบัน ที่อยู่ และ E-mail ของผู้พิมพ์ เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.

1.3 **บทคัดย่อ (Abstract)** ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์ อย่างต่อเนื่องกัน ไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.4 **คำสำคัญหรือคำหลัก (Keywords)** ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.5 **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าวๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการวิจัยนั้นด้วย ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.6 **วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการศึกษา** ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งที่นำมาศึกษา จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.7 **ผลการศึกษา (Results)** แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตาราง แผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.8 วิจารณ์และสรุปผล (Discussion and Conclusion) ซึ่งแจ้งว่าผลการศึกษาดังกล่าวตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุผลใดจึงเป็นเช่นนั้น และมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หรือทิ้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.9 ตาราง รูป รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น แยกออกจากเนื้อเรื่องโดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับคำอธิบายในเนื้อเรื่อง และต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมาย ได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นการรูปภาพ หรือแผนภูมิ คำอธิบายอยู่ด้านล่าง ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.10 กิตติกรรมประกาศ ระบุสั้นๆ ว่าได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย และความช่วยเหลือจากองค์กรใดหรือใครบ้าง ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.11 เอกสารอ้างอิง (References) สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป คือ เอกสารอ้างอิงต้องเป็นที่ถูกตีพิมพ์และได้รับการยอมรับทางวิชาการ ไม่ควรเป็นบทความย่อ และไม่ใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ถ้ายังไม่ได้ถูกตีพิมพ์ ต้องระบุว่า รอการตีพิมพ์ (in press) ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

2. บทความทางวิชาการ

- 2.1 ชื่อเรื่อง
- 2.2 ผู้แต่ง
- 2.3 บทคัดย่อ
- 2.4 คำสำคัญ
- 2.5 บทนำ
- 2.6 เนื้อหา
- 2.7 บทสรุป
- 2.8 เอกสารอ้างอิง

3. บทความทั่วไป

- 3.1 ชื่อเรื่อง
- 3.2 ผู้แต่ง
- 3.3 บทนำ
- 3.4 เนื้อหา
- 3.5 บทสรุป
- 3.6 เอกสารอ้างอิง

4. บทวิจารณ์หนังสือ

- 3.1 ข้อมูลทางบรรณานุกรม
- 3.2 ชื่อผู้วิจารณ์
- 3.3 บทวิจารณ์

5. บทความปริทัศน์ (Article Review)

เป็นงานทางวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการเฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์หาคำตอบทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อวิพากษ์ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป ผู้นิพนธ์ควรตรวจสอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทความที่นำเสนออย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาที่ใหม่ที่สุด บทความปริทัศน์ต้องนำเสนอพัฒนาการของเรื่องที่นำเสนอ ข้อมูลที่นำเสนอจะต้องไม่จำเพาะเจาะจงเฉพาะผู้ที่อ่านที่อยู่ในสาขาของบทความเท่านั้น แต่ต้องนำเสนอข้อมูลที่ผู้อ่านในสาขาอื่นๆ หรือนิสิตนักศึกษาในระดับสูงสามารถเข้าใจได้ บทความปริทัศน์เป็นการนำเสนอภาพรวมของเรื่องที่นำเสนอโดยในหน้าแรกของบทความปริทัศน์จะประกอบด้วย

- 5.1 ชื่อเรื่อง
- 5.2 ชื่อผู้นิพนธ์
- 5.3 คำสำคัญ
- 5.4 บทนำ
- 5.5 บทสรุป

เอกสารอ้างอิง

ใช้รูปแบบการอ้างอิงตามคู่มือการพิมพ์ของสมาคมจิตวิทยาอเมริกา (APA Style) ฉบับล่าสุด

การเขียนเอกสารอ้างอิง

ก. กรณีที่เป็นรายงานวิจัย มีรูปแบบและการเรียงลำดับดังนี้ : ชื่อผู้เขียน (ในกรณีภาษาไทย ใช้ชื่อและนามสกุล และในกรณีภาษาอังกฤษ ใช้นามสกุลและชื่อ). ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. ชื่อย่อของวารสาร. เล่มที่พิมพ์ ฉบับที่พิมพ์: เลขหน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของเรื่อง. ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 6 คน ให้ใส่รายชื่อผู้เขียน คนแรก แล้วตามด้วยคำว่า “และคณะ” หรือ “et al.”

ข. กรณีที่เป็นหนังสือ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ เหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ ก.) ยกเว้น ใช้ ชื่อหนังสือ เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์ แทน ชื่อย่อวารสาร

ค. กรณีที่เป็นรายงานการประชุมและสัมมนา มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วัน เดือน ปีที่จัด : สถานที่จัด : สำนักพิมพ์ หรือผู้จัดพิมพ์. เลขหน้า.

ง. กรณีเป็นวิทยานิพนธ์ มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. สถาบันที่พิมพ์ : ชื่อสถาบันการศึกษา

จ. กรณีที่เป็นบทความในหนังสือพิมพ์ มีรูปแบบและการเรียงลำดับเหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ 11.1.1. ก)

ฉ. กรณีที่เป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์ ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร (ปี เดือน วันที่อ้างอิงถึง) เล่มที่ (ฉบับที่) : ได้มาจากชื่อ website

ตัวอย่างรูปแบบการเขียนบทความ

ชื่อเรื่อง ภาษาไทย..... (TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. หนา).....

ภาษาอังกฤษ..... (TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. หนา).....

ชื่อผู้นิพนธ์ ภาษาไทย¹²³

ภาษาอังกฤษ¹²

(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt. ปกติ)

¹ รายละเอียดของผู้นิพนธ์ภาษาไทย .. (เนื้อหา Browalia New ขนาด 12 Pt. ปกติ)....หน่วยงานที่สังกัด..เบอร์โทรศัพท์....Email....

² รายละเอียดของผู้นิพนธ์ภาษาอังกฤษ .. (เนื้อหา Browalia New ขนาด 12 Pt. ปกติ)....หน่วยงานที่สังกัด..เบอร์โทรศัพท์....Email....

บทคัดย่อ (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

.....(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....
.....
.....

คำสำคัญ: (หัวข้อ TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา). (เนื้อหา TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ)

Abstract (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

.....(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....
.....
.....

Keywords: (หัวข้อ TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา). (เนื้อหา TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ)

บทนำ (Introduction) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา).....
.....
.....
.....

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา (Materials and Methods) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในงานวิจัย

วิธีวิจัย และการวางแผนการทดลองทางสถิติ

การเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ)

ผลการศึกษา (Results) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....

.....

.....

วิจารณ์และสรุปผล (Discussion and Conclusion) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ)

Guidelines for sending articles to be published In Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University

Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University aims at promoting and publicizing the qualified academic works and researches which are worth for academic development, and also at being the medium of sharing the variety of academic perspectives. This journal publishes the academic works on Humanities and Social Sciences in 6 formats including research article, academic article, general article, special article, book review article and review article. Article and research article submitted for the publication in the Prae Wa Academic Journal of Kalasin Rajabhat University may be revised as appropriate by the journal editorial board and peer review in order to make it fit the international standard and be accepted as reference. It is important to note that articles submitted for Prae Wa Academic Journal of Kalasin Rajabhat University should contribute a new body of knowledge, that demonstrate interesting and valuable points of view for readers and should not have been preprinted or previously submitted to other publications. The manuscript preparation should be made through the following instruction:

Instruction for the manuscript preparation of research article, academic article, book review article, and article review.

1. Language: Manuscripts may be written in either Thai or English. Thai language manuscripts should adhere to the Royal Institute's principles and should try to avoid using vocabulary and borrowed English words in article, except in case of necessity. All English words appear in the Thai text should be typed in small letter, except specific names which can be

typed in capital letter. English language manuscripts must be proofread for the correctness of language by an English expert prior to submission.

2. Papers: Manuscripts should be typed in A4 paper (216 x 279 mm.), and required to have 40 mm. (1.5 inches) margins on the top and the left, while the bottom and the right require to have at least 25 mm. (1 inch) ones. The manuscript should be typed through the MS Word.

3. Number of pages: The article is required not to be longer than 12 pages.

Organization of content in article should be arranged in the following order;

1. Research Article

1.1 Title should be concise, clear, and meaningful reflecting the purposes of research and should not use the non-standard abbreviations, symbols and formula in the title. The length of the title should not be exceeded 100 words and should be typed in TH SarabunPSK font 18 pt. There must be both Thai and English titles sorting the Thai version initially.

1.2 Author name(s) and address should be indicated in both Thai and English together with academic title, institute, address, and email of corresponding author. It should be typed in TH SarabunPSK font 16 pt.

1.3 Abstract should be done in both Thai and English. The Thai version should be sorted initially. It should be concise and easy to understand. Abstract should be arranged from the purposes, research methodology, results, and discussion respectively. The non-standard abbreviations should not be indicated in the abstract. The length should not be exceeded 250 words or 15 lines and typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.4 Keywords should be written in both Thai and English and put in the end of both Thai and English abstracts. The text should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.5 Introduction is the part telling reasons and processes the study, review of related literatures, and the purposes of the study. It should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.6 Research Methodology should explain the research instruments, populations and samples, sampling, research method, or hypothesis testing, data collection, and data analysis. It should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.7 Results of the study should clearly provide the findings of the study in research sequence. If the results are not so complicated, the descriptive writing should be done. On the other hand, if the results are so complex with a lot of numbers and variables, tables and graphs should be employed but should not be used more than 5 ones. The interpretation and analysis of the results should be manipulated and there should also be the comparison of hypothesis testing. All of them should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.8 Discussion and Conclusion should indicate the relationship between the results and purposes of study about why they are correspondent or different with the previous studies with the references. The last part should mention the suggestions for utilization of findings or for further studies. This part should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.9 Tables, Figures, and Graphs used in the article should be well-selected only the necessary ones. They should be placed separately from the content by sorting correspondently with the content. They should also be explained through the brief and meaningful description. In case of tables, the description should be placed on the top. For the figures and graphs, the description should be placed at the bottom. All of them should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.10 Acknowledgement should be mention briefly about the financial support and assistance of organizations or individuals. It should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.12 References in both Thai and English should be the published documents accepted academically. They should not be the abstract and personal communication speech. If the documents are in the consideration for publication, the phrase “in press” should be mentioned. They should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

2. Academic Article

- 2.1 Title
- 2.2 Author(s)
- 2.3 Abstract
- 2.4 Keywords
- 2.5 Introduction
- 2.6 Content
- 2.7 Conclusion
- 2.8 References

3. General Article

- 3.1 Title
- 3.2 Author(s)
- 3.3 Introduction
- 3.4 Content
- 3.5 Conclusion
- 3.6 References

4. Book Review Article

- 3.1 References Information
- 3.2 Critic
- 3.3 Critique

5. Article Review

Article Review is the academic work that evaluates the latest circumstance of the specific academic area through the fashionably deep and wide study and analysis to reveal the tendency for the further development. Author(s) should check the related content carefully, especially the latest one. The article review should introduce the development of the interesting topic. The information presented is not necessary to be

specific for only the readers in the related fields, but it could be clearly and easily understood by the readers in other fields or graduated students. Article review is the presentation of the overview of the interesting topic and the first page should be contained the followings:

- 5.1 Title
- 5.2 Name of Author(s)
- 5.3 Keywords
- 5.4 Introduction
- 5.5 Conclusion

References

The references format refers to the latest of American Psychology Association (APA)

References Writing

A. In case of research report, the reference should be ordered as follow: author(s) (in case of Thai, identify name, then family name. In case of English, identify family name first, then name). year of publication. title. abbreviation of journal. volume. Issue : page numbers which order from the first page to the last one of the report. In case of the authors are more then 6, identify the first author and follow by et al.

B. In case of book, the references format is similar the format of research report (in A), except using the name of book. city of publication: publishing house instead of abbreviation name of journal.

C. In case of proceedings, the references format contains author(s). year of publication. name of proceedings. date, month, and year of event: venue: publishing house or publisher. page number.

D. In case of thesis, the references format consists of authors. year of publication. thesis title. name of publication institute : name of educational institute.

E. In case of article in newspaper, the references format is similar to the research report (in 11.1.1 A.)

F. In case of electronic document, the references format and order are autor(s). name of journal (year, month, and day of citation) issue : name of website.

เฉพาะเจ้าหน้าที่

เลขที่สมาชิก.....

ใบสมัครสมาชิกวารสารวิชาการแพรวาภาพสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ชื่อ - สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....

สถานที่จัดส่ง

○ บ้าน ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....

○ ที่ทำงาน ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....

นักศึกษาระดับ

○ ปริญญาเอก มหาวิทยาลัย.....

○ ปริญญาโท มหาวิทยาลัย.....

○ ปริญญาตรี มหาวิทยาลัย.....

○ อาจารย์

○ บุคคลทั่วไป

ค่าธรรมเนียมรายปี ○ ปีละ 500 บาท ○ ราย 2 ปี 900 บาท

ชำระเงินโดย

○ เงินสด จำนวน.....บาท

○ อื่นๆ.....

(ลงชื่อ.....ผู้สมัคร

(.....)

วันที่...../...../.....

ที่อยู่ วารสารวิชาการแพรวาภาพสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ อาคารบรรณราชนครินทร์ เลขที่ 13
หมู่ 14 ตำบลสกลเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230 Email. aor_queen@hotmail.com
http://www.acad.ksu.ac.th โทรศัพท์ 043-602044 โทรสาร 043-602044 มือถือ 081-7292918

